

RAPORT DIAGNOSTYCZNY

DLA STRATEGII ROZWOJU MIASTA PRZEWORSKA
NA LATA 2023-2030

Kraków – Przeworsk, luty 2023 r.

Spis treści

Wstęp	4
Podstawowe informacje.....	5
Położenie geograficzne.....	5
Dostępność komunikacyjna i transport zbiorowy	5
Podstawowe uwarunkowania historyczne	7
Zagospodarowanie i planowanie przestrzenne	7
Przeworsk w Strategii Rozwoju Województwa „Podkarpackie 2030”	8
Ludność i procesy demograficzne	9
Stan ludności	9
Procesy demograficzne.....	14
Prognozy demograficzne	17
Gospodarka i rynek pracy.....	18
Działalność gospodarcza.....	18
Rolnictwo.....	21
Rynek pracy	24
Środowisko naturalne	27
Walory przyrodnicze i stan środowiska	27
Infrastruktura sieciowa.....	29
Kultura i dziedzictwo kulturowe.....	31
Instytucje kultury.....	31
Dziedzictwo materialne i niematerialne – zasób i stan zachowania	32
Sport i rekreacja	34
Sport – tradycje i specjalizacje sportowe	34
Atrakcyjność rekreacyjna i wypoczynkowa	35
Bezpieczeństwo publiczne.....	35
Podmioty bezpieczeństwa publicznego.....	35
Zagrożenia naturalne.....	36
Bezpieczeństwo w ruchu drogowym.....	37
Polityka społeczna	39
Pomoc społeczna	39
Ochrona zdrowia	42
Edukacja i wychowanie	43
Sieć placówek oświatowych	43
Poziom nauczania	47
Kapitał społeczny.....	48
Aktywność obywatelska	48
Frekwencja wyborcza	49
Stan finansów samorządowych.....	50

Struktura dochodów	50
Struktura wydatków	53
Zadłużenie	56
Przeworsk na tle wybranych miast Polski.....	57
Demografia	57
Gospodarka	59
Gospodarka komunalna.....	61
Zagospodarowanie przestrzenne	62
Finanse publiczne	63
Podsumowanie.....	66
Spis wykresów	80
Spis tabel	81
Spis rysunków.....	81

Raport powstał w oparciu o następujące źródła:

1. Dane Głównego Urzędu Statystycznego, zgromadzone w Banku Danych Lokalnych;
2. Dane Urzędu Miasta Przeworska i jednostek organizacyjnych;
3. Raporty o stanie miasta Przeworska za lata 2018, 2019, 2020 i 2021;
4. Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Przeworsku;
5. Dane Generalnego Pomiaru Ruchu, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, 2000-2020;
6. Dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie;
7. Dane Państwowej Komisji Wyborczej;
8. Dane Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu;
9. Geoserwis, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, www.geoserwis.gdos.gov.pl;
10. Informacja finansowa jednostek samorządu terytorialnego województwa za lata 2018, 2019, 2020 i 2021, Regionalna Izba Obrachunkowa w Rzeszowie;
11. Koleje wąskotorowe w 2021 r., Urząd Techniki Kolejowej, 2021;
12. Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport wojewódzki za rok 2021. GIOŚ, 2021;
13. Materiały własne autorów.

Wstęp

Raport stanowi jeden z początkowych etapów prac nad Strategią Rozwoju Miasta Przeworska na lata 2023-2030. Dokument zawiera opis wybranych danych statystycznych w ujęciu dynamicznym i porównawczym, charakteryzujących podstawowe uwarunkowania rozwojowe miasta. Dobrano je w taki sposób, aby w możliwie jak najlepszym stopniu charakteryzowały jego poziom rozwoju społecznego, gospodarczego, środowiskowego i przestrzennego. Dane zostały zebrane i przedstawione w następujących blokach tematycznych:

- Demografia,
- Gospodarka,
- Środowisko naturalne i infrastruktura techniczna,
- Polityka społeczna i bezpieczeństwo publiczne,
- Kultura i zasoby dziedzictwa kulturowego oraz sport, rekreacja i wypoczynek,
- Kapitał społeczny,
- Edukacja i wychowanie,
- Stan finansów samorządowych.

Uwagę poświęcono także uwarunkowaniom wynikającym z położenia, dostępności transportowej oraz historii miasta. Wnioski, płynące z analizy i interpretacji danych statystycznych, posłużyły do wskazania podstawowych obszarów interwencji w długofalowym planowaniu jego rozwoju.

Dla pełniejszego zobrazowania sytuacji, w jakiej u progu trzeciej dekady XXI stulecia znajduje się miasto Przeworsk, dane zestawiono z analogicznymi wskaźnikami dla gmin Podkarpacia o charakterze najbardziej zbliżonym do analizowanej – Kolbuszowa, Leżajsk, Łańcut oraz Ropczyce. Dodatkowo, część wartości zestawiono z odnotowanymi w przypadku gmin Jawor (woj. dolnośląskie), Kościan (woj. wielkopolskie), Łęczna (woj. lubelskie) i Łęczycza (woj. łódzkie). Dokonanie takich porównań w większości przypadków pozwalało na wydobycie innych, cennych dla planowania strategicznego wniosków. Wszystkie te jednostki charakteryzują się zbliżoną liczbą mieszkańców i podobnym potencjałem rozwojowym, przede wszystkim z uwagi na pełnioną przez nie funkcję ośrodków administracyjnych, usługowych i gospodarczych, co przekłada się w wielu przypadkach na spójność problemów i wyzwań przed nimi stojących. Mając na względzie określone w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 regionalne obszary strategicznej interwencji analiza uwzględnia również wskazany tam duopol Jarosław–Przeworsk.

Analizy i wnioski opierają się głównie na statystyce zbieranej i udostępnianej przez Główny Urząd Statystyczny. W przypadku korzystania z innych zasobów (głównie są to opracowania branżowe innych urzędów centralnych oraz dane zbierane przez Urząd Miasta Przeworska), stosowna informacja została zamieszczona w przypisach bądź opisach rysunków lub wykresów. Na etapie tworzenia raportu dołożono wszelkich starań, aby zaprezentować dane jak najbardziej aktualne. Jednak w większości przypadków, ze względu na czas opracowywania raportu (przełom dwóch lat kalendarzowych) oraz opóźnienie w publikacji informacji przez Bank Danych Lokalnych GUS, najaktualniejsze informacje dotyczyły roku 2021. Pozwoliło to na wskazanie i opisanie procesów rozwojowych, jakie aktualnie zachodzą w mieście i jego otoczeniu, pod kątem tworzenia nowej strategii rozwoju.

Podstawowe informacje

Położenie geograficzne

Gmina Miejska Przeworsk (w dalszej części raportu jako miasto Przeworsk) leży w centralnej części województwa podkarpackiego, w powiecie przeworskim, stanowiąc jedną z 9 gmin, które go tworzą. Miasto jest jednocześnie siedzibą władz gminy wiejskiej Przeworsk oraz wspomnianego powiatu, stanowi także ośrodek administracyjny, gospodarczy, edukacyjny, kulturalny i usługowy o znaczeniu ponadlokalnym. Obszar zajmowany przez miasto niemalże w całości otoczony jest przez terytorium gminy wiejskiej Przeworsk, jedynie od południowego wschodu z miastem graniczy gmina Zarzecze. Granice administracyjne miasta w większości nie pokrywają się swoim przebiegiem z przeszkodami naturalnymi, jedynie na dwóch fragmentach granica przebiega wzdłuż rzeki Mlecзки.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej autorstwa J. Kondrackiego, z późniejszymi jej zmianami i uzupełnieniami, Przeworsk położony jest na styku Pradoliny Podkarpackiej i Podgórze Rzeszowskiego, z umowną, słabo zaznaczoną w terenie granicą, przebiegającą równoleżnikowo, wzdłuż torów kolejowych. Podział ten ma swoje odzwierciedlenie w ukształtowaniu terenu – płaska, pozbawiona większych wzniesień północna część miasta w miarę przesuwania się na południe przechodzi w teren znacznie mocniej pofałdowany. Wśród elementów urozmaicających rzeźbę terenu wyróżnia się wzniesienie, na którym ulokowano historyczne centrum miasta oraz rejon ul. Żurawiej.

Miasto oraz jego najbliższe sąsiedztwo pozbawione jest lasów – większy kompleks leśny znajduje się kilka kilometrów na północ od Przeworska, na obszarze gminy Tryńcza. Sieć rzeczną tworzy Mlecзка w jej dolnym biegu, uchodząca nieopodal miasta do Wisłoka, jej dopływy – Potok Mirociński i Nowosiółka, a także kilka mniejszych strumieni i rowów odwadniających, okresowo wysychających. W granicach miasta, wzdłuż koryta Mlecзки oraz przy ul. Wojska Polskiego, znajduje się ponadto kilka sztucznie utworzonych stawów.

Miastem położonym najbliżej Przeworska jest odległa o 11 kilometrów Kańczuga. O 17 kilometrów na północ oddalona jest z kolei Sieniawa – obydwa miasta są niewielkimi ośrodkami o znaczeniu lokalnym. Ważniejsze ośrodki miejskie położone są na wschód i zachód od miasta, co ma swoje historyczne uzasadnienie z istnieniem i rozwojem szlaku handlowego łączącego Małopolskę z Rosją. Niespełna 15 km na wschód od miasta leży Jarosław, z kolei 20 km jazdy w kierunku zachodnim dzieli Przeworsk od Łańcuta, będącego miastem o zbliżonej liczbie ludności do analizowanego. Przeworsk od Rzeszowa dzieli natomiast odległość 40 kilometrów – wielu mieszkańców miasta pokonuje ją codziennie, dojeżdżając do pracy w stolicy regionu.

Dostępność komunikacyjna i transport zbiorowy

Dostępność komunikacyjną Przeworska należy ocenić jako bardzo dobrą. Miasto leży na trasie dwóch arterii komunikacyjnych znaczenia międzynarodowego – mowa o autostradzie A4 oraz linii kolejowej nr 91. Obie, mając dość zbliżony przebieg, łączą Kraków z Tarnowem, Rzeszowem, Przemyślem oraz Ukrainą (przejścia graniczne: drogowe w Korczowej i Medyce, kolejowe w Medyce). Autostrada A4 umożliwia także szybki dojazd do stolicy regionu – Rzeszowa oraz zlokalizowanego nieopodal tego miasta Portu Lotniczego Rzeszów Jasionka. Węzeł autostradowy „Przeworsk” zlokalizowany jest na północny zachód od centrum miasta, kilkaset metrów w linii prostej od jego granic.

Przeworsk jest węzłem dróg o znaczeniu ponadlokalnym. Centrum miasta przecina droga krajowa nr 94, znana pod potoczną nazwą „starej czwórki”. Do momentu powstania autostrady A4 obsługiwała ona cały ruch tranzytowy pomiędzy Rzeszowem a Przemyślem i granicą polsko-ukraińską, co w przypadku Przeworska oznaczało bardzo duże natężenie ruchu samochodowego w ścisłym centrum miasta. Miasto południkowo przecina DW835 Lublin – Grabownica Starzeńska k. Sanoka. Pierwotnie skrzyżowanie tej trasy z DK94 znajdowało się w centrum miasta, obecnie droga częściowo przebiega poza skupiskami zabudowy mieszkalnej. Docelowo, po wykonaniu brakujących odcinków obwodnic, przejazd DW835 ma się odbywać z pominięciem ścisłego centrum Przeworska. Inwestycje obwodnicowe są szansą na otwarcie nowych terenów mieszkaniowych i inwestycyjnych na terenie miasta. Sieć dróg uzupełniają drogi powiatowe i gminne, znaczenia miejscowego.

Miasto Przeworsk jest także węzłem kolejowym – od wspomnianej linii kolejowej nr 91 odgałęzia się linia nr 68 Lublin – Przeworsk. Obie trasy są zelektryfikowane i używane w ruchu pasażerskim oraz towarowym, przy czym magistrala łącząca Kraków z Przemyślem i granicą polsko-ukraińską charakteryzuje się znacznie większym natężeniem ruchu, stanowiąc część europejskiego szlaku E30. W ostatnich latach magistrala została poddana gruntownej modernizacji, czego efektem jest chociażby obecny wizerunek stacji Przeworsk. Zatrzymują się na niej lokalne i dalekobieżne pociągi pasażerskie, co dodatkowo podnosi dostępność transportową miasta. Dane Urzędu Transportu Kolejowego obejmujące średnią dobową wymianę pasażerską na stacjach i przystankach kolejowych w Polsce wskazywały, że z przeworskiej stacji w 2021 r. korzystało średnio 1 200 pasażerów na dobę, głównie w zakresie dojazdów do i z Rzeszowa. Przez teren miasta przebiega także łącznica nr 612 Przeworsk R3 – Przeworsk Gorliczyna, umożliwiająca przejazd od strony Rzeszowa (LK 91) w kierunku Leżajska (LK 68) z pominięciem stacji Przeworsk, używana głównie w ruchu towarowym. W Przeworsku mieści się ponadto punkt napraw, przeglądów i utrzymania taboru trakcyjnego spółki Polregio S.A., obsługującej przewozy pasażerskie na terenie województwa podkarpackiego.

W granicach miasta położone są dwie normalnotorowe stacje kolejowe – Przeworsk (LK91) oraz Przeworsk Gorliczyna (LK68, stacja towarowa bez obsługi ruchu pasażerskiego). Pierwsza z nich jest stacją styczną z linią wąskotorową Przeworsk Wąskotorowy – Dynów. Trasa ta nie ma znaczenia w obsłudze codziennego ruchu pasażerskiego oraz towarowego, natomiast jest wykorzystywana jako atrakcja turystyczna - do okazjonalnych przejazdów turystycznych, realizowanych zabytkowym taborem kolejowym.

W Przeworsku nie funkcjonuje miejska komunikacja publiczna. Połączenie miasta z okolicznymi miejscowościami zapewniają połączenia PKS Jarosław S.A. oraz prywatny transport mikrobusowy. Największym jego mankamentem jest niedostosowanie taboru do potrzeb osób o ograniczonych możliwościach poruszania się – brak taboru niskopodłogowego może stanowić problem dla osób chorych i starszych, a transport wózków inwalidzkich, wózków dziecięcych czy rowerów pozostaje praktycznie niemożliwy. Należy przy tym podkreślić, że Przeworsk pełni rolę miejscowości przesiadkowej, zarówno w przypadku codziennych dojazdów do Rzeszowa czy Przemyśla, jak też przy podróżach w dalsze rejony kraju – co ma swoje znaczenie chociażby w kwestii organizacji ruchu drogowego na terenie miasta czy zapewnienia odpowiedniej infrastruktury parkingowej w sąsiedztwie dworców – autobusowego oraz kolejowego.

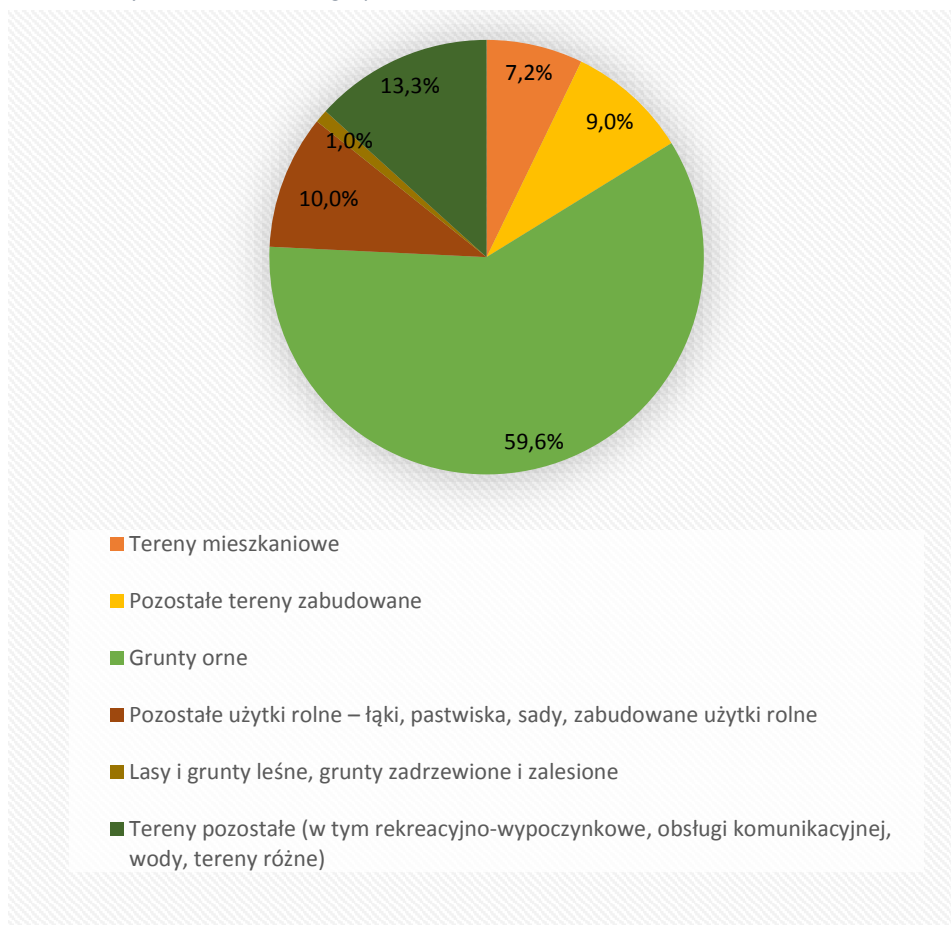
Podstawowe uwarunkowania historyczne

Przeworsk przez wieki odgrywał ważną rolę rzemieślniczą i handlową, przede wszystkim dzięki położeniu na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych. Rozwój miasta w II połowie XIX w. zdynamizowała budowa linii kolejowej łączącej Kraków ze Lwowem, a kilka dekad później zlokalizowanie w mieście węzła kolejowego. Także w XIX w. powstała Ordynacja Rodowa Lubomirskich, z apogeum swojego rozwoju przypadającym na rządy księcia Andrzeja Lubomirskiego, zapoczątkowane w 1872 r. Wówczas w Przeworsku powstał szereg zakładów przemysłowych, na czele z największą w Galicji cukrownią, gorzelnią produkującą wódkę i spirytus czy fabryką materiałów budowlanych. Spuścizną Lubomirskich jest także szereg zabytków (głównie budynki mieszkalne o charakterze pałacowym i rezydencjalnym), zachowanych na terenie miasta do dziś. Ordynacja przestała istnieć w 1944 r., a powstałe w jej ramach zakłady znacjonalizowano. W okresie PRL powstały też nowe przedsiębiorstwa, m.in. kojarzony z Przeworskiem Zakład Przemysłu Odzieżowego „Vistula”. Przekształcenia ustrojowe spowodowały zmianę struktury gospodarczej miasta.

Zagospodarowanie i planowanie przestrzenne

W strukturze zagospodarowania obszaru miasta dominują tereny o możliwym wykorzystaniu rolniczym – grunty orne oraz pozostałe użytki rolne, stanowiąc blisko 70% ogółu. Największa ich koncentracja przypada na południowo-wschodnią oraz południowo-zachodnią część miasta, z krajobrazem typowym dla terenów wiejskich (tereny wsi Mokra Strona, włączonej w latach 30. XX wieku w granice miasta), co wiąże się z wysokiej jakości glebami. Struktura zagospodarowania potwierdza także wskazywany wcześniej bardzo nieznaczny udział lasów i terenów zalesionych.

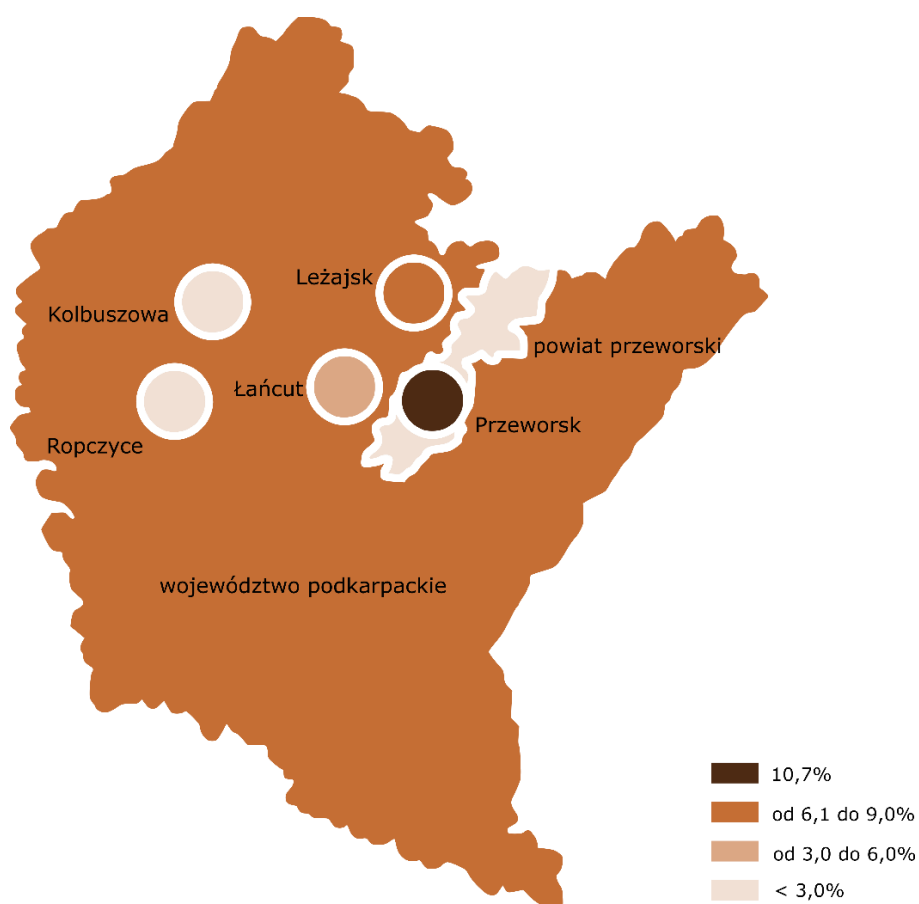
Wykres 1. Struktura zagospodarowania obszaru miasta Przeworska w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Na koniec 2021 r. dane GUS wskazywały na pokrycie zaledwie 10,7% powierzchni Przeworska obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego. Rezultat ten, choć w ujęciu ogólnym niski, na tle porównawczym przekraczał wszystkie notowane dla jednostek porównywanych. Wartość wskaźnika, jaką w 2021 r. posiadał cały region (9,3%), może wskazywać na duże problemy w zakresie planowania przestrzennego w skali całego województwa. Z analizy wartości wskaźnika wynika jeszcze jeden fakt, pozytywny dla analizowanego miasta – pomiędzy 2017 a 2021 r. urosła ona o 4,9 punktu procentowego, co wskazuje na intensyfikację działań w zakresie planowania przestrzennego w tym pięcioleciu. Żadna z porównywanych jednostek nie zanotowała takiego dużego wzrostu, kolejne w zestawieniu miasta Leżajsk i Łańcut zwiększyły wartość wskaźnika w analizowanym okresie o 0,7 punktu procentowego.

Rysunek 1. Odsetek powierzchni pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wybranych jednostek w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przeworsk w Strategii Rozwoju Województwa „Podkarpackie 2030”

Najważniejszy dokument strategiczny województwa podkarpackiego, w ślad za Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (SOR), określa Przeworsk jako jedno z jedenastu miast regionu, w których zdiagnozowano problem utraty funkcji społeczno-gospodarczych, a dla których utworzono miejskie obszary funkcjonalne (MOF). Przeworsk znalazł się w granicach MOF – duopolu, tworzonego razem z nieodległym Jarosławiem, jako jednego z trzech duopoli na Podkarpaciu. Dla obszaru tego jako wiodący wskazano potencjał w zakresie rozwoju funkcji kulturalnych i gospodarczych, przede wszystkim w kontaktach z Ukrainą, a poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego do rozwoju turystyki kulturowej.

W wymiarze terytorialnym MOF Duopol Jarosław – Przeworsk tworzą dwie gminy miejskie (Jarosław i Przeworsk, będące jednocześnie miastami-rdzeniami) oraz trzy gminy wiejskie – Jarosław, Przeworsk i Pawłosiów. Obszar jest terytorialnie rozciągnięty równoleżnikowo, wzdłuż osi komunikacyjnych, jakie stanowią linia kolejowa nr 91, autostrada A4 i droga krajowa 94. Na koniec 2021 r. zamieszkiwało go, według GUS, 86 971 osób, z czego nieco ponad 41% stanowiła ludność miasta Jarosławia. Mieszkańcy obu miast tworzących duopol stanowili 58,3% ogółu wobec wartości 41,19%, odnotowanej dla całego regionu.

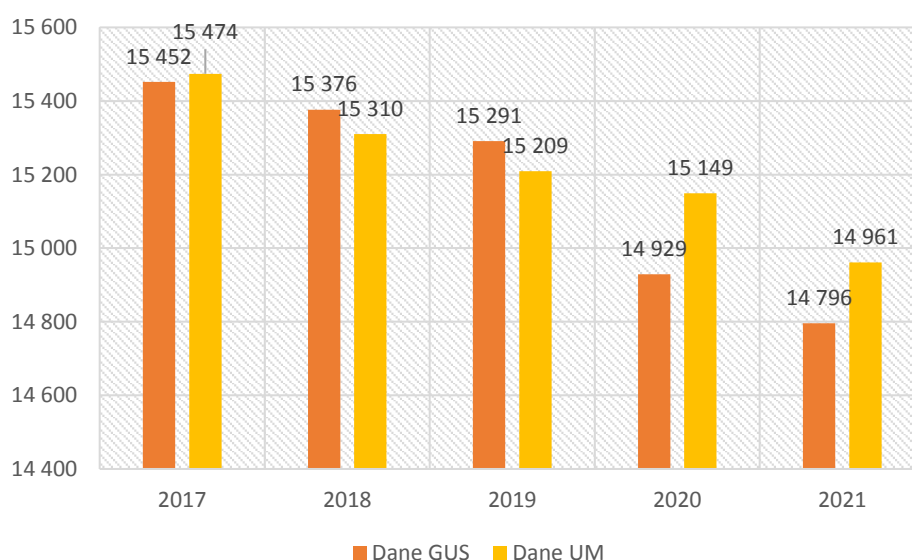
Pomimo różnic w liczbie ludności (Jarosław jest zamieszkały przez ponad dwuipółkrotnie więcej osób), obydwie miasta stanowiły ośrodki o zbliżonym znaczeniu administracyjnym (stolice powiatów i wynikające z tego faktu funkcje, na czele z lokalizacją instytucji prowadzonych przez samorządy powiatowe – szpitale, komendy policji i straże pożarnych), edukacyjnym (ośrodki kształcenia na poziomie ponadpodstawowym, w tym z możliwością odbywania studiów), gospodarczym i usługowym (m.in. ośrodki zatrudnienia i handlu), oraz kulturalnym, rozrywkowym i rekreacyjno-sportowym. W tym ostatnim przypadku jedną z podstawowych cech wspólnych obydwu miast są liczne zabytki architektury, zachowane w obrębie ich centrów, stanowiące podstawę do tworzenia atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu, na co zresztą zwrócili uwagę autorzy regionalnej strategii.

Ludność i procesy demograficzne

Stan ludności

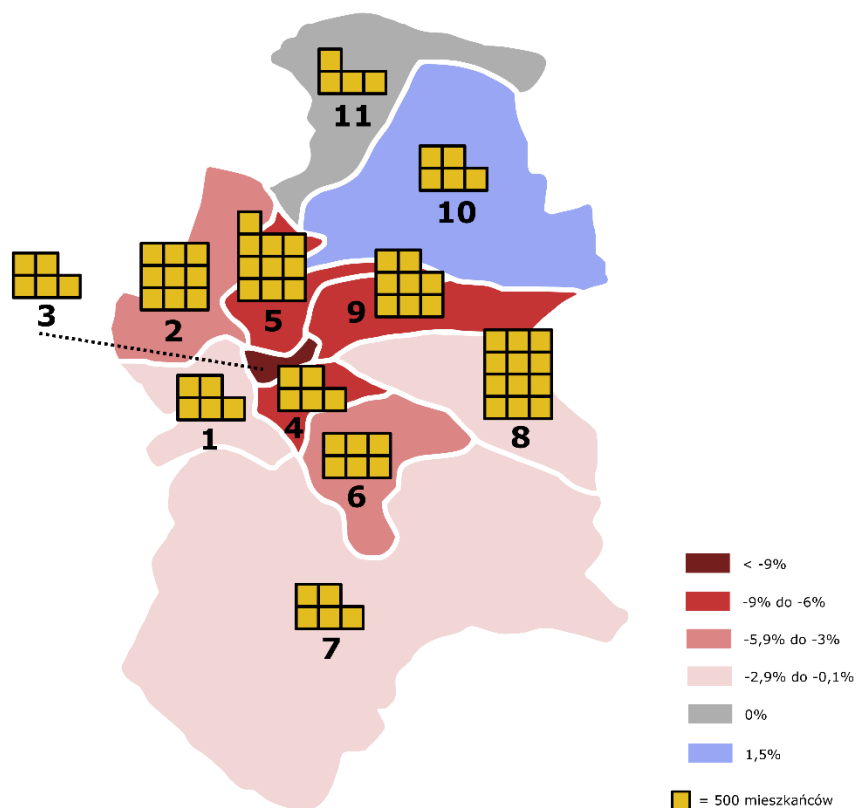
Według oficjalnych statystyk, na koniec 2021 r. miasto Przeworsk było zamieszkane przez niespełna 15 tys. osób. Dane nieznacznie różniły się od siebie, w zależności od źródła (GUS lub UM), jednakże każde z nich wskazywało na spadek liczby mieszkańców pomiędzy rokiem 2017 a 2021. Wyniósł on - 3,3% (UM) lub -4,2% (GUS) i wpisywał się w trend obserwowany w skali całego Podkarpacia (-2,0% według GUS), powiatu przeworskiego (-2,9%) oraz każdej z gmin stanowiącej tło porównawcze. Spośród nich najwolniej mieszkańców ubywało w gminie Ropczyce (-0,4%).

Wykres 2. Liczba ludności w Przeworsku w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i UM Przeworsk

Rysunek 2. Liczba mieszkańców na koniec 2021 r. oraz zmiana liczby mieszkańców w latach 2017-2021 na poszczególnych osiedlach Przeworska

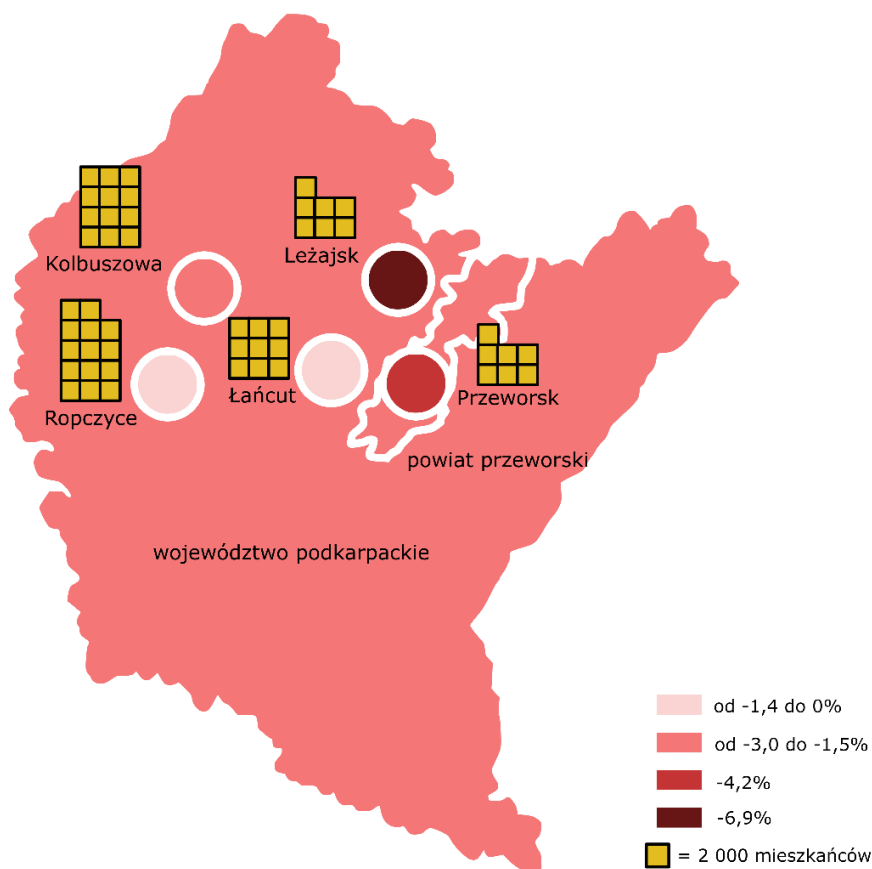

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Dane ewidencyjne w rozbiu na 11 osiedli, z których składa się Przeworsk, wskazują na ubytek ludności w 10 z nich, odnotowany w 2021 r. w stosunku do roku 2017. Zjawisko najbardziej widoczne było w przypadku osiedli nr 3 (-9,7%) oraz nr 9 (-7,3%), położonych w ścisłym centrum miasta. Jedynym osiedlem, które odnotowało nieznaczny wzrost liczby mieszkańców, było to oznaczone numerem 10 (+1,5%), stanowiące enklawę domów jednorodzinnych w północno-wschodniej części miasta, w widłach torów kolejowych w kierunku Przemyśla i Lublina. W wielu miastach o wielkości zbliżonej do Przeworska obserwowany jest podobny trend wyludniania się ich centrów na rzecz obrzeży i sąsiadujących terenów wiejskich, cieszących się dużą atrakcyjnością osadniczą.

Można założyć, że ewidencyjna liczba ludności Przeworska, podobnie jak w przypadku miast o zbliżonym charakterze, różni się od stanu faktycznego. Potwierdzają to realizowane przez miasto analizy deklaracji śmieciowych. Wpływ na tę sytuację mają przede wszystkim migracje – naukowe oraz zarobkowe – na pobyt stały lub przynajmniej długotrwały, bez dokonywania wymeldowań. W praktyce oznacza to mniejszą liczbę osób zamieszkujących miasto, a przy tym zaburzenie struktury demograficznej wykazywanej w statystykach z uwagi na fakt, że zjawisko migracji jest najpowszechniejsze wśród osób młodych. Jednocześnie niestabilna sytuacja polityczna w Ukrainie wywołana nieuzasadnioną agresją rosyjską spowodowała napływ obywateli tego państwa, w znaczącej części także nieuwzględniony w statystykach, a przy tym nie dający się przewidzieć co do dalszego jego kierunku (np. powrót do kraju, zamieszkanie na terenie gminy lub migracje zagraniczne bądź wewnątrz Polski, np. do większych ośrodków miejskich). Do tej pory w przypadku Przeworska napływ uchodźców był relatywnie niewielki, a osoby te szybko zmieniały destynację, np. na większe miasta.

Rysunek 3. Liczba mieszkańców na koniec 2021 r. oraz zmiana liczby mieszkańców w latach 2017-2021 w jednostkach porównywanych

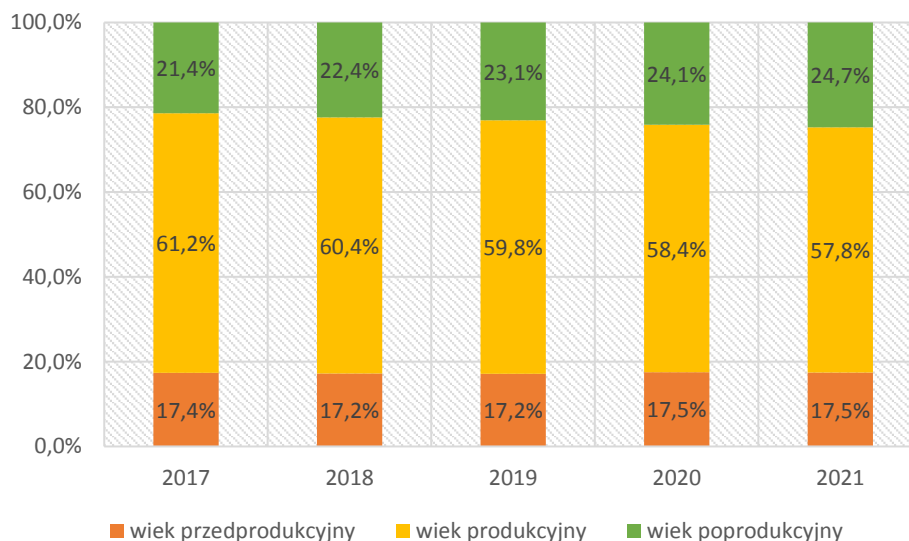

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wśród gmin stanowiących tło porównawcze najbardziej zbliżoną liczbą mieszkańców do Przeworska charakteryzują się dwie gminy miejskie – Leżajsk (13,0 tys.) oraz Łańcut (17,7 tys.). Kolbuszową oraz Ropczyce zamieszkuje po ok. 25 tys. osób, przy czym są one gminami miejsko-wiejskimi, co wpływa na liczbę mieszkańców. Miastem zbliżonym pod względem ludności do Przeworska są zwłaszcza Ropczyce, na koniec 2021 r. zamieszkiwane przez 15 846 osób.

Różnica pomiędzy gminami miejskimi a gminami miejsko-wiejskimi widoczna jest także w gęstości zaludnienia. Odnotowana na koniec 2021 r. w Przeworsku wartość 669 osób/km² znacząco różniła się od parametrów dla gmin Kolbuszowa (143) i Ropczyce (196). Zbliżoną wartość odnotowało miasto Leżajsk (633), natomiast wśród jednostek porównywanych największą liczbę mieszkańców na km² odnotowano w Łańcut (911). Konsekwencją spadku liczby mieszkańców były zmiany wartości gęstości zaludnienia w każdej z analizowanych jednostek pomiędzy rokiem 2017 a 2021. Największy ubytek, na poziomie -47 osób/km² wystąpił w Leżajsku.

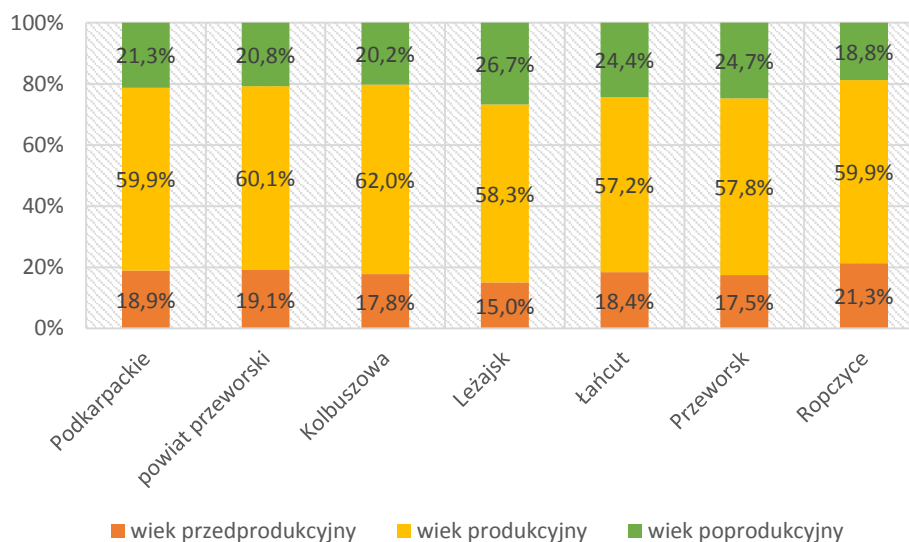
Wykres 3. Struktura demograficzna Przeworska w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Dalszych cennych informacji o strukturze demograficznej jednostki dostarcza analiza liczebności jej mieszkańców, pogrupowanej pod względem ekonomicznych grup wieku – najczęściej przyjmowanym podziałem jest ten na grupę przedprodukcyjną (poniżej 18 lat), produkcyjną oraz poprodukcyjną (powyżej 60 lub 65 lat, w zależności od płci). W przypadku Przeworska okres 2017-2021 charakteryzował się w miarę stałym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym – jego wartość wahała się pomiędzy 17,2% a 17,5%. Zauważalnie rósł natomiast odsetek osób najstarszych, na przestrzeni analizowanego pięciolecia o 3,3 punktu procentowego. W efekcie, w 2021 r. niemalże co czwarty mieszkaniec miasta znajdował się w wieku emerytalnym.

Wykres 4. Struktura demograficzna jednostek porównywanych w 2021 r.

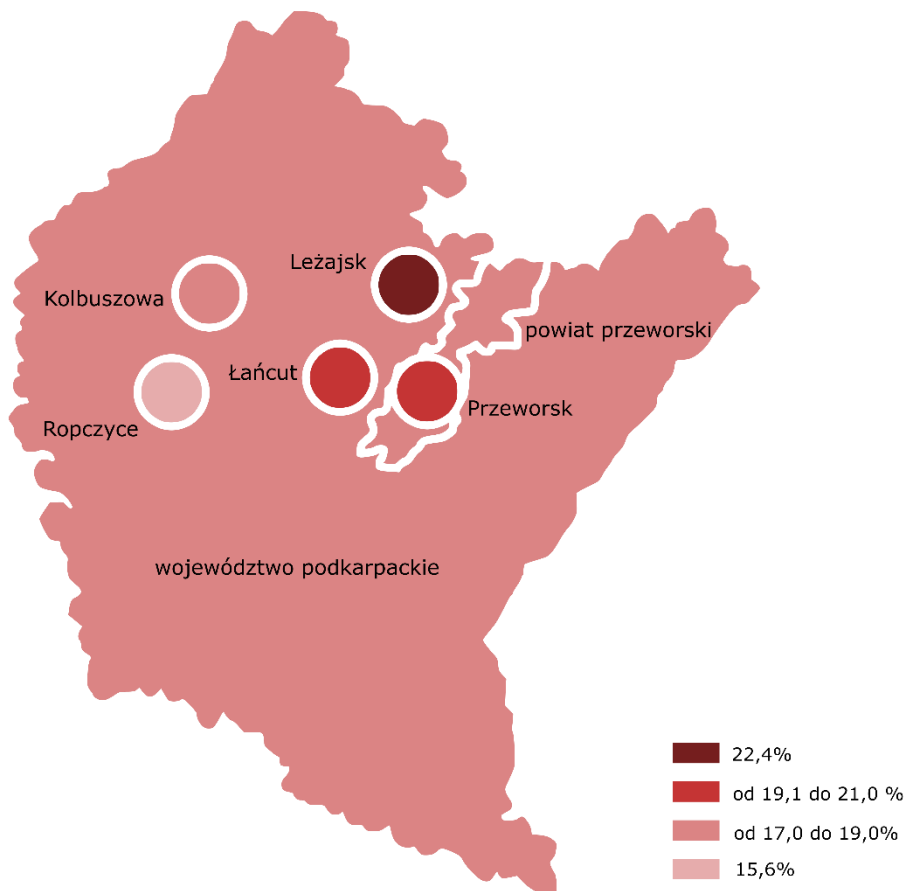
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Sytuacja demograficzna Przeworska negatywnie wyróżnia się na tle porównawczym. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, wynoszący w 2021 r. 24,7%, był wyższy od wartości obserwowanej w całym regionie (21,3%), powiecie przeworskim (20,8%), a wśród gmin porównywanych wyższy rezultat odnotowano jedynie w Leżajsku (26,7%). Zwraca uwagę, że najmniejsze wartości parametru zarejestrowano w gminach miejsko-wiejskich: Kolbuszowej (20,2%) i Ropczycach (18,8%), co może wskazywać na koncentrację problemów związanych ze starzeniem się społeczeństwa przede wszystkim w miastach. Wzrost odsetka osób najstarszych w ogóle zbiorowości jest elementem zjawiska powolnego ale sukcesywnego starzenia się społeczeństwa, które obserwowane jest z różnym nasileniem w skali całego kraju i wymaga odpowiedniej polityki rozwoju, realizowanej zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, uwzględniającej m.in. działania na rzecz poprawy diety oraz zmiany w systemie usług publicznych (edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna itd.). Z tymi wyzwaniem będzie musiał się zmierzyć także i Przeworsk. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) wskazuje w województwie podkarpackim 11 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w tym m.in. Przeworsk, dla których zostały utworzone wspomniane wcześniej miejskie obszary funkcjonalne na poziomie regionalnym. W przypadku analizowanego miasta jest to przytaczany już obszar obejmujący duopol Jarosław–Przeworsk. Ma to być sposób na dedykowane wsparcie i zdynamizowanie rozwoju tych jednostek.

Uzupełnienie obrazu sytuacji demograficznej miasta stanowi wskaźnik starości, prezentujący odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności. Odnotowana na koniec 2021 r. wartość 21,0% dla Przeworska potwierdza jego niekorzystną sytuację demograficzną – wśród jednostek porównywanych poziom 20% został przekroczony jeszcze tylko w Leżajsku (22,4%) i Łańcucie (20,8%). Zwraca także uwagę różnica pomiędzy wartością parametru w Przeworsku a w całym regionie (3,2 punktu proc.) i powiecie przeworskim (-3,5 punktu proc.).

Jednocześnie, mając na względzie przytaczane wcześniej różnice pomiędzy stanem ewidencyjnym a faktycznym ludności, można zakładać, że odsetek osób najstarszych jest większy niż wykazywany przez statystyki.

Rysunek 4. Wskaźnik starości w 2021 r. i zmiana jego wartości (w punktach procentowych) w 2021 r. w stosunku do 2017 r.

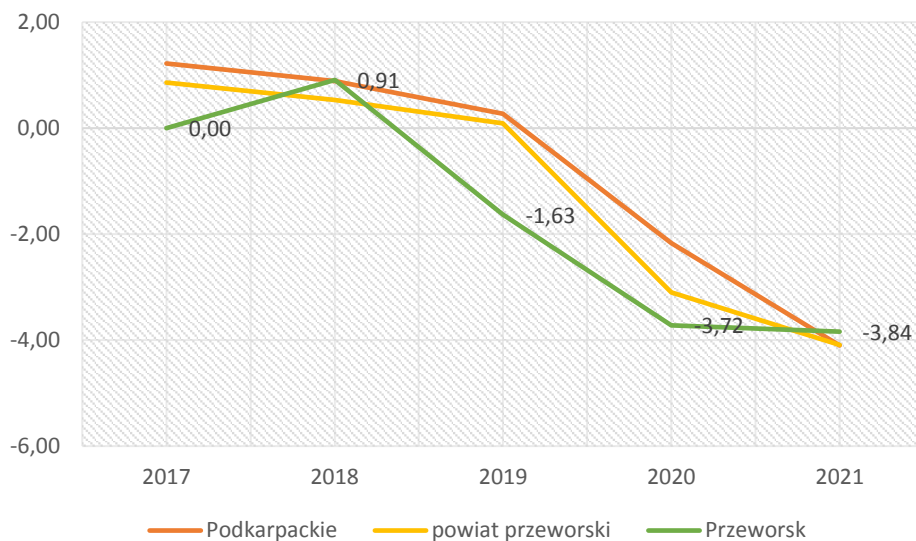

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Procesy demograficzne

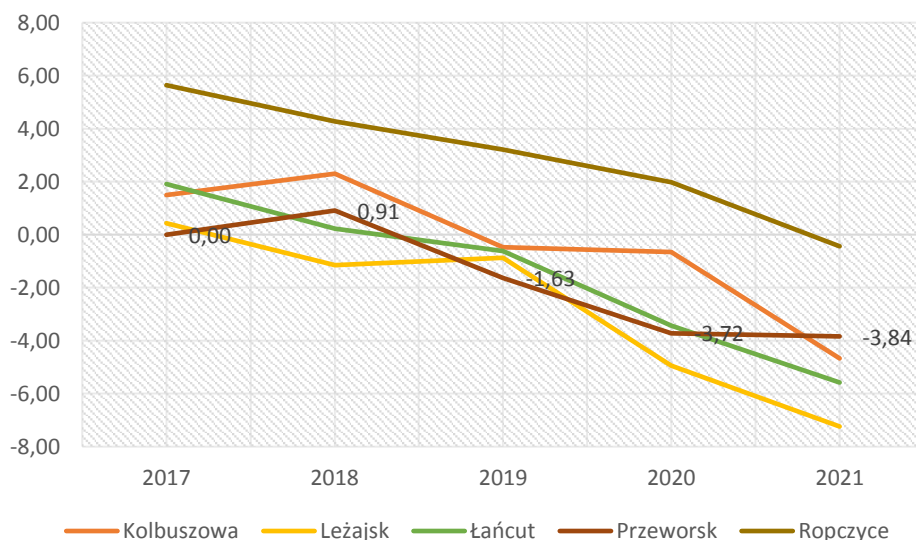
Spośród czynników, mających wpływ na kształtowanie się sytuacji demograficznej w danej jednostce, szczególnie istotne znaczenie ma przyrost naturalny, czyli stosunek urodzeń żywych do liczby zgonów. Publikowane przez GUS dane statystyczne dla minionego pięciolecia wskazują na zarysowującą się w Przeworsku od 2019 r. przewagę zgonów. Można przypuszczać, że jednym z wytłumaczeń tego zjawiska jest pandemia COVID-19, tym bardziej, że bardzo podobnie kształtował się przyrost naturalny w całym województwie oraz w powiecie przeworskim. Także w każdej z porównywanych gmin lata 2020 i 2021 charakteryzowały się najniższymi wartościami przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1 tys. osób. Na tle porównawczym wyróżnia się gmina Ropczyce, gdzie przewaga zgonów nad urodzeniami zarysowała się dopiero w roku 2021, a przy tym była dość nieznaczna (-0,44 os.).

Wykres 5. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

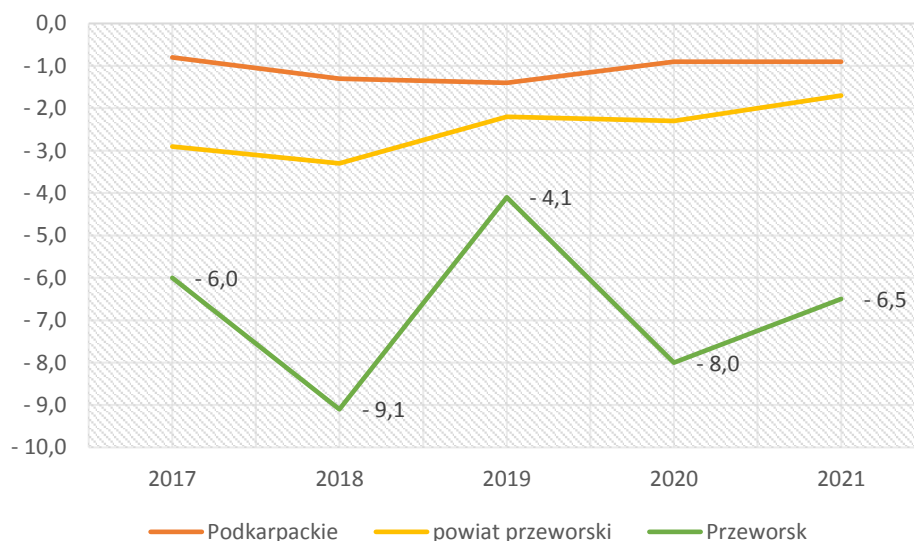
Wykres 6. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

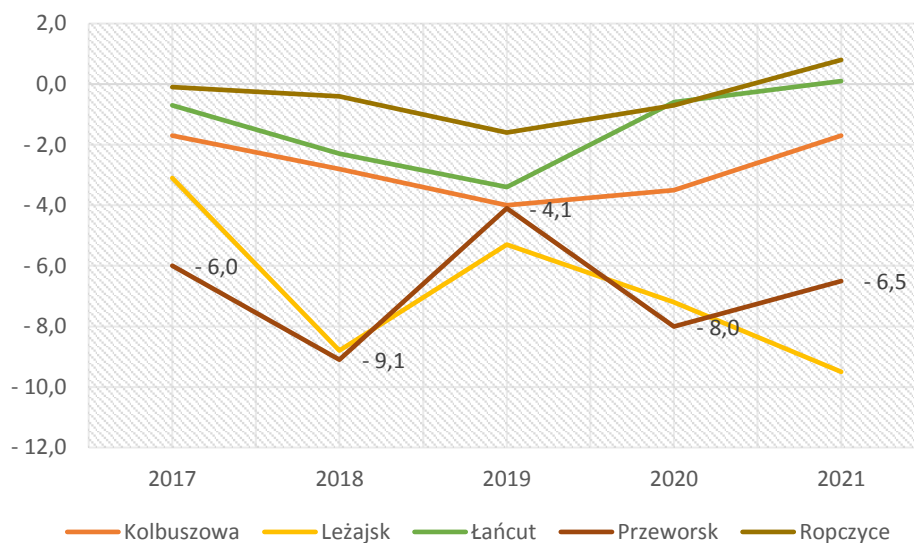
Znacznie większy wpływ na ubytek liczby mieszkańców Przeworska mają migracje. Przez cały okres 2017-2021 saldo w przeliczeniu na 1 tys. osób pozostawało na bardzo niskim poziomie, wahając się pomiędzy wartościami -4,1 os. (2019) a -9,1 os. (2018). Wśród gmin porównywanych był to jeden z gorszych rezultatów, zbliżony do odnotowanego w Leżajsku. Każda z jednostek tła porównawczego, włączywszy w to także powiat przeworski oraz województwo, traciła w analizowanym pięcioletniu w ten sposób mieszkańców, jednak był to proces o znacznie mniejszym nasileniu niż w przypadku Przeworska.

Wykres 7. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

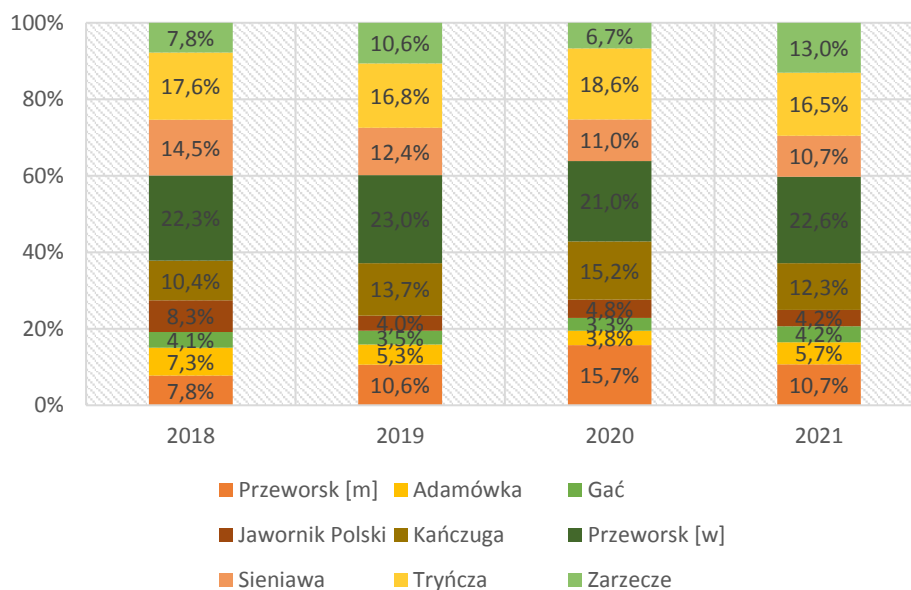
Wykres 8. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywalnych okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Pewnego rodzaju uzupełnieniem danych dotyczących demografii oraz atrakcyjności osadniczej może być wskaźnik obrazujący liczbę pozwoleń i zgłoszeń budowy dla budynków mieszkalnych, udzielanych przez Starostwo Powiatowe w Przeworsku. Spośród 9 gmin, tworzących powiat przeworski, najwyższym odsetkiem zgłoszeń i pozwoleń przez cały okres 2018-2021 (nieco ponad 20%) charakteryzowała się gmina wiejska Przeworsk. Przepuszczalnie część mieszkańców opuszczających miasto, na co wskazywały przytoczone wcześniej wartości salda migracji, osiedla się na terenach pod Przeworskiem, co wpisuje się w obserwowany w skali całego kraju trend opuszczania miast na rzecz ich najbliższych sąsiedztw, stanowiących już tereny wiejskie. Miasto Przeworsk, notując rezultat wahający się pomiędzy 7,8% a 15,7%, znajduje się w gronie gmin o przeciętnej atrakcyjności osadniczej. Z całej zbiorowości wyróżnia się wspomniana gmina wiejska Przeworsk, a z drugiej strony gminy Adamówka, Gać i Jawornik Polski, w przypadku których odsetek pozwoleń i zgłoszeń budowy budynków mieszkalnych jest zdecydowanie najniższy.

Wykres 9. Pozwolenia na budowę i zgłoszenia budowy obiektów mieszkalnych w gminach powiatu przeworskiego w okresie 2018-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

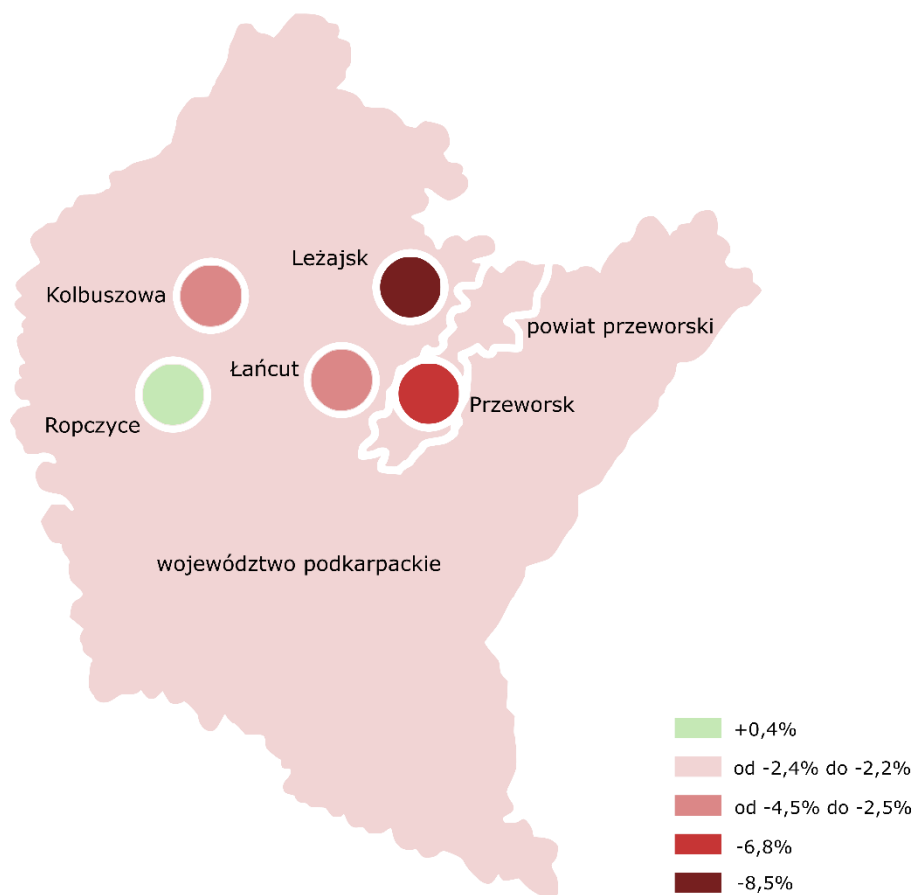
Z analizy wartości wskaźnika można wysnuć jeszcze jeden wniosek – w skali całego powiatu miasto Przeworsk jest jedyną gminą, w której pomiędzy 2018 i 2021 rokiem wydawano pozwolenia na budowę dla budynków mieszkalnych dwu- i wielorodzinnych. Poza miastem ten typ budownictwa w analizowanym czteroleciu nie zaistniał.

Prognozy demograficzne

Sporządzone na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011 prognozy GUS, obejmujące horyzont czasowy do 2030 r., wskazują na postępujący spadek liczby mieszkańców Przeworska do 2030 r. Zakładano, że w 2020 r. miasto będzie liczyć 15 243 osoby, co wobec stanu faktycznego wykazywanego przez GUS (14 929) wskazuje na nieznaczne przeszacowanie. W 2030 r. miasto ma zamieszkiwać 14 208 osób, co wskazuje na spadek o 6,8% w stosunku do poziomu prognostycznego w 2020 r. Spośród jednostek porównywanych spadek ten jest jednym z wyraźniejszych – szybciej mieszkańców ma tracić jedynie Leżajsk (-8,5%). Co więcej, niemal każda z jednostek do 2030 r. odnotuje spadek liczby mieszkańców, nie wyłączając Podkarpacia (-2,2%) oraz powiatu przeworskiego (-2,4%). GUS prognozuje nieznaczny wzrost liczby mieszkańców do 2030 r. jedynie w gminie Ropczyce (+0,4%). Niezależnie od stopnia sprawdzalności tych prognoz można przyjąć, że w perspektywie najbliższych 10 lat liczba mieszkańców miasta zauważalnie zmaleje.

Drugim poważnym problemem demograficznym Przeworska, diagnozowanym w horyzoncie czasowym najbliższej dekady, jest kontynuacja procesu starzenia się społeczeństwa. Prognozy GUS wskazują, że w 2030 r. odsetek mieszkańców miasta, zaliczanych do grupy w wieku poprodukcyjnym, będzie wynosić aż 28,9%. Można przy tym założyć, że – przy braku możliwości uwzględnienia w prognozach faktycznych rozmiarów zjawiska migracji młodych w celach naukowych lub zarobkowych – faktycznie odsetek ten będzie jeszcze wyższy.

Rysunek 5. Prognozowana zmiana liczby ludności w roku 2030 w stosunku do roku 2020 w jednostkach porównywanych

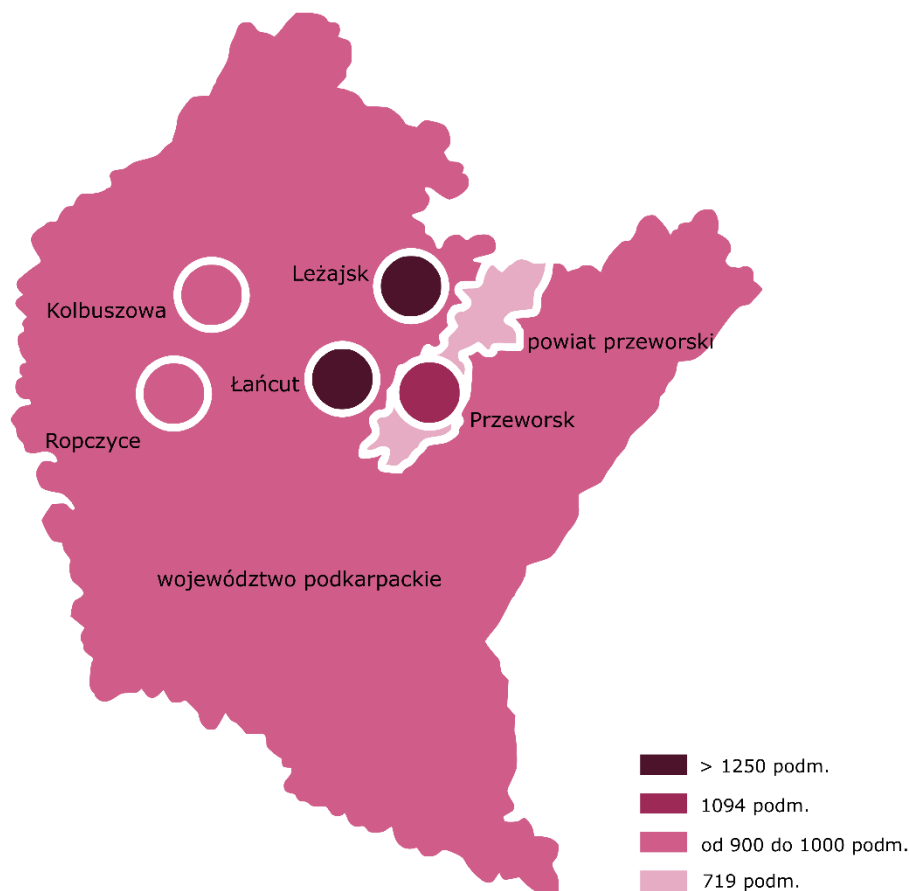
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gospodarka i rynek pracy

Działalność gospodarcza

Na koniec 2021 r. w Przeworsku funkcjonowało 1 618 podmiotów gospodarczych. Liczba ta była o 93 firmy wyższa niż w roku 2017. Wzrost ten, na poziomie 6%, był najniższy spośród wszystkich jednostek porównywanych, włączywszy w nie także województwo podkarpackie oraz powiat przeworski. Zdecydowaną większość, bo 94,7% stanowiły podmioty zatrudniające nie więcej niż 9 osób – przypuszczalnie największy udział w tej zbiorowości miały jednoosobowe działalności gospodarcze oraz przedsiębiorstwa rodzinne, zatrudniające maksymalnie 1-2 osoby. Podobna struktura charakteryzowała wszystkie porównywane jednostki. Dwa największe przedsiębiorstwa w Przeworsku na koniec 2021 r. zatrudniały powyżej 250 osób. W przeliczeniu na 10 tys. osób w 2021 r. w Przeworsku działało 1 094 podmioty, o 11% więcej niż przed pięcioma laty. Wartość ta na tle porównawczym jest jedną z wyższych, choć wśród gmin miejskich najniższa – w Łańcutu wynosiła bowiem 1 340, a w Leżajsku 1 281.

Rysunek 6. Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2021 r. i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.

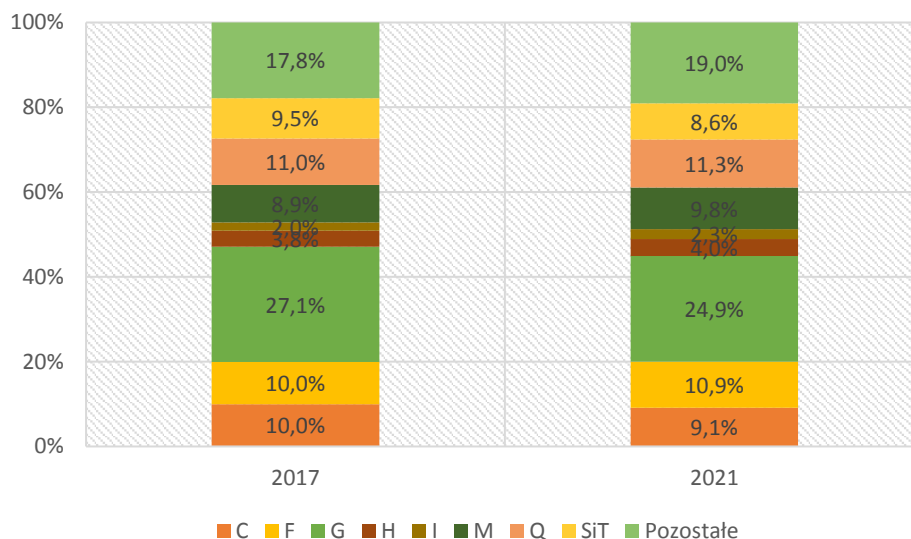

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Funkcjonowanie Ordynacji Lubomirskich oraz inwestycje w okresie PRL przekształciły Przeworsk w ośrodek gospodarczy o oddziaływaniu i znaczeniu regionalnym. Po zmianie ustrojowej i upadku części przedsiębiorstw do najważniejszych branż, obecnych na terenie Przeworska, należy przetwórstwo spożywcze (Rauch Polska Sp. z o.o.), przemysł gumowy (Geyer&Hosaja) oraz meblarski (Trax-BRW Sp. z o.o.). Tereny produkcyjne i produkcyjno-usługowe koncentrują się w północnej części miasta, w sąsiedztwie dworca kolejowego (teren po zlikwidowanej cukrowni oraz okolice ul. Głębokiej) oraz w trójkącie tworzonej przez ul. Gorliczyńską, autostradę A4 i linię kolejową nr 68.

Zgodnie z informacją Urzędu Miasta Przeworska, oferta inwestycyjna miasta obejmuje sześć terenów o łącznej powierzchni 19,1 ha. Część z obszarów objęta jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Dwa z nich posiadają przeznaczenie pod zabudowę przemysłową, usługową oraz magazynowo-składową. 11,4 ha terenów pozostaje w bezpośredniej dyspozycji miasta, są one stopniowo uzbierane i następnie zagospodarowywane przez biznes, pozostałe działki pozostają we własności prywatnej (i jedna Skarbu Państwa).

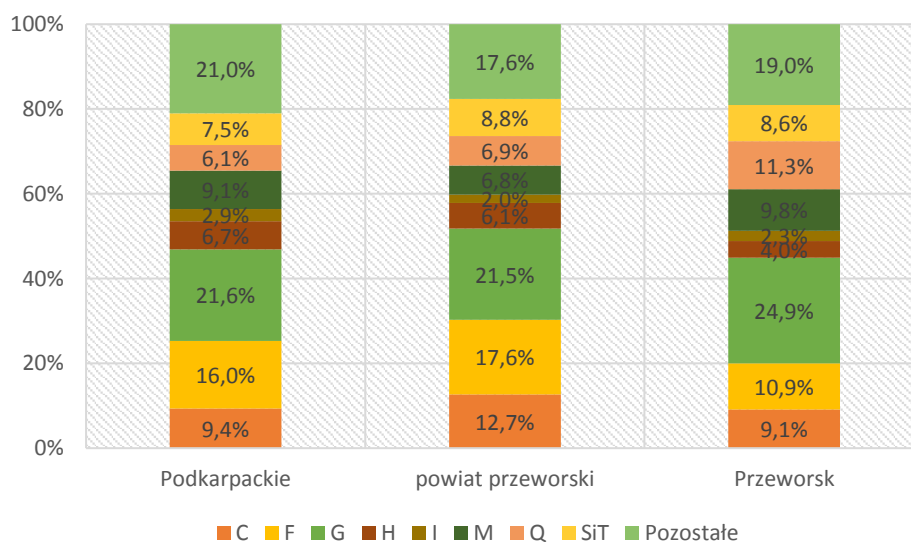
Wykres 10. Struktura gospodarcza Przeworska w latach 2017 i 2021

C – przetwórstwo przemysłowe, F – budownictwo, G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa samochodów, H – transport i gospodarka magazynowa, I – zakwaterowanie i gastronomia, M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna, SiT – pozostała działalność usługowa, produkcja własna gospodarstw domowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wykres 11. Struktura gospodarcza jednostek porównywanych w roku 2021

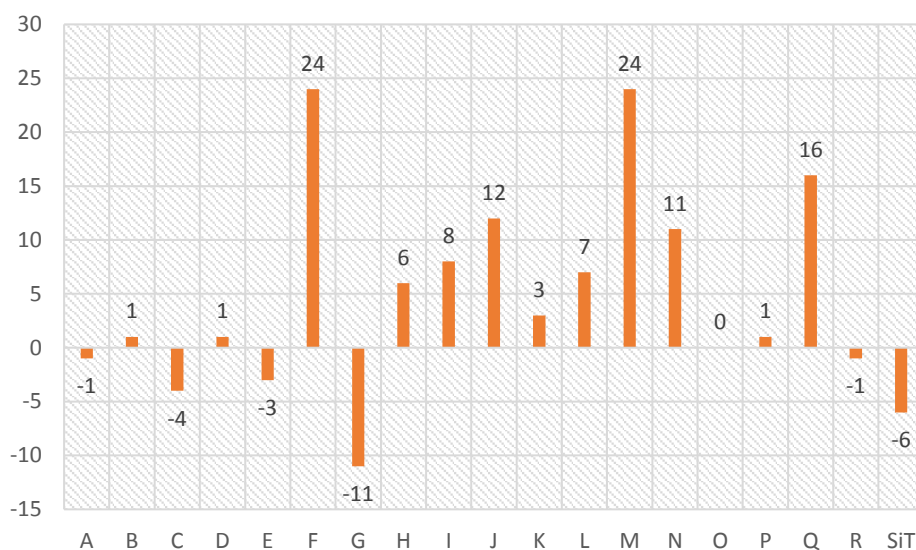
C – przetwórstwo przemysłowe, F – budownictwo, G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa samochodów, H – transport i gospodarka magazynowa, I – zakwaterowanie i gastronomia, M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna, SiT – pozostała działalność usługowa, produkcja własna gospodarstw domowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze gospodarczej Przeworska, rozpatrywanej pod kątem przynależności poszczególnych przedsiębiorstw do sekcji PKD, dominują te skupione w sekcji G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów – 24,9% ogółu w 2021 r.) oraz Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 11,3%). W tym drugim przypadku przypuszczalnie za wysoki rezultat odpowiadają podmioty indywidualnej praktyki

lekarskiej, zatrudnione w miejscowym szpitalu powiatowym. Kolejna pozycja to firmy z sekcji F (budownictwo – 10,9%). Pozytywnie wyróżnia się sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 9,8%). Udział podmiotów zaliczanych do sekcji I (gastronomia i zakwaterowanie), związanych z obsługą ruchu turystycznego, był nieznaczny (2,3% w 2021 r.), ale jednocześnie rezultat ten nie odbiegał znacząco od średniej dla powiatu i regionu. Ogółem lokalna struktura częściowo różni się od obserwowanej w 2021 r. w skali całego Podkarpacia, gdzie co prawda także dominują podmioty w sekcji G (21,6%), ale kolejne lokaty zajęły sekcje F (budownictwo – 16%) oraz C (przetwórstwo przemysłowe – 9,4%). Podobnie przedstawia się gospodarka powiatu.

Wykres 12. Zmiana liczby podmiotów zarejestrowanych na terenie Przeworska w danej sekcji PKD pomiędzy 2017 a 2021 rokiem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

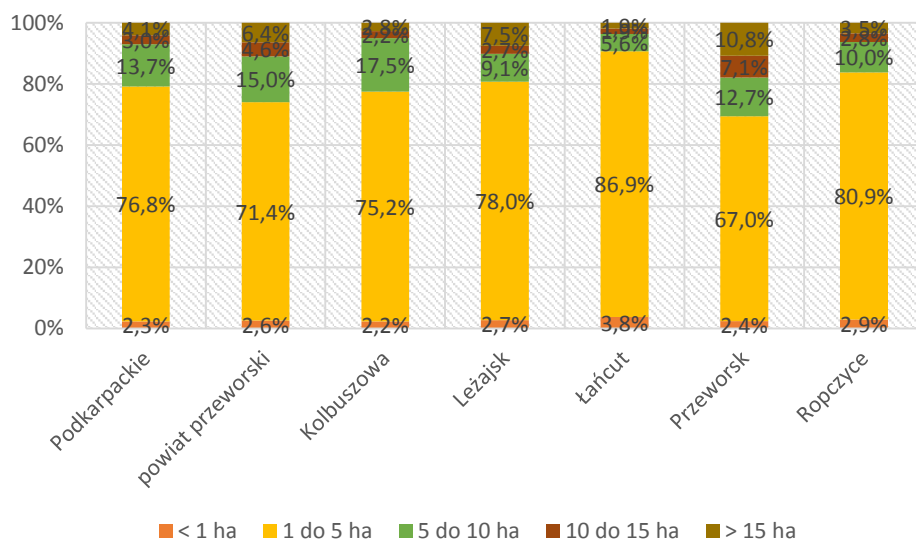
Pomiędzy 2017 a 2021 rokiem w Przeworsku, w przypadku większości sekcji PKD zwiększyła się liczba zarejestrowanych podmiotów. Najwyższe wzrosty dotyczyły sekcji F (budownictwo, +24) oraz M (działalność naukowa, profesjonalna i techniczna, także +24), z kolei najbardziej zauważalnie spadła liczba przedsiębiorstw przyporządkowanych do sekcji G (-11). Przyczyn tych zmian można upatrywać z jednej strony w zapotrzebowaniu zgłaszanym przez rynek, szczególnie w zakresie usług budowlanych, remontowych i wykończeniowych, z drugiej natomiast w zmianie sposobu rozliczania się z aktualnym pracodawcą (przechodzenie z etatów na jednoosobową działalność gospodarczą) lub rozwój działalności dodatkowej.

Rolnictwo

W przypadku Przeworska występuje dość specyficzna sytuacja w zakresie rolnictwa. Pomimo miejskiego charakteru jego obrzeża stanowią dość obszerną pod względem zajmowanej powierzchni rolniczą przestrzeń produkcyjną – nagromadzenie pól uprawnych widoczne jest w szczególności w jego południowej części, w widłach ulic Wiejskiej i Węgierskiej oraz na wschód od ul. Wojska Polskiego. Są to tereny dawnej wsi Mokra Strona, włączonej w 1934 r. w granice Przeworska. Pomimo niemalże 90 lat, jakie upłynęły od tej zmiany, proces urbanizacji tej części miasta zaszedł w nieznacznym stopniu. Związane jest to z występowaniem gleb wysokiej jakości, przez co tereny te praktycznie nie mogą być wykorzystywane i przekształcane na inne cele niż rolnicze.

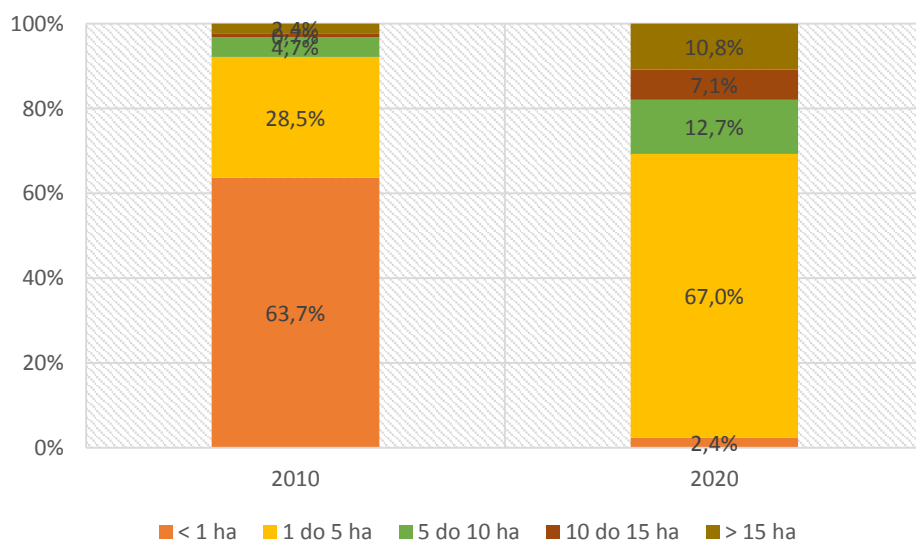
Dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. wskazują na istnienie na terenie miasta Przeworska 212 gospodarstw rolnych, z czego większość (142, co stanowi 67,0%) o areale od 1 do 5 ha. Choć faktyczną liczbę oraz powierzchnię gospodarstw rolnych zaburza powszechnie stosowany mechanizm dzierżawy, zwraca uwagę fakt, że gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha stanowiły w przypadku Przeworska 10,8% ogółu – tak wysokiego rezultatu nie odnotowało ani całe Podkarpacie (4,1%), ani powiat przeworski (6,4%), ani też żadna z porównywanych gmin, na czele z gminami miejsko-wiejskimi.

Wykres 13. Struktura gospodarstw rolnych w jednostkach porównywanych pod względem ich powierzchni w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wykres 14. Porównanie struktury gospodarstw rolnych pod względem ich powierzchni w Przeworsku w 2010 i 2020 r.

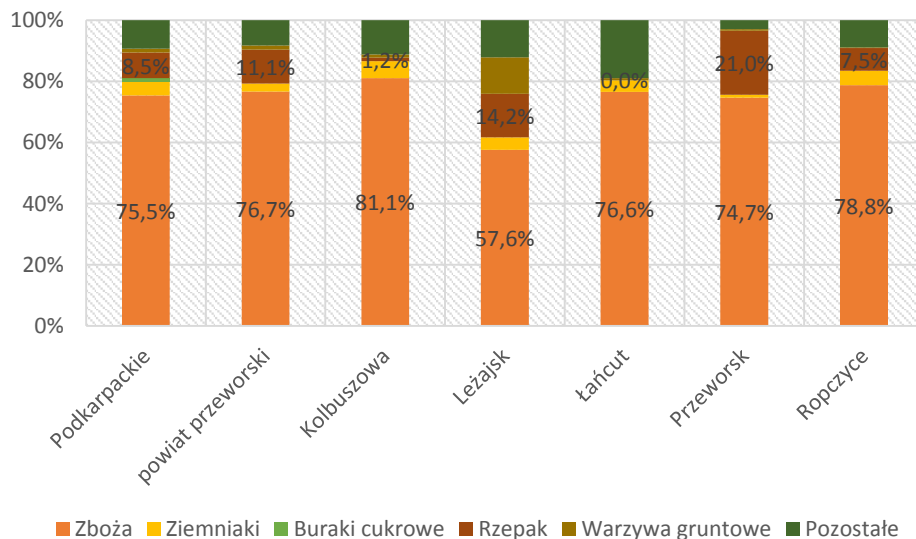

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Pomiędzy 2010 a 2020 rokiem liczba gospodarstw rolnych w mieście Przeworsku znacząco spadła, z 956 do 212. Największy ubytek dotyczył gospodarstw o powierzchni nie przekraczającej 1 ha – można przypuszczać, że proces ten wiązał się z rezygnacją z popularnego jeszcze kilka dekad temu modelu

łączenia pracy zawodowej z niskoobszarową uprawą roli na własne potrzeby. Co ciekawe, w statystykach łączna powierzchnia gospodarstw rolnych z terenu miasta wynosiła w 2020 r. 2 123 ha, a zatem niewiele mniej od całkowitej powierzchni miasta. Rozbieżność ta może świadczyć o użytkowaniu przez gospodarstwa pól także poza jego granicami.

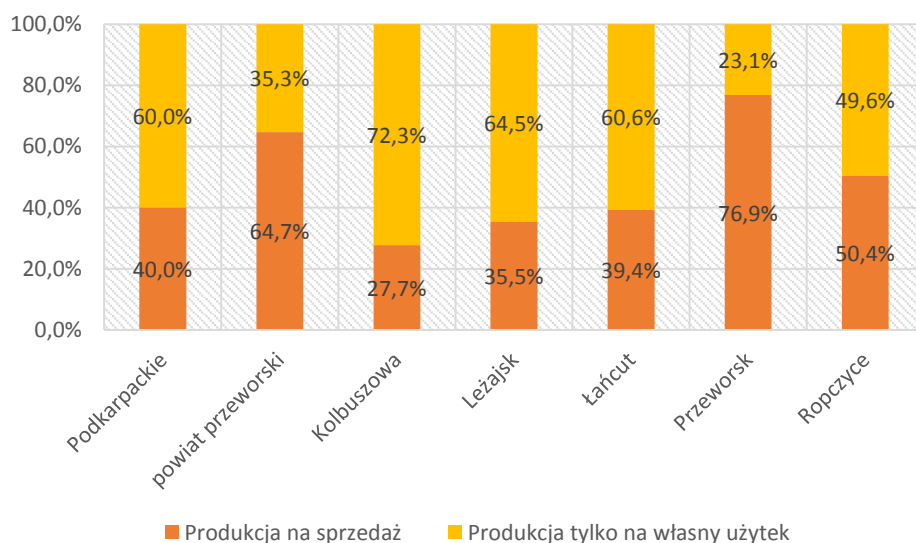
Wykres 15. Struktura zasiewów w jednostkach porównywanych w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

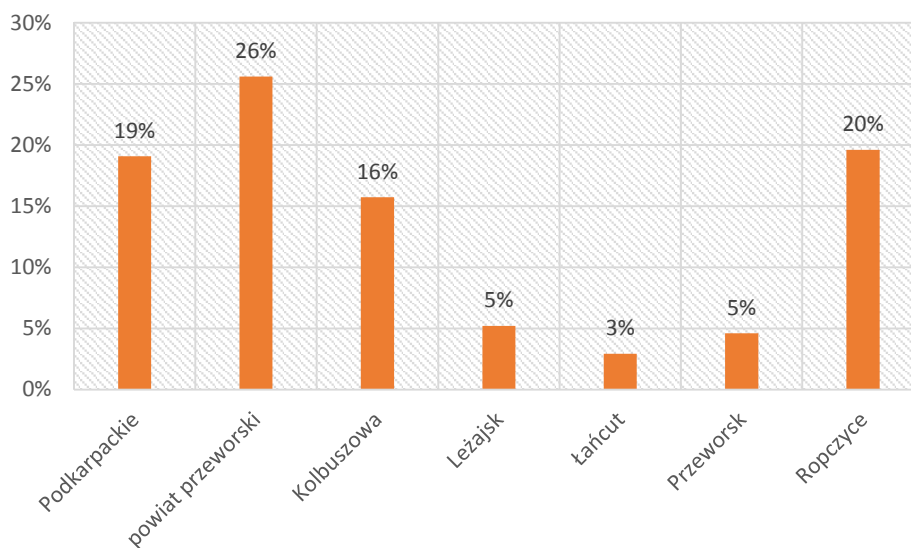
W strukturze zasiewów gospodarstw rolnych z terenu Przeworska zarówno w 2010 r., jak i w 2020 r., dominowały zboża (odpowiednio 60% i 75%) oraz rzepak (23% i 21%). Wysoki udział rzepaku, obserwowany w 2020 r., wyróżnia się na tle porównywanych jednostek, zwłaszcza w porównaniu z wartością dla całego Podkarpacia (8,5%) oraz powiatu przeworskiego (11,1%). Z kolei wśród zbóż, w krajobrazie pól uprawnych w południowej części miasta, uwidacznia się znaczący udział kukurydzy.

Wykres 16. Struktura gospodarstw rolnych w jednostkach porównywanych ze względu na przeznaczenie własnej produkcji w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Wykres 17. Odsetek pracujących w gospodarstwach rolnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w jednostkach porównywanych w 2020 r.

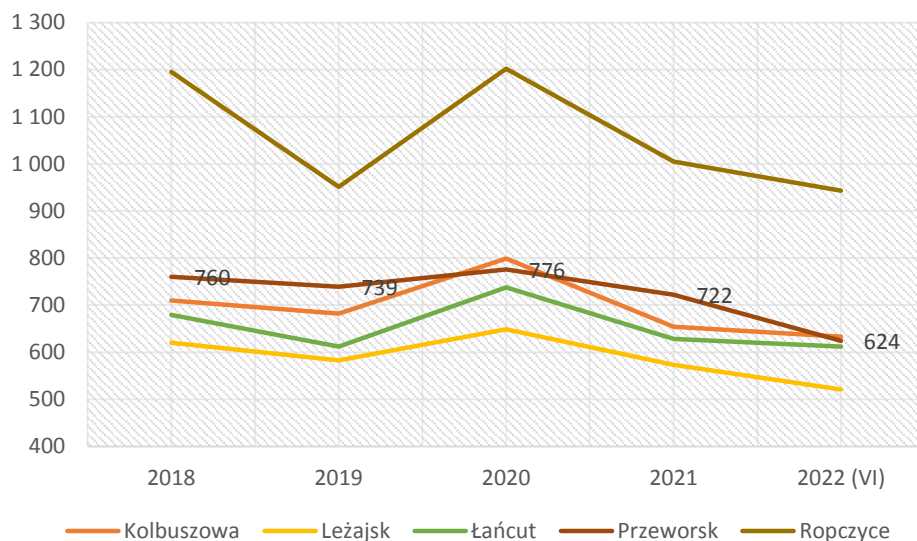
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Spośród wspomnianych 212 gospodarstw rolnych, których istnienie potwierdził PSR 2020, 163 prowadzi produkcję rolną na sprzedaż. Stanowi to blisko 77% ogółu, a odnotowana wartość w znaczącym stopniu odróżnia Przeworsk od jednostek porównywanych. W skali całego regionu na własny użytek produkuje 60% gospodarstw rolnych a w przypadku Kolbuszowej – nawet pomimo faktu, że jest to gmina miejsko-wiejska – wartość ta wynosiła 72,3%. Analiza tych danych potwierdza zanik na terenie Przeworska rolnictwa tradycyjnego, małoobszarowego i nastawionego na zaspokajanie własnych potrzeb na rzecz produkcji towarowej. Jednocześnie nie jest to znacząca gałąź gospodarki miasta – w 2020 r. pracujący w gospodarstwach rolnych stanowili zaledwie 5% liczby osób w wieku produkcyjnym, co było jednym z niższych rezultatów wśród wszystkich analizowanych jednostek.

Rynek pracy

Dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego w Przeworsku wskazują na spadek liczby bezrobotnych pomiędzy 2018 a połową 2022 r., z nieznacznym wzrostem pomiędzy 2019 a 2020 r., co należy wiązać z wystąpieniem pandemii COVID-19 i spowolnienia gospodarczego. Podobna sytuacja wystąpiła w każdej z porównywanych gmin, przy czym z różnym natężeniem – wzrost liczby bezrobotnych w ujęciu bezwzględnym najbardziej zauważalny był w gminie Ropczyce. Okres po 2020 r. charakteryzował się ciągłym spadkiem liczby bezrobotnych w każdej z jednostek.

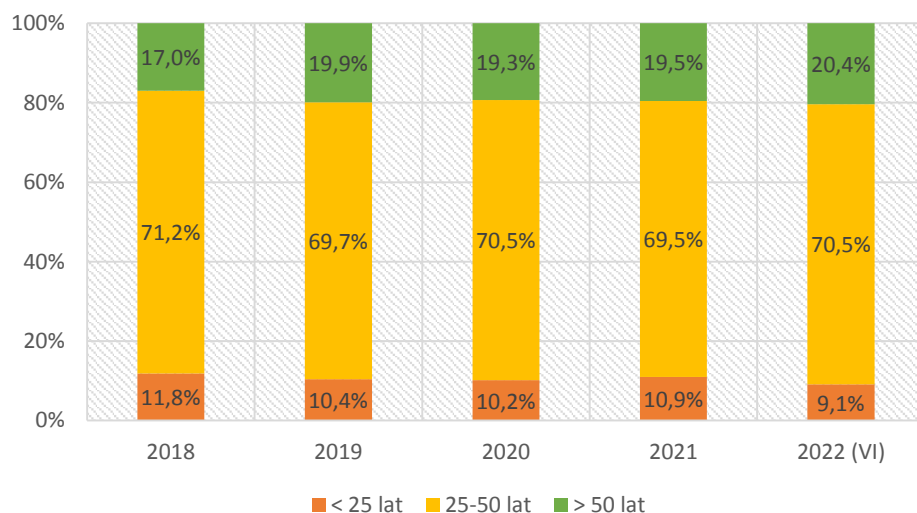
Wykres 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w porównywanych jednostkach w okresie 2018-2022 (VI)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze bezrobocia rejestrowanego na terenie Przeworska ze względu na wiek bezrobotnych zwraca uwagę przede wszystkim wysoki, a przy tym nieznacznie zwiększający się pomiędzy rokiem 2018 a 2022, odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej powyżej 50 lat. W połowie 2022 r. zbiorowość ta stanowiła 20,4% ogółu. Zjawiskiem pozytywnym jest natomiast dość niski udział osób najmłodszych (poniżej 25 roku życia) – przez cały analizowany okres odsetek przypadający na tę grupę oscylował wokół wartości 10%.

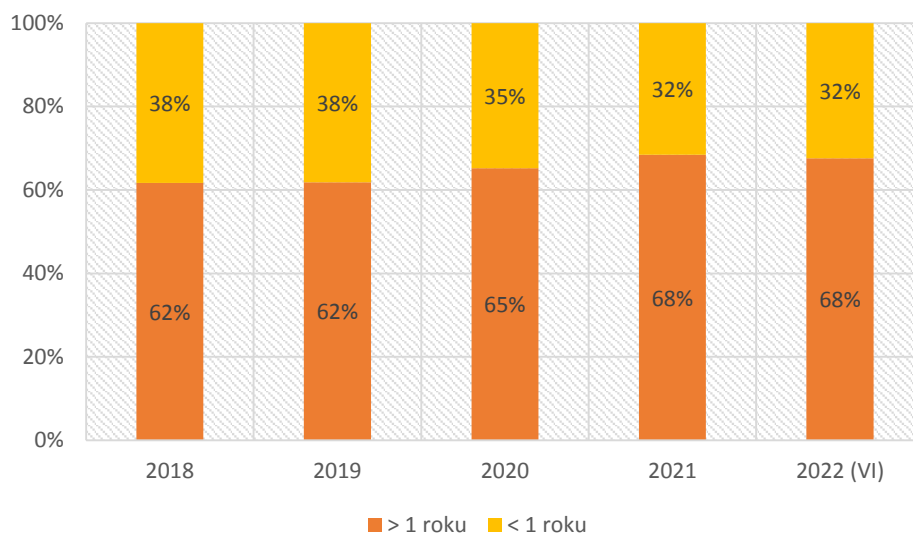
Wykres 19. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem wieku w latach 2018-2022 (VI)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Przeworsk

Drugim niepokojącym zjawiskiem w zakresie bezrobocia rejestrowanego na terenie miasta jest wysoki, a przy tym nieznacznie wzrastający odsetek bezrobotnych długotrwale, tj. powyżej jednego roku. Przez cały analizowany okres ich odsetek w ogóle nie spadał poniżej 60%, a w połowie 2022 r. osiągnął poziom 68%. Warto zauważyć, że na zaburzenie tej struktury nie wpłynął dopływ osób, które straciły prace wskutek sytuacji gospodarczej, jaką wywołała pandemia COVID-19.

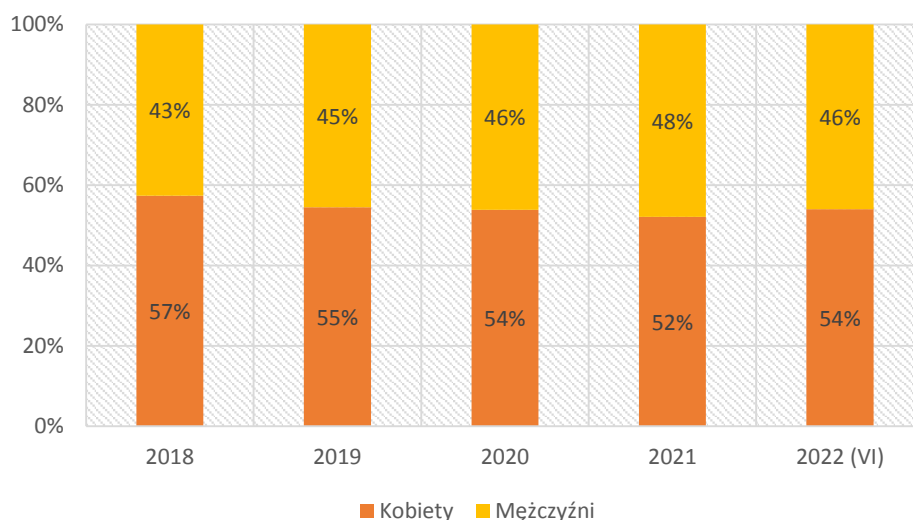
Wykres 20. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem długości trwania bezrobocia w latach 2018-2022 (VI)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Przeworsk

W bezrobociu rejestrowanym na terenie miasta Przeworska nie występuje natomiast znaczące zróżnicowanie względem płci – co prawda przez cały okres 2018-2022 utrzymywała się przewaga kobiet, jednak była ona dość nieznaczna, w połowie 2022 r. wynosząc 8 punktów procentowych.

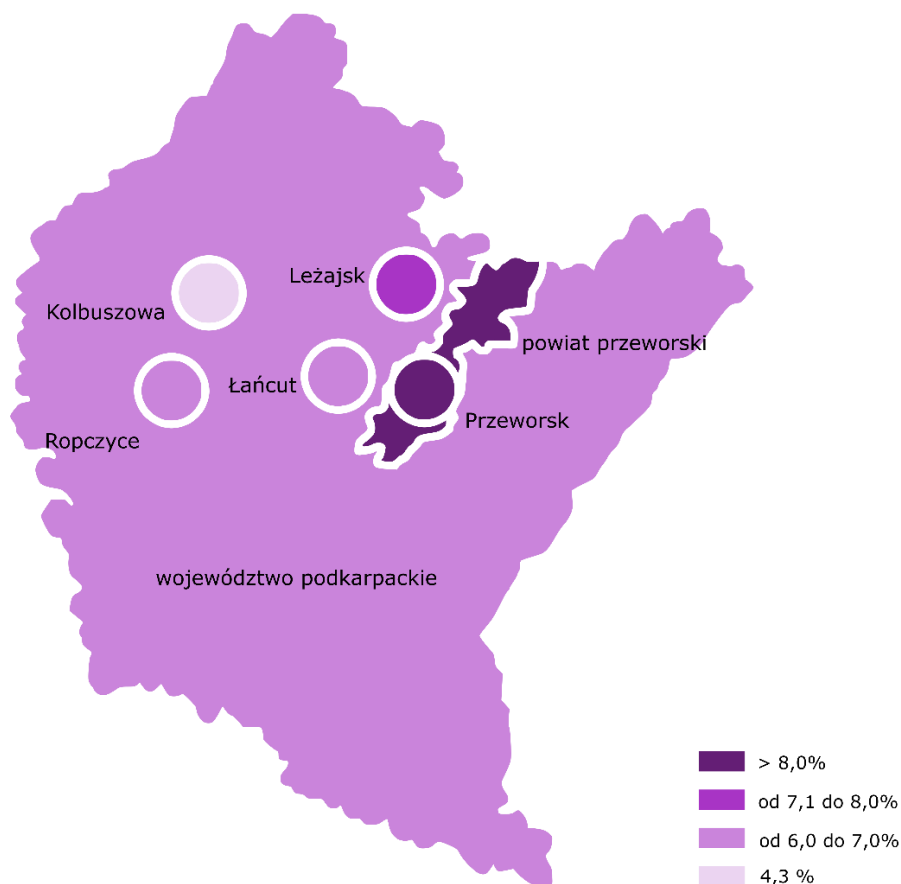
Wykres 21. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem płci w latach 2018-2022 (VI)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP Przeworsk

Porównanie sytuacji na rynku pracy pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego umożliwia publikowany przez GUS wskaźnik obrazujący odsetek zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Wartość, odnotowana dla Przeworska na koniec 2021 r., wyniosła 8,4% i na tle porównawczym była najwyższą, obok powiatu przeworskiego charakteryzującego się takim samym rezultatem. Także i w 2017 r. obydwie jednostki znajdowały się na czele zestawienia. Taki układ wyników wydaje się wskazywać na problemy w zakresie bezrobocia na terenie miasta i powiatu, wymagający zapewne dokładniejszych analiz, zmierzających do określenia przyczyn tego zjawiska i dobrania odpowiednich działań naprawczych. Częściowo może to też oznaczać wysoki poziom bezrobocia tzw. socjalnego.

Rysunek 7. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2021 r. i zmiana tej wartości (w punktach procentowych) w roku 2021 w stosunku do 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Środowisko naturalne

Walory przyrodnicze i stan środowiska

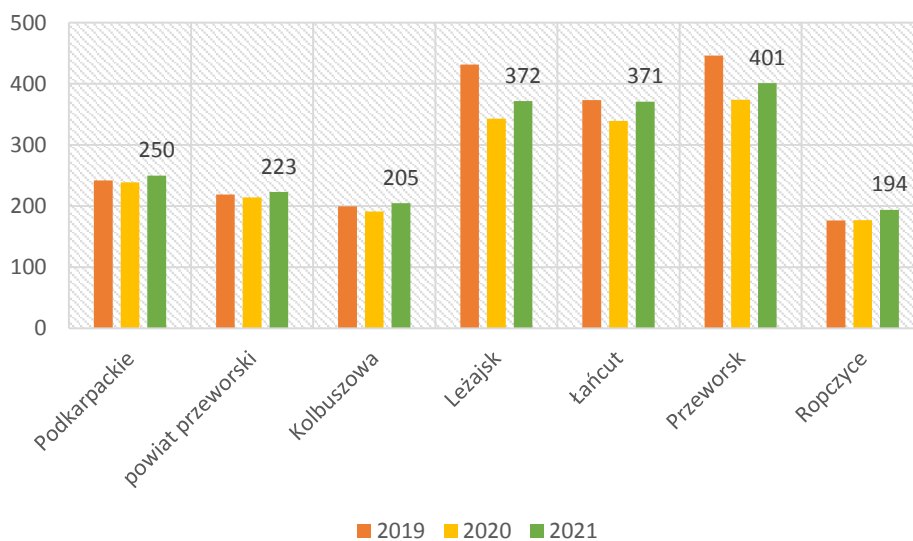
Na obszarze miasta Przeworska nie występują obszary chronione. Jedynymi formami ochrony przyrody są pomniki przyrody. Na koniec 2021 r. w mieście znajdowało się 85 takich obiektów – głównie starodrzew w obrębie Parku Dworskiego otaczającego Pałac Lubomirskich. Jest to także, obok rzeki Mleczy i jej brzegów, najcenniejszy przyrodniczo fragment Przeworska. Tereny zielone w obrębie miasta to przede wszystkim urządzona zieleń miejska (skwery, zadrzewienia cmentarne), ogródki przydomowe oraz obszary położone na obrzeżach miasta, wykorzystywane do upraw rolniczych (grunty orne, łąki, sady) bądź odłogowane w formie nieużytków, z procesem powolnego ich zarastania.

W zakresie stanu środowiska naturalnego oraz działań zmierzających do jego poprawy w ostatnich latach, wśród wyzwań stojących przed samorządami, na pierwszy plan wysunęła się kwestia czystości powietrza. Duży i wciąż nierozwiązany problem stanowi tzw. „niska emisja”, związana z ogrzewaniem budynków mieszkalnych paliwami stałymi (głównie węgiel, nierzadko niskiej jakości) oraz ciągle jeszcze zdarzającym się spalaniem śmieci. Potwierdzają to dane zawarte w raporcie „Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim”, sporządzonym w 2022 r. przez GIOŚ, wskazujące, że w 2021 r. w regionie największy udział w emisji ogółem miały źródła komunalno-bytowe, przy czym w przypadku pyłów zawieszonych PM_{2,5} i PM₁₀ stanowiły one, odpowiednio, 90,4% i 76,1% ogółu.

Na terenie Przeworska nie ma rozlokowanych czujników popularnej aplikacji Airly, umożliwiających bieżące monitorowanie stanu zanieczyszczenia powietrza, ani też stacji pomiarowej powietrza, działającej w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Najbliższa zlokalizowana jest w Jarosławiu i monitoruje jedynie stężenia pyłów zawieszonych PM_{2,5} oraz PM₁₀. W 2021 r. nie odnotowano na niej przekroczeń dopuszczalnego stężenia średniorocznego pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz dopuszczalnej liczby dni ze stężeniem dobowym pyłu PM₁₀ wyższym niż 50 µg/m³. Przekroczenia tej drugiej wartości na jarosławskiej stacji notowano ciągle pomiędzy 2012 a 2018 rokiem, co w pewnym stopniu (mając na uwadze także czynniki zewnętrzne, jak np. pogoda) może wskazywać na poprawiającą się jakość powietrza także i na terenie Przeworska.

Określenie pełnej skali zjawiska, jakim na terenie Przeworska jest wykorzystywanie nieekologicznych kotłów do ogrzewania budynków mieszkalnych, jest utrudnione z uwagi na brak precyzyjnych danych. Obecnie, według stanu na koniec 2022 r., miasto Przeworsk znajduje się w czołówce gmin regionu pod względem wypełnienia bazy CEEB – na 3006 punktów adresowych spłynęło 2982 deklaracji (99%, druga lokata w województwie). Należy pamiętać jednak, że wprowadzone w połowie 2022 r. świadczenie z budżetu centralnego (tzw. „dodatek węglowy”) spowodowało dokonywanie masowych zmian w CEEB, co może skutkować znacznym odchyleniem danych od stanu faktycznego, a ponadto dla kwestii czystości powietrza równie istotne są stan faktyczny oraz działania podejmowane przez co najmniej samorządy ościenne.

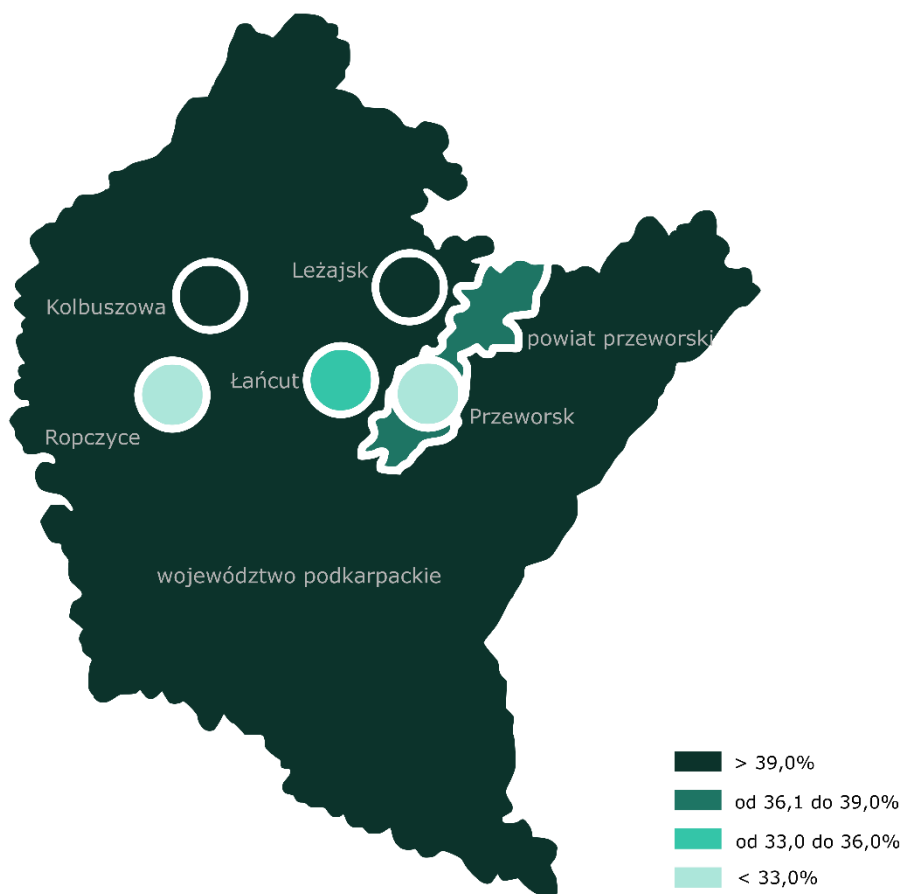
Wykres 22. Masa odpadów zebranych w latach 2019-2021 w przeliczeniu na jednego mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W 2021 r. mieszkańiec Przeworska wyprodukował średnio 401 kg odpadów, co wśród jednostek porównywanych stanowiło najwyższy rezultat, znacząco przekraczający średnią wojewódzką (250 kg) oraz powiatową (223 kg). Miasto było także liderem zestawienia w roku 2019 i 2020. Duża liczba powstających odpadów idzie w parze z relatywnie niewielkim poziomem ich segregacji – w 2021 r. odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogóle odpadów wyniósł 32,5%, co wśród jednostek porównywanych było rezultatem najniższym. Liderujący w zestawieniu Leżajsk odnotował w 2021 r. rezultat lepszy o nieco ponad 9 punktów procentowych.

Rysunek 8. Odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów zebranych w 2021 r. i zmiana jego wartości (w punktach procentowych) w 2021 r. w stosunku do 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

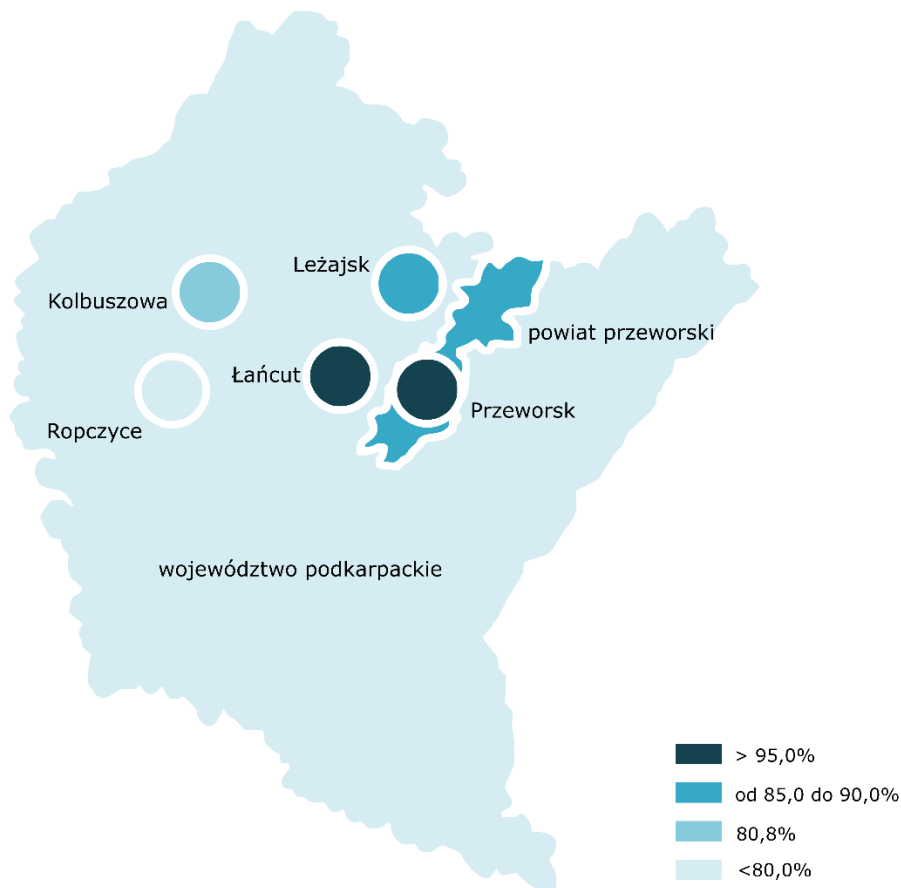
Infrastruktura sieciowa

Poziom rozwoju infrastruktury technicznej na terenie analizowanej jednostki jest istotny o tyle, że bezpośrednio przekłada się m.in. na jej potencjał gospodarczy i jakość życia mieszkańców, a jednocześnie wydatki ponoszone na jej budowę, utrzymanie czy modernizację nierzadko stanowią jedną z ważniejszych pozycji budżetowych. Stopień wyposażenia danej gminy w infrastrukturę sieciową wpływa też na stan środowiska naturalnego. W niniejszym raporcie szczegółowej analizie poddano odsetek ludności lub budynków mieszkalnych posiadającej dostęp do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej w okresie ostatnich pięciu lat. Obydwie grupy danych należy traktować nie tyle jako precyzyjne odzwierciedlenie stanu faktycznego, co wskazanie przybliżonej sytuacji, w jakiej w zakresie rozwoju infrastruktury sieciowej znajduje się analizowana gmina oraz jednostki z nią porównywane.

W przypadku miasta Przeworska dostęp do sieci wodociągowej nie stanowi problemu – na koniec 2021 r. posiadało go 98,8% ogółu budynków mieszkalnych. Spośród jednostek porównywanych charakteryzuje się ono najwyższą wartością wskaźnika, obok Łańcuta (98,0%) oraz Leżajska (90,0%). Co znamienne, trzema jednostkami z najwyższym stopniem wyposażenia budynków mieszkalnych w dostęp do wodociągu są miasta. Przypuszczalnie to właśnie tereny wiejskie zaniżają rezultat gmin Kolbuszowa (80,8%) i Ropczyce (77,8%) oraz całego powiatu (88,2%) i regionu (74,6%). Wyliczenia GUS wskazują, że na koniec 2021 r. dostęp do wodociągu posiadało 96,0% mieszkańców Przeworska, co na tle porównawczym było jednym z wyższych rezultatów i potwierdza brak deficytów w tym zakresie,

przenosząc jednocześnie środek ciężkości z działań zmierzających do rozbudowy sieci na osiągnięcie bądź utrzymanie wysokiej sprawności jej funkcjonowania, optymalizację kosztów utrzymania oraz prowadzenie działań modernizacyjnych tam, gdzie jest to konieczne.

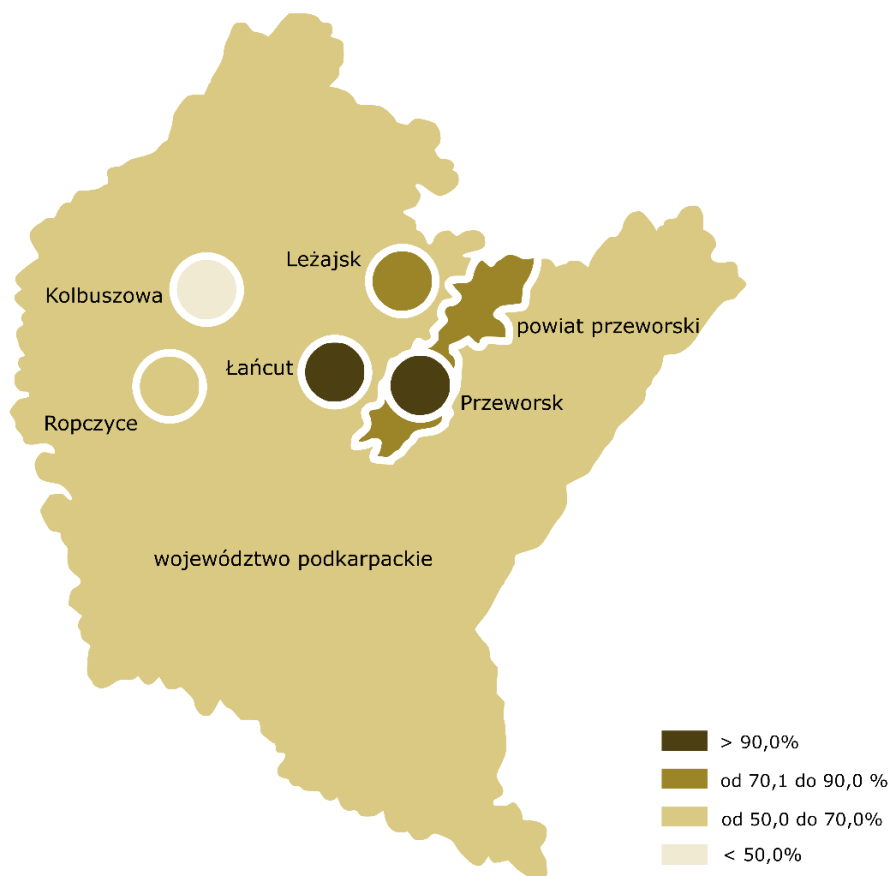
Rysunek 9. Odsetek budynków mieszkalnych w wybranych jednostkach posiadających dostęp do wodociągu w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Także i w przypadku kanalizacji oraz dostępu do niej w Przeworsku nie występują deficyty. Według GUS na koniec 2021 r. dostęp do niej posiadało 94,5% budynków mieszkalnych oraz 92,6% mieszkańców miasta. W obu przypadkach były to rezultaty przekraczające rezultat obserwowany w województwie (odpowiednio 66,3% oraz 72,4%) oraz powiecie przeworskim (81,2% oraz 79,6%). Wynik, jaki w 2021 r. został odnotowany w Przeworsku był także najwyższy spośród wszystkich gmin porównywanych. Również w tym przypadku zauważalna była prawidłowość najwyższych rezultatów w gminach miejskich. Przypuszczalnie, w przypadku niewielkiego odsetka budynków mieszkalnych oraz mieszkańców miasta, rozwiązaniami w zakresie kanalizacji są przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz zbiorniki bezodpływowe.

Rysunek 10. Odsetek budynków mieszkalnych w wybranych jednostkach posiadających dostęp do kanalizacji w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Miasto Przeworsk charakteryzuje się także bardzo dobrą dostępnością sieci gazowej. Statystyki GUS wskazują na koniec 2021 r. na 92,7% mieszkańców posiadających dostęp do gazu. Wynik ten jest nieco niższy niż w przypadku dwóch porównywanych miast – Leżajsk (98,6%) oraz Łańcuta (96,7%), ale znacząco przekracza średnią dla powiatu (66,9%) i regionu (74,8%). Stopień gazyfikacji, mimo, że nie stanowi zadania samorządu gminnego, jest istotny o tyle, że ma znaczenie m.in. w kontekście stopniowego odchodzenia od wykorzystywania paliw stałych do ogrzewania budynków mieszkalnych.

Część Przeworska – obiekty użyteczności publicznej, budynki zbiorowego zamieszkania, zabudowa przemysłowa i usługowa – objęta jest siecią ciepłowniczą. Jej zasilanie stanowi 85 kotłowni lokalnych, natomiast długość sieci nie przekracza 10 kilometrów.

Kultura i dziedzictwo kulturowe

Instytucje kultury

Podstawowymi instytucjami, realizującymi zadania w zakresie szeroko pojętej edukacji i animacji kulturalnej na terenie Przeworska, są dwie prowadzone przez samorząd miejski:

- Miejski Ośrodek Kultury im. O. Kolberga w Przeworsku;
- Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Przybosia w Przeworsku.

Zadania każdej z instytucji, mimo różnego profilu działalności, sprowadzają się do szeroko pojętej animacji życia kulturalnego miasta, przede wszystkim poprzez prowadzenie rozmaitych zajęć edukacyjnych i artystycznych dla wszystkich grup wiekowych, organizację wydarzeń, wspieranie

inicjatyw kulturalnych, prowadzenie działalności wydawniczej czy zaspokajanie potrzeb czytelniczych. Wydarzenia kulturalne, realizowane przez obie jednostki, to przede wszystkim imprezy adresowane do społeczności lokalnych, nierzadko o charakterze amatorskim bądź półamatorskim, jednakże bardzo istotne, zwłaszcza w zakresie kultywowania tradycji czy upowszechniania wiedzy historycznej związanej bezpośrednio z miejscem zamieszkania. W tym celu podejmowana jest współpraca z organizacjami pozarządowymi, szkołami, niezależnymi animatorami i artystami, biznesem, organami pomocy społecznej, parafiami czy podmiotami bezpieczeństwa publicznego. Dodatkowo w strukturach MOK-u działa także kino „Warszawa”, którego seanse w 2021 r. przyciągnęły nieco ponad 10 tys. widzów. Ofertę kulturalną Przeworska uzupełniają inicjatywy podejmowane przez podmioty pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, fundacje, parafie) oraz instytucje prowadzone przez inne jednostki samorządu terytorialnego, na czele z Muzeum w Przeworsku.

Miasto nie posiada wydarzenia kulturalnego o rozpoznawalności ponadlokalnej. Do największych wydarzeń, zarówno ze względu na frekwencję jak i koszt produkcji, należą cykliczne „Dni Przeworska”, w 2019 r. odbyła się ponadto ostatnia jak dotąd, 17. edycja Przeworsk Blues Festiwal.

Dziedzictwo materialne i niematerialne – zasób i stan zachowania

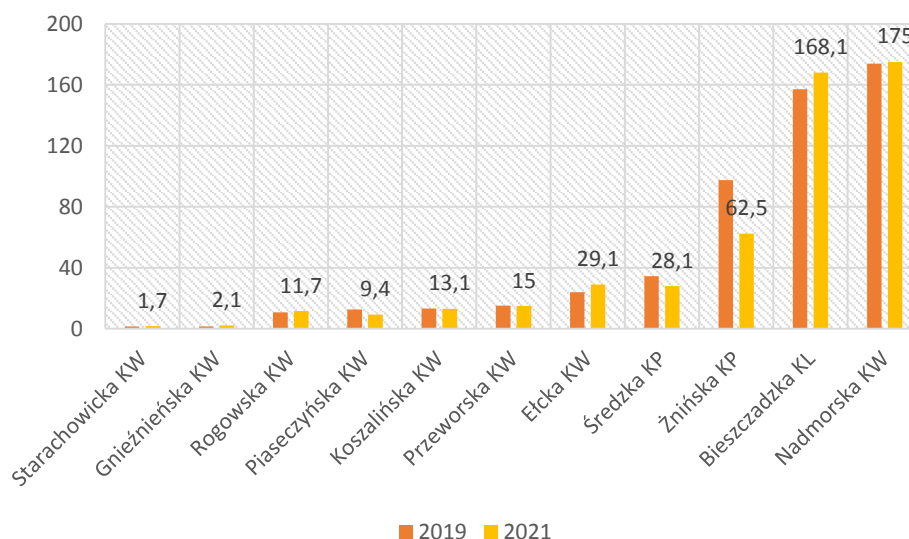
Z Przeworskiem dwie wojny światowe, toczone w XX stuleciu, obeszły się dość łagodnie, jeśli chodzi o substancję miejską. Dzięki temu na terenie miasta zachował się szereg zabytków architektury – głównie mieszkalnej, sakralnej oraz użyteczności publicznej. Rejestr Zabytków Nieruchomych Województwa Podkarpackiego, według stanu na koniec września 2022 r., obejmował kilkadziesiąt obiektów, które można pogrupować na:

- trzy zespoły klasztorne: bernardynów, bożogrobców i sióstr miłosierdzia, obejmujące zabudowania kościelne, klasztorne i towarzyszące (m.in. dzwonnice, budynki gospodarcze);
- pozostałe obiekty sakralne – cmentarz, kapliczki przydrożne;
- zespół pałacowy Lubomirskich (pałac, budynki mieszkalne i gospodarcze) wraz z otaczającym go parkiem;
- obiekty użyteczności publicznej – budynek ratusza, dawna Miejska Szkoła Męska, pozostałości murów obronnych;
- zabudowa mieszkalna, w tym domy drewniane oraz murowana zabudowa kamieniczna i willowa z XIX i początku XX w., typowa dla miast dawnej Galicji;
- obiekty przy linii kolei wąskotorowej Przeworsk – Dynów, pozostające w granicach miasta – m.in. lokomotywownia, magazyn, budynek mieszkalny oraz elementy torowiska.

Wśród obiektów tych, z uwagi na swoją unikatowość, zwracają uwagę w szczególności trzy sąsiadujące ze sobą drewniane domy, ułożone wzdłuż ul. Kilińskiego, których tylną ścianę stanowi miejski mur obronny. Drewniana zabudowa mieszkalna i użytkowa zgromadzona jest także na terenie Zajazdu Pastewnik, gdzie translokowano 9 takich obiektów z miasta i okolic. Budynki te pełnią funkcję hotelowe, gastronomiczne i administracyjno-biurowe, przez co całość bywa określana mianem żywego skansenu i stanowi dość nietypową w skali kraju formę włączania zabytków w obieg społeczno-gospodarczy.

Pojedyncze obiekty nie posiadają rozpoznawalności, która wyróżniałaby je na tle całego Podkarpacia czy nawet jego centralnej części. Jednak całość stanowi dobrze zachowany, atrakcyjny pod względem krajoznawczym zespół dawnego galicyjskiego miasta. Znaczącą atrakcją turystyczną Przeworska, nawiązującą do początków XX wieku, jest ponadto wspomniana wąskotorowa linia kolejowa do Dynowa, funkcjonująca pod marką „Pogórzanin”. Do niedawna w weekendy w sezonie turystycznym kursowały pociągi w pełnej relacji, przewożąc kilkanaście tysięcy osób rocznie. Na znaczące ograniczenie działalności „Pogórzanina” w ostatnich latach nałożyła się pandemia COVID-19, powódź błyskawiczna z 2020 r., która zniszczyła torowisko w rejonie Szklar i Hadli Szklarskich oraz gruntowny remont trasy, rozpoczęty w 2021 r. przy udziale środków europejskich. W ramach tej inwestycji nowy wygląd otrzymał m.in. budynek dworca Przeworsk Wąski i jego najbliższe otoczenie. Operatorem ruchu na kolei od 2012 r. jest Powiatowy Zarząd Dróg w Przeworsku. Obecnie pociągi turystyczne kursują na skróconej trasie do Łopuszki Wielkiej.

Wykres 23. Frekwencja [tys. osób] na wybranych kolejach wąskotorowych świadczących przewozy o charakterze turystycznym w latach 2019 i 2021

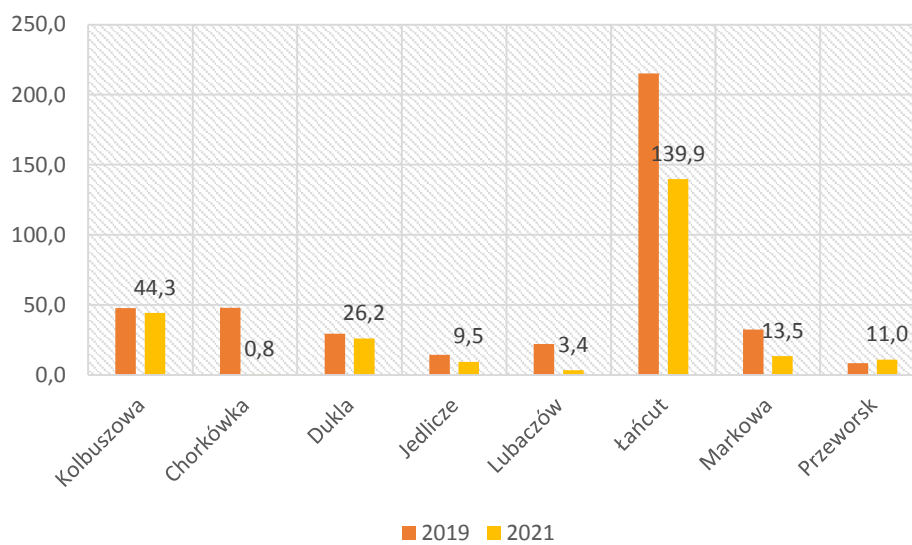
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UTK

Przeworska Kolej Wąskotorowa jest jedną z kilkunastu kolei w Polsce o rozstawie torów mniejszym od normalnego (< 1435 mm), po których utrzymywany jest ruch turystyczny. Frekwencja jest zbliżona do notowanej na kolejach mających swoje stacje początkowe w Piasecznie (woj. mazowieckie), Koszalinie (woj. zachodniopomorskie) oraz Rogowie (woj. łódzkie). Dane dotyczące ruchu turystycznego na kolejach wąskotorowych, publikowane przez Urząd Transportu Kolejowego, jednoznacznie wskazują, że największą popularnością cieszą się te zlokalizowane w regionach o dużej atrakcyjności turystycznej – stąd kilkunastokrotnie wyższy rezultat w przypadku Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej oraz Nadmorskiej Kolei Wąskotorowej, kursującej m.in. przez Trzęsacz, Rewal, Niechorze i Pogorzelicę. Na atrakcyjność przejazdów może wpływać także wykorzystanie parowozów, co zdaje się potwierdzać wysoka pozycja Średzkiej Kolei Powiatowej (Środa Wielkopolska), mało atrakcyjnej widokowo, a przy tym przebiegającej przez tereny pozbawione znaczniejszych atrakcji turystycznych.

Najważniejszą placówką, działającą na terenie Przeworska, zajmującą się ochroną i upowszechnieniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jest Muzeum w Przeworsku – Zespół Pałacowo-Parkowy. Jak sugeruje sama nazwa instytucji, zajmuje ona teren dawnego Pałacu

Lubomirskich (udostępniony do zwiedzania), eksponując zbiory i materiały dokumentujące przeszłość miasta oraz ziemi przeworskiej. Muzeum w Przeworsku jest jednostką prowadzoną przez samorząd powiatu przeworskiego. Według danych GUS w 2021 r. placówka odnotowała 11 tys. zwiedzających, co jest rezultatem lepszym zarówno od pandemicznego roku 2020 (2 tys.), jak i poprzedniego, zarazem ostatniego przed pandemią (8,6 tys.). W mieście, w obrębie Parku Lubomirskich, działa Centrum Informacji Turystycznej „Kordegarda”.

Wykres 24. Frekwencja [tys. osób] w placówkach muzealnych wybranych gmin w województwie podkarpackim w latach 2019 i 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie

Wspomniane 11 tys. odwiedzających na tle wybranych muzeów Podkarpacia jest rezultatem dość przeciętnym. Podobne notują gminy Jedlicze (Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu) oraz Markowa (Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej). Stanowiąca jedną z gmin tła porównawczego Kolbuszowa odnotowała w 2021 r. ponad czterokrotnie wyższy rezultat, za sprawą tamtejszego Muzeum Kultury Ludowej. Zdecydowanym liderem zestawienia pozostaje Łańcut – tamtejsze Muzeum – Zamek w Łańcutu posiada bowiem rozpoznawalność międzynarodową. Analizując dane dotyczące frekwencji w placówkach muzealnych należy wziąć także pod uwagę fakt, że rok 2021 upływał pod znakiem upływającej pandemii, co miało swoje odzwierciedlenie w liczbie zwiedzających. Spadek w przypadku niektórych placówek (np. Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego w Bóbrce, gm. Chorkówka) był bardzo widoczny.

Sport i rekreacja

Sport – tradycje i specjalizacje sportowe

Przeworsk nie posiada tradycji i specjalizacji sportowych o rozpoznawalności ponadlokalnej. W mieście od 1945 r. działa klub sportowy MKS Orzeł Przeworsk, który w swojej historii prowadził kilka różnych sekcji sportowych. Obecnie utrzymywana jest jedynie sekcja piłki nożnej – dorośli zawodnicy klubu w sezonie 2022/2023 występują w rozgrywkach klasy okręgowej (szósty poziom rozgrywkowy), rozgrywanych pod egidą Podkarpackiego ZPN. Klub prowadzi także sekcje młodzieżowe – juniorów oraz trampkarzy, w których występują dzieci i młodzież z miasta i okolic.

Instytucją koordynującą działalność sportową i rekreacyjną na terenie miasta jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR). Instytucja jest organizatorem wielu wydarzeń sportowych i rekreacyjnych (m.in. piłkarskich, biegowych, rowerowych), adresowanych do różnych grup wiekowych. MOSiR administruje także infrastrukturą sportową, zlokalizowaną na terenie miasta (łącznie kilkanaście obiektów i terenów).

Atrakcyjność rekreacyjna i wypoczynkowa

Na atrakcyjność rekreacyjną Przeworska w dużej mierze składają się obiekty sportowe, znajdujące się na terenie miasta. Wyróżniają się wśród nich Stadion Miejski (goszczący m.in. rozgrywki ligowe z udziałem piłkarzy Orła Przeworsk), Ośrodek Rekreacyjno-Turystyczno-Sportowy (m.in. z pełnowymiarowym boiskiem piłkarskim, placami zabaw i boiskami oraz urządzeniami do ćwiczenia i rekreacji na wolnym powietrzu) oraz Hala Sportowa im. Tadeusza Ruta. Oferta zajęć i zawodów kierowana jest przede wszystkim do mieszkańców miasta i jego najbliższych okolic, udostępniane są one także podmiotom zewnętrznym.

Poza posiadaną infrastrukturą sportową zasoby miasta na potrzeby wypoczynku i rekreacji są dość skromne, na co wpływają przede wszystkim uwarunkowania środowiskowe (m.in. brak kompleksów leśnych w granicach miasta). Miejscem o największym potencjale do indywidualnego wypoczynku i rekreacji jest dość rozległy Park Lubomirskich, położony nieopodal Stadionu Miejskiego oraz Ośrodka Rekreacyjno-Turystyczno-Sportowego. Dużym deficytem w mieście jest brak dróg dla rowerów – dane GUS na koniec 2021 r. wskazują 0,0 km takiej infrastruktury. Drogami dla rowerów w żaden sposób nie są skomunikowane obrzeża z centrum miasta, co znacząco utrudnia zarówno dojazdy rowerem do pracy, szkół czy w celu realizacji usług, jak też i przejazdy o charakterze rekreacyjnym. W ramach projektu „Rowerem przez Karpaty”, finansowanego ze środków UE, wytyczono szlak rowerowy – przeszło trzydziestokilometrową pętlę, prowadzącą z Przeworska przez okoliczne miejscowości i umożliwiającą dotarcie do najciekawszych zabytków w tychże, jednak niemalże w całości poprowadzono go wzdłuż dróg publicznych, w tym tych o dużym natężeniu ruchu (DW 835), co negatywnie wpływa na bezpieczeństwo rowerzystów i komfort jazdy, praktycznie dyskwalifikując go w przypadku rodzinnych wypraw. Przez Przeworsk nie wyznakowano także żadnego pieszego szlaku turystycznego PTTK.

Bezpieczeństwo publiczne

Podmioty bezpieczeństwa publicznego

Przeworsk, jako miasto powiatowe, jest siedzibą następujących instytucji:

- Komenda Powiatowa Policji (KPP) w Przeworsku, posiadająca w swojej strukturze m.in. Wydział Kryminalny oraz Wydział Prewencji i Ruchu Drogowego;
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej (KP PSP) w Przeworsku, z jednostką ratowniczo-gaśniczą.

Obecność tych instytucji w Przeworsku przesądza o szybkim czasie reagowania w przypadku zdarzeń zaistniałych na terenie miasta, który w normalnych warunkach nie powinien przekraczać kilkunastu minut. W Przeworsku w wymiarze całorocznym i całodobowym stacjonują ponadto dwa zespoły ratownictwa medycznego (ZRM), obejmujące zasięgiem swojego działania miasto oraz okoliczne gminy. Najbliższy Szpitalny Oddział Ratunkowy (SOR) znajduje się w Jarosławiu, tam też kierowane są nagle przypadki.

Dodatkową instytucją z zakresu utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego, działającą na terenie miasta, jest Straż Miejska w Przeworsku. W 2021 r. w SM zatrudnionych było 5 osób. Największa liczba interwencji w 2021 r. dotyczyła wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji – przypuszczalnie w zakresie nieprawidłowego parkowania pojazdów. SM współpracuje z KPP, m.in. w formie realizowania patroli mieszanych na terenie miasta.

Dane udostępnione przez KPP w Przeworsku pozwalają na stwierdzenie, że miasto jest względnie bezpieczne. Przez cały okres 2017-2021 nie odnotowano zabójstw, przestępstwa o charakterze rozbójniczym (bójki, pobicia, rozboje itd.) zdarzały się incydentalnie, najczęściej odnotowanymi były kradzieże. W całym pięcioletnim okresie zdarzyło się 258 takich przypadków, co przekładało się na niespełna 52 przestępstwa o takim charakterze rocznie.

Zagrożenia naturalne

Podstawowym zagrożeniem naturalnym w przypadku Przeworska wydają się być powodzie – zarówno te związane z wystąpieniem z brzegów Mlecзки i jej dopływów, jak również tzw. powodzie błyskawiczne, będące bezpośrednim następstwem krótkotrwałych, nawalnych ulew, na które narażone są przede wszystkim miejsca położone w zagłębieniach terenu, z brakiem bądź niewydolną kanalizacją deszczową. W historii Przeworska niszcząca siła Mlecзки ujawniała się wielokrotnie, wielu mieszkańców miasta pamięta jeszcze powodzie z 1980 i 1987 r., skutkujące m.in. całkowitym zalaniem obecnej ul. Krakowskiej, uszkodzeniem wielu domów i budynków użyteczności publicznej oraz infrastruktury komunikacyjnej.

Zgodnie z danymi PGW „Wody Polskie”, obszarem zagrożonym powodzią (o prawdopodobieństwie wystąpienia = 1%) są tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie koryta Mlecзки, nie posiadającej obwałowań na terenie miasta. Realizacja takiego scenariusza doprowadziłaby m.in. do zalania Stadionu Miejskiego, Zajazdu Pastewnik oraz dość rozległych terenów zabudowy mieszkalnej i usługowej w rejonie ulic Niepodległości i przyległych (tzw. Błonie Browarne) oraz Kasprowicza i przyległych (tzw. Błonie Rzeźnicze). W efekcie należy uznać Przeworsk za miasto szczególnie narażone na wystąpienie powodzi, a podejmowanie działań obejmujących budowę infrastruktury przeciwpowodziowej na Mleczce na jej odcinku powyżej Przeworska, choć nie leżące w kompetencjach miasta, za kluczowe dla jego rozwoju. Zrealizowana w ostatnich latach inwestycja o takim charakterze – suchy zbiornik retencyjny „Kańczuga” – już kilkakrotnie zapobiegł bądź przynajmniej złagodził przebieg powodzi w dolnym odcinku dorzecza Mlecзки.

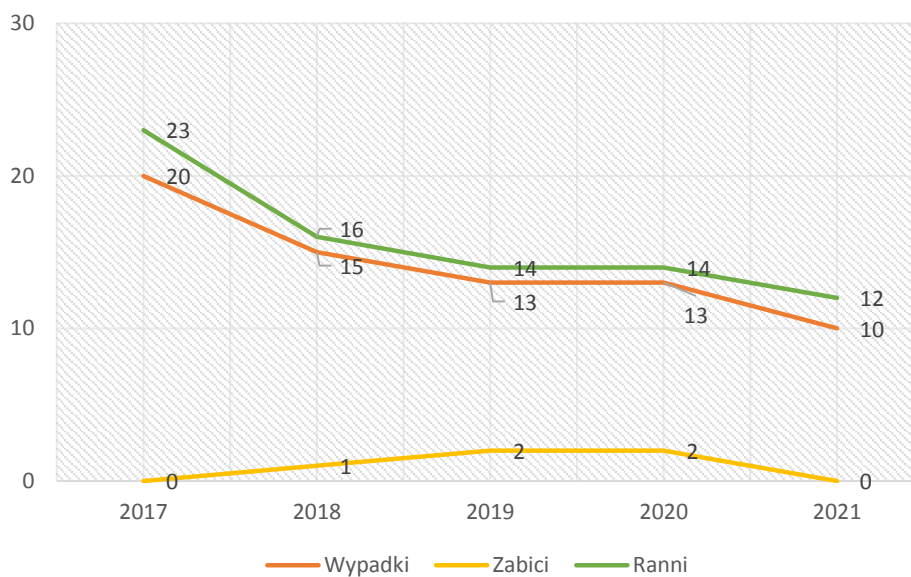
Miastu w nieznacznym stopniu zagrażają także osuwiska. Państwowy Instytut Geologiczny diagnozuje w granicach Przeworska 7 osuwisk o łącznej powierzchni 5,77 ha, co stanowi niespełna 0,3% powierzchni miasta oraz 4 tereny zagrożone występowaniem masowych ruchów ziemi. Na części z nich rozlokowana jest zabudowa mieszkalna oraz infrastruktura komunikacyjna – szczególnie duże straty mogłoby przynieść uaktywnienie się osuwisk w południowej części miasta (Burdasz, wzdłuż ul. Czarnieckiego) oraz wzdłuż skarpy wzniesienia, na którym ulokowane jest ścisłe centrum miasta, w rejonie ulic Wałowej, Wąskiej i św. Jana.

Katalog zjawisk stanowiących zagrożenia dla mieszkańców miasta uzupełniają pozostałe zjawiska pogodowe – huraganowe, niszczycielskie wiatry oraz susze. W tym drugim przypadku, z racji poziomu rozwoju sieci wodociągowej, największe zagrożenie dotyczy przede wszystkim upraw rolniczych, prowadzonych na obszarze miasta.

Bezpieczeństwo w ruchu drogowym

Pozytywnym trendem w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego, obserwowanym na terenie Przeworska w okresie 2017-2021, jest spadająca liczba wypadków drogowych. W 2021 r. odnotowano ich 10, o połowę mniej niż na początku analizowanego pięcioletnia. W ślad za tym idzie także spadek liczby osób rannych w wypadkach. Łącznie, w całym pięcioletnim okresie na drogach w mieście śmierć poniosło 5 osób, a rannych zostało 79. Nieregularnie przedstawiała się natomiast liczba kolizji – najlepszym pod tym względem był rok 2020, w którym odnotowano 110 takich zdarzeń. W kolejnym było ich już 149. Uśredniając dane za okres 2017-2021, na drogach Przeworska rocznie dochodzi do 141 kolizji i 14 wypadków, w których ginie 1 osoba a 16 zostaje rannych.

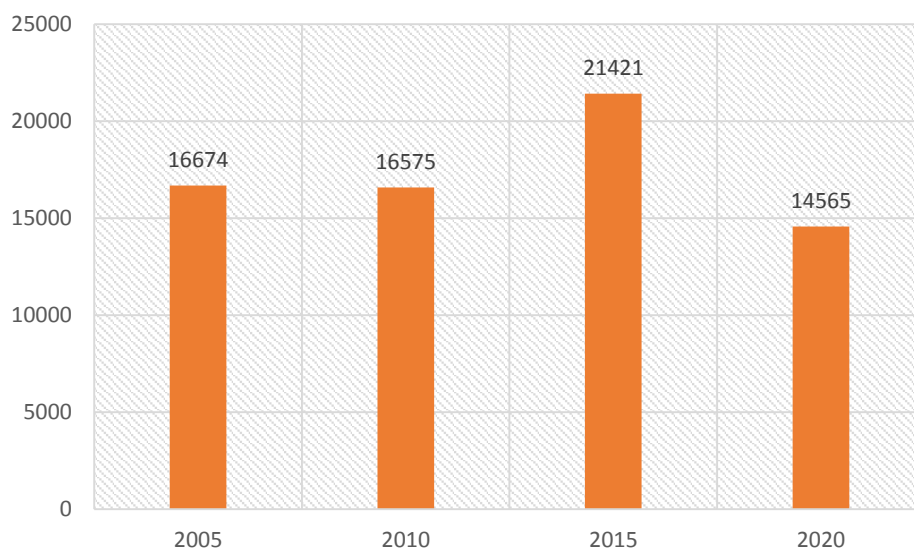
Wykres 25. Statystyka wypadków, ofiar i osób poszkodowanych na terenie Przeworska w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KPP Przeworsk

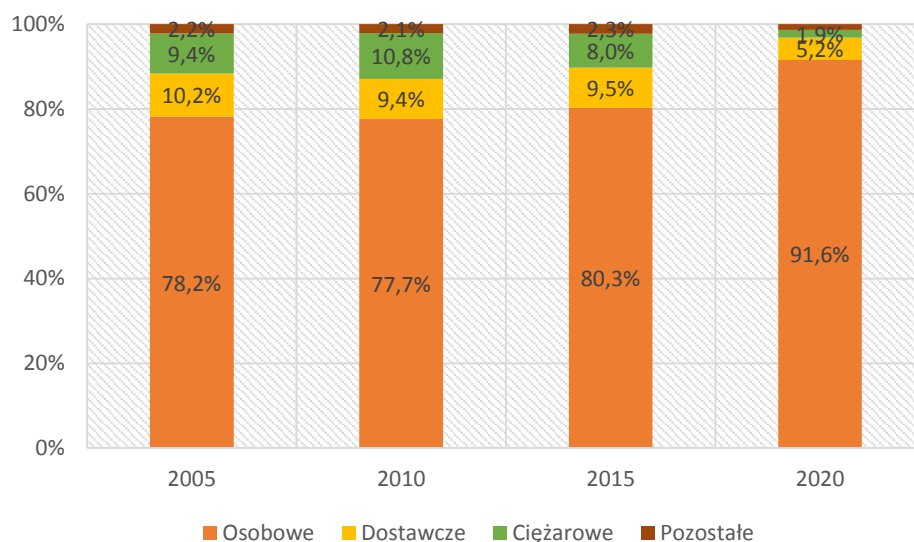
Dużym i jak dotąd jedynie częściowo rozwiązany problem Przeworska jest przebieg drogi krajowej i wojewódzkiej przez centrum miasta. Znaczącą zmianę przyniosło uruchomienie w 2016 r. odcinka autostrady A4 Rzeszów Wschód – Jarosław, co pozwoliło na wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miasta. Efekty widoczne były w statystykach – jeszcze w 2015 r. odcinek DK94 pomiędzy granicami miasta przejeżdżało średnio 21 421 pojazdów na dobę, w 2020 r. już tylko 14 565. Zmieniła się także struktura ruchu – w 2015 r. samochody dostawcze i ciężarowe stanowiły 17,5% ogółu, pięć lat później już tylko 7,1%. Pomimo to, wspomniane 14,6 tys. pojazdów, które średnio na dobę pokonują DK94 w ciągu ulic Łańcuckiej, Krakowskiej, Jagiellońskiej i Lwowskiej, w dalszym ciągu obniża poziom bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego w mieście, negatywnie wpływając także na szeroko rozumiany komfort życia (hałas komunikacyjny, spaliny, spowolnienie ruchu). Rozwiązaniem sytuacji jest budowa południowej obwodnicy Przeworska w ciągu DK94 – pierwszy etap inwestycji jest obecnie realizowany.

Wykres 26. Średnia dobowa liczba pojazdów na odcinku DK94 w granicach Przeworska w latach 2005-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GPR GDDKiA

Wykres 27. Średnia dobowa struktura pojazdów na odcinku DK94 w granicach Przeworska w latach 2005-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GPR GDDKiA

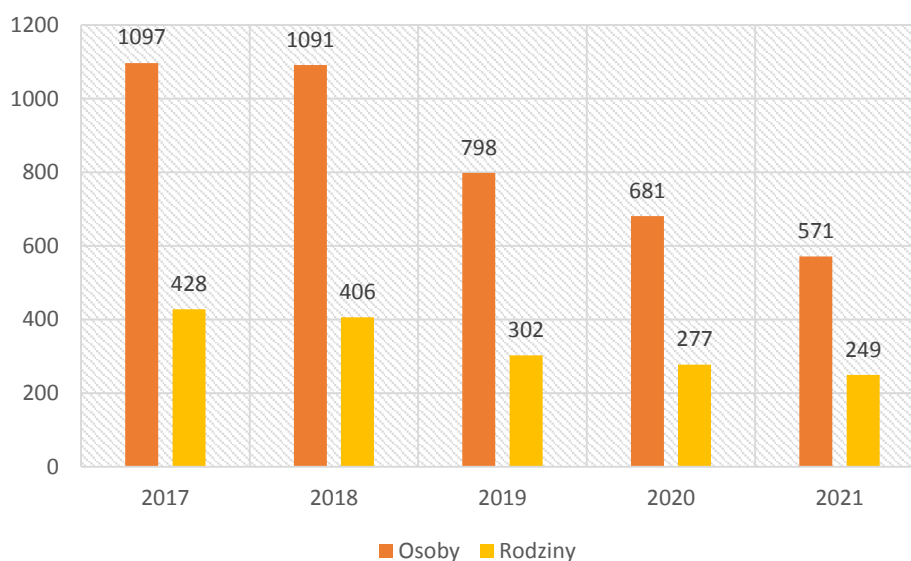
Droga wojewódzka nr 835 charakteryzuje się znacznie mniejszym natężeniem ruchu – w 2020 r. Generalny Pomiar Ruchu GDDKiA wykazał średnio na dobę 3 564 pojazdy pomiędzy węzłem A4 „Przeworsk” a skrzyżowaniem z DK94 oraz 5 767 pojazdów na odcinku Przeworsk – Kańczuga. W zdecydowanej większości (odpowiednio 84,6% i 90%) są to samochody osobowe, przypuszczalnie mieszkańców obrzeży miasta oraz podprzeworskich miejscowości, dojeżdżających do jego centrum.

Polityka społeczna

Pomoc społeczna

Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przeworsku wskazują na malejącą w przedziale czasowym 2017-2021 liczbę osób oraz rodzin korzystających ze wsparcia społecznego. Spadek w obydwu przypadkach był dość wyraźny i wynosił, odpowiednio, -48% oraz -42%. Co ciekawe, w Przeworsku nie uwidocznił się obserwowany w niektórych gminach wzrost liczby beneficjentów pomocy społecznej w 2020 i 2021 r., wynikający z pandemii COVID-19 i jej skutków.

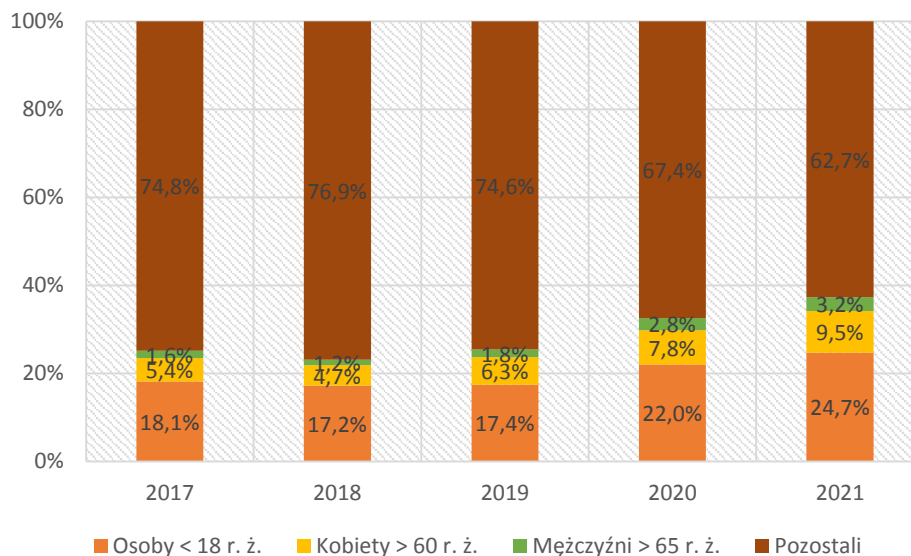
Wykres 28. Liczba osób i rodzin korzystających z wsparcia społecznego w Przeworsku w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przeworsk

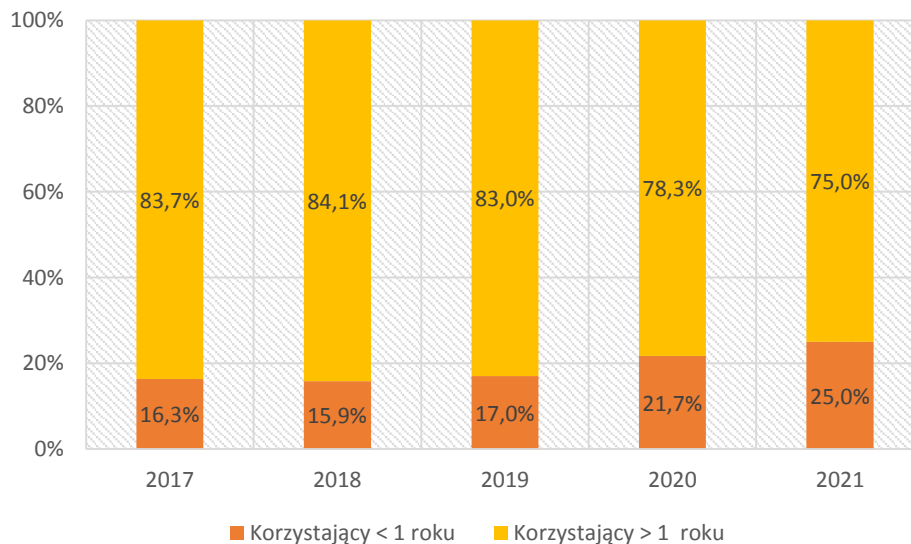
Wśród beneficjentów świadczeń, udzielanych w ramach pomocy społecznej, dość znaczący jest udział osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Ci pierwsi, pomimo spadku wartości wyrażonej w liczbach bezwzględnych na przestrzeni analizowanego pięcioletnia, w 2021 r. stanowili 24,7% ogółu. Wzrósł także odsetek kobiet i mężczyzn w wieku emerytalnym, korzystających z wsparcia społecznego, przy utrzymującej się na stabilnym poziomie liczbie takich przypadków. Jeszcze innym trendem, wskazującym na obszar wymagający interwencji, jest wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej długotrwale, tj. powyżej 1 roku. W 2021 r. osoby takie stanowiły 75% ogółu. Pozytywnym jest obserwowany pomiędzy 2017 a 2021 r. spadek wartości parametru.

Wykres 29. Struktura osób korzystających ze wsparcia społecznego w Przeworsku w latach 2017-2021, z wyszczególnieniem grup problemowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przeworsk

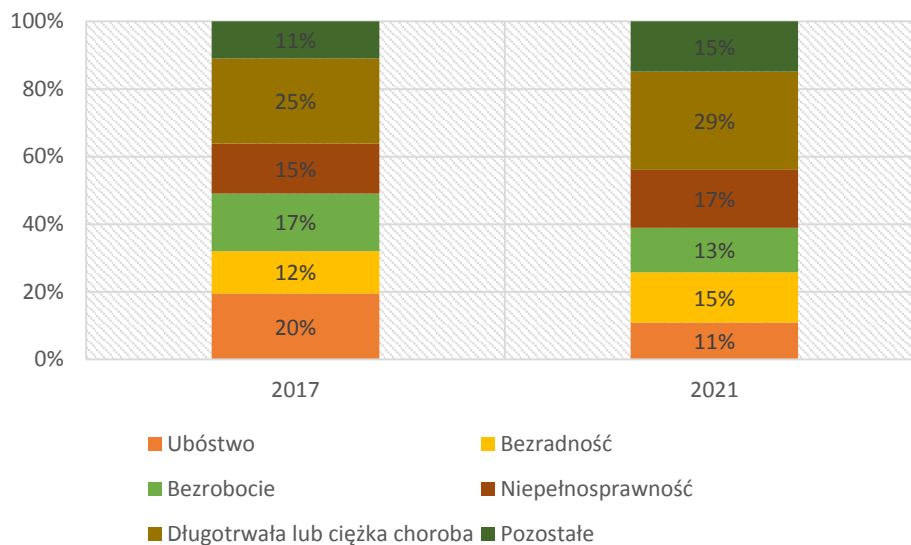
Wykres 30. Struktura osób korzystających ze wsparcia społecznego w Przeworsku w podziale ze względu na czas udzielania pomocy w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przeworsk

W katalogu powodów udzielania świadczeń pomocy społecznej pomiędzy 2017 a 2021 r. nastąpiło kilka przetasowań, w dużej mierze stanowiących odzwierciedlenie ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz regionu – odnotowano spadek udziału kategorii „ubóstwo”, z 20% do 11%. W 2021 r. dominowały powody związane z przyczynami losowymi: „długotrwała lub ciężka choroba” (29% ogółu świadczeń) oraz „niepełnosprawność” (17%). Struktura powodów udzielania świadczeń była dość spłaszczona, na 4 z nich przypadał udział pomiędzy 13% a 17%.

Wykres 31. Struktura świadczeń pomocy społecznej w Przeworsku w latach 2017 i 2021, ze względu na powody ich udzielania

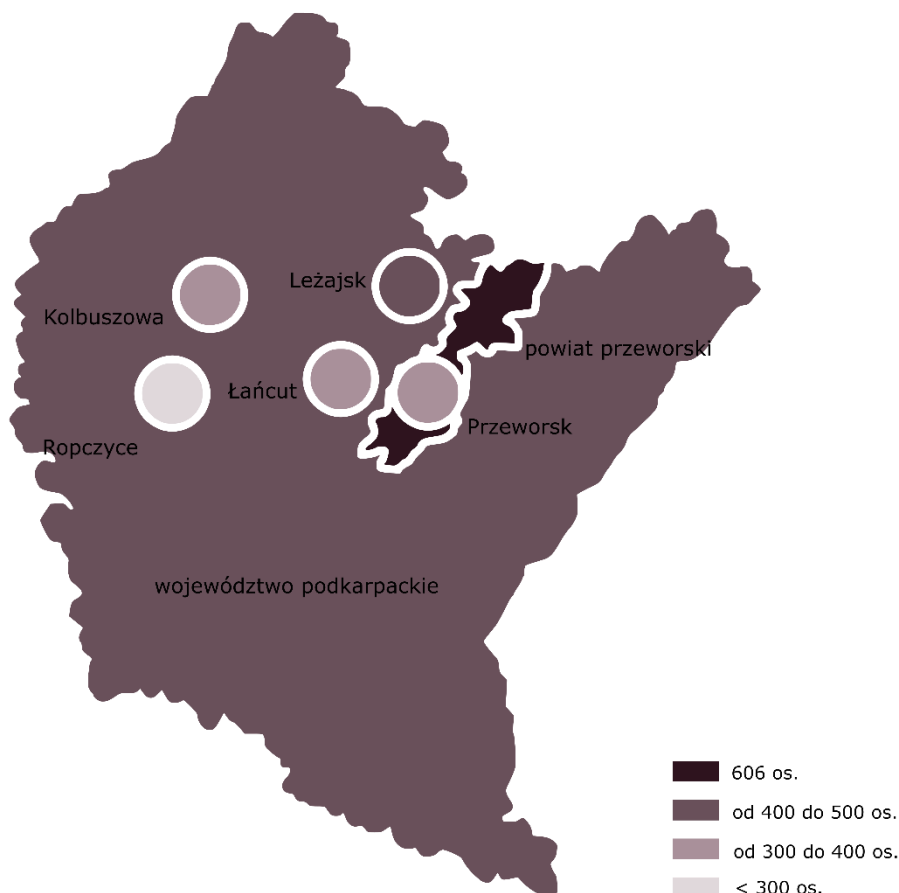

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS Przeworsk

Podstawową instytucją, realizującą ustawowe zadania z zakresu pomocy społecznej, pozostaje wspomniany Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przeworsku. Wśród nich wyróżnia się inicjatywa Dzienny Dom Seniora – Senior Plus, polegająca na obejmowaniu wsparciem 30 mieszkańców Przeworska w wieku powyżej 60 lat, którzy zmagają się z różnymi problemami zdrowotnymi (np. niepełnosprawność) i społecznymi. Uzupełnieniem dla funkcjonowania MOPS jest ponadto Środowiskowy Dom Samopomocy w Przeworsku, prowadzony przez miasto. Placówka zapewnia codzienne wsparcie dla osób dorosłych z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością intelektualną, prowadząc zajęcia rehabilitacyjne, adaptacyjne i integrujące ze społeczeństwem. Na koniec 2021 r. opieką ŚDS objętych było 36 osób, z czego 17 z Przeworska, kolejnych 17 z gminy wiejskiej Przeworsk i 2 z gminy Tryńcza.

Wyliczony przez GUS wskaźnik, obrazujący beneficjentów pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, wyniósł na koniec 2021 r. dla Przeworska 327 osób, co było jednym z niższych rezultatów wśród tła porównawczego, znacząco odstającym od średniej dla województwa (477 os.) oraz, przede wszystkim, powiatu przeworskiego (606 os.). Pomiedzy 2017 a 2021 r. każda z jednostek odnotowała spadek jego wartości, wynoszący pomiędzy 30% a 44%, czego przyczyn można upatrywać w poprawiającej się w tamtych latach ogólnej kondycji gospodarczej kraju oraz transferach pieniężnych, jakie za sprawą programów socjalnych trafiły do potrzebujących.

Rysunek 11. Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tysięcy mieszkańców wybranych jednostek w 2021 r. i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ochrona zdrowia

Podstawową placówką ochrony zdrowia na terenie Przeworska jest miejscowy szpital – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej (SP ZOZ) w Przeworsku, prowadzony przez powiat przeworski. W strukturze szpitala funkcjonuje 12 oddziałów oraz poradnie, z których niektóre zlokalizowane są poza Przeworskiem. Miasto wspiera działalność szpitala, także w wymiarze finansowym, np. w 2021 r. udzielono dotacji celowej na doposażenie oddziału ginekologiczno-położniczego. Ofertę dla mieszkańców Przeworska w zakresie ochrony zdrowia uzupełniają niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, przychodnie oraz prywatne gabinety lekarskie.

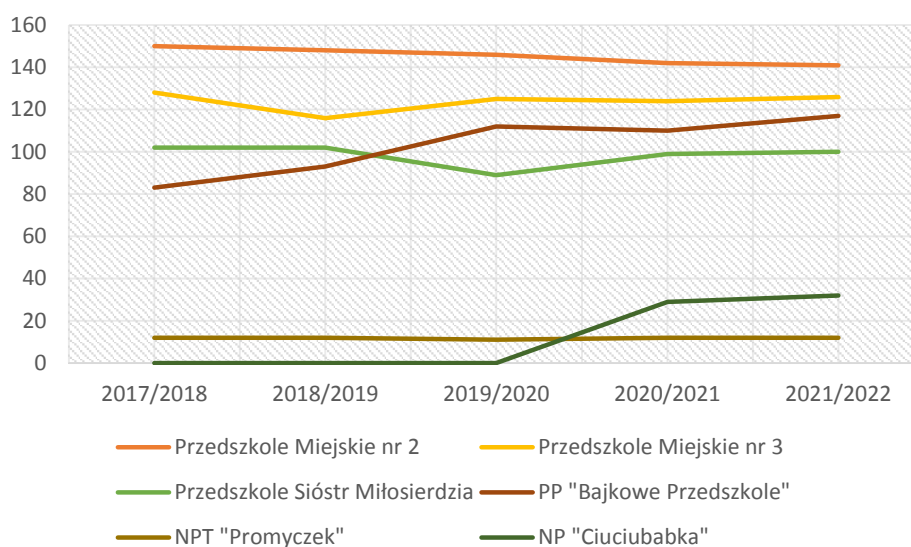
Z racji obecności na terenie miasta szpitala oraz niewielkiej odległości od miast posiadających wyspecjalizowane placówki medyczne (m.in. Rzeszów i Jarosław), dostęp do placówek ochrony zdrowia w Przeworsku należy ocenić jako dobry. Największe problemy w tym obszarze mogą być spowodowane, podobnie jak i w skali całego kraju, ujawniającymi się coraz częściej brakami w kadrze medycznej, wysokimi kosztami funkcjonowania takich zakładów skutkujących ich zadłużeniem oraz długim czasem oczekiwania na konsultację lekarską w przypadku leczenia finansowanego ze środków publicznych. Sytuację tę dodatkowo pogłębia trwający od kilku lat kryzys spowodowany pandemią koronawirusa, także w zakresie zdrowia publicznego (diagnostyka i profilaktyka).

Edukacja i wychowanie

Sieć placówek oświatowych

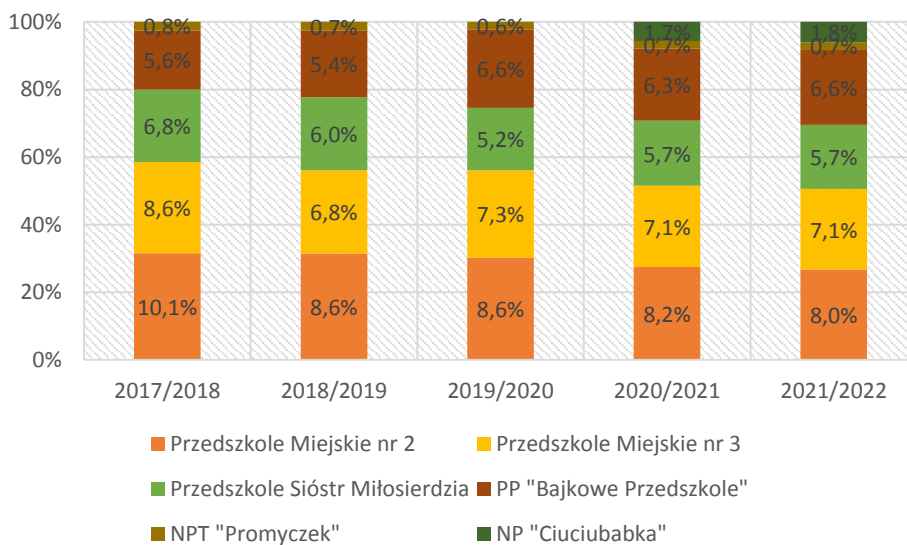
Edukację na poziomie przedszkolnym w Przeworsku prowadzi obecnie 6 placówek, z czego 4 niepubliczne i 2 prowadzone przez samorząd (Przedszkole Miejskie nr 2 i nr 3). Zajęcia w roku szkolnym 2021/2022 rozpoczęło w nich łącznie 528 dzieci, z czego 267 (50,6%) uczęszczało do obydwu przedszkoli publicznych. Udział placówek publicznych na przestrzeni ostatnich kilku lat systematycznie maleje, jeszcze w 2017 r. wartość wskaźnika wynosiła blisko 60%.

Wykres 32. Liczba dzieci w przedszkolach w Przeworsku w latach 2017/2018 – 2021/2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

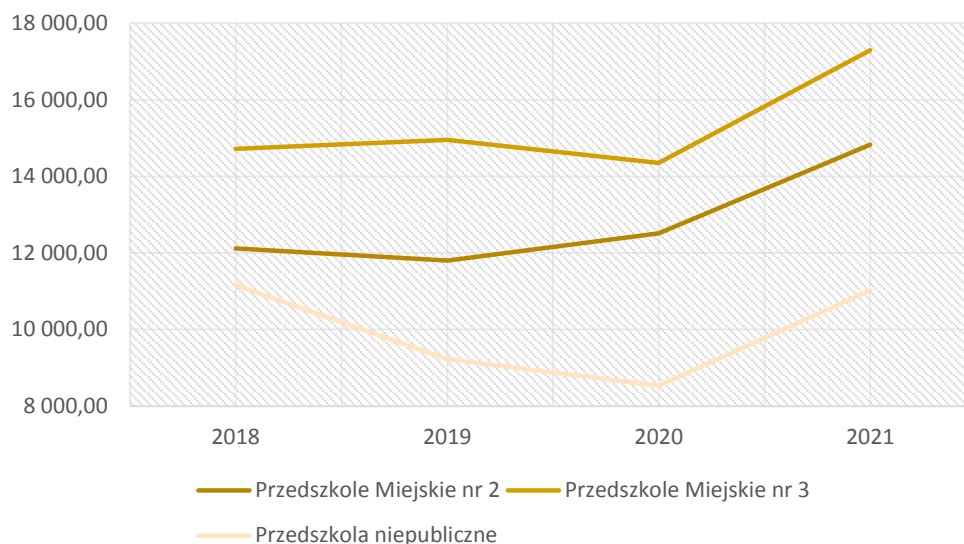
Wykres 33. Odsetek ogółu dzieci w przedszkolach w Przeworsku, przypadający na każdą placówkę w okresie 2017/2018 – 2021/2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Wydatki ponoszone z budżetu miasta na 1 dziecko w przedszkolach pomiędzy 2018 a 2021 r. rosły, choć nie był to wzrost znaczący. Na koniec analizowanego okresu wartość w przypadku publicznych przedszkoli wynosiła 14,8 tys. zł. rocznie (PM nr 2) oraz 17,3 tys. zł (PM nr 3). Kwota przypadająca na jedno dziecko w przedszkolach niepublicznych łącznie była znacznie niższa - w 2021 r. wyniosła 11,0 tys. zł.

Wykres 34. Koszt utrzymania przedszkoli na terenie Przeworska w przeliczeniu na jedno dziecko w okresie 2018-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Dane za lata 2019-2021 wskazują na dość duży przepływ międzygminny w zakresie dzieci uczęszczających do przedszkoli. Liczba mieszkańców w Przeworsku, a uczęszczających do placówek położonych poza miastem oscylowała wokół 50, podobną wartość osiągała liczba dzieci mieszkających na terenach podmiejskich, korzystających z przeworskich przedszkoli. W 2021 r. dzieci mieszkające poza Przeworskiem stanowiły 10,4% ogółu w przedszkolach na terenie miasta.

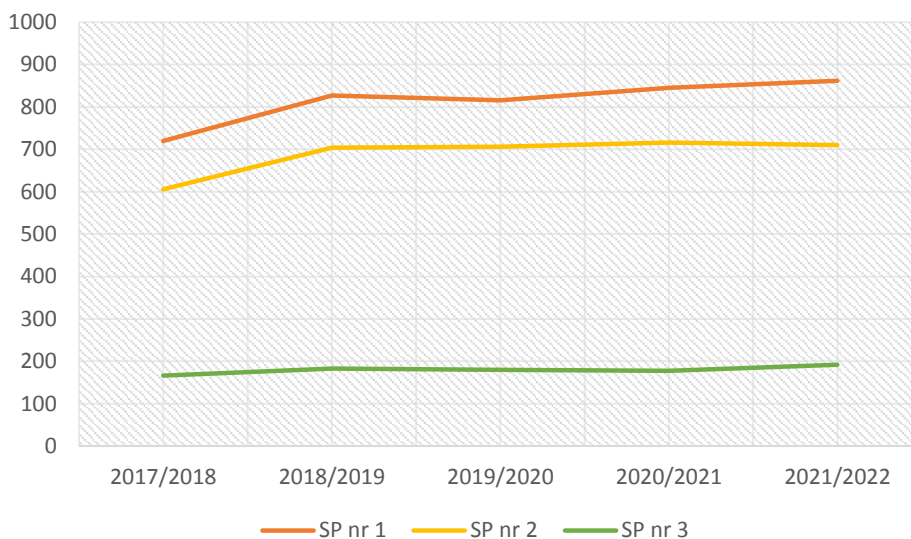
Kształcenie na poziomie podstawowym w Przeworsku zapewniają trzy publiczne szkoły podstawowe, prowadzone przez miasto:

- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Jana Pawła II;
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. H. Kołłątaja;
- Szkoła Podstawowa nr 3 im. J. Piłsudskiego.

W Przeworsku nie funkcjonuje żadna szkoła niepubliczna. Obwody szkolne pokrywają się z obszarem Przeworska, dodatkowo do SP nr 3 przypisano wieś Gorliczynę (gmina wiejska Przeworsk).

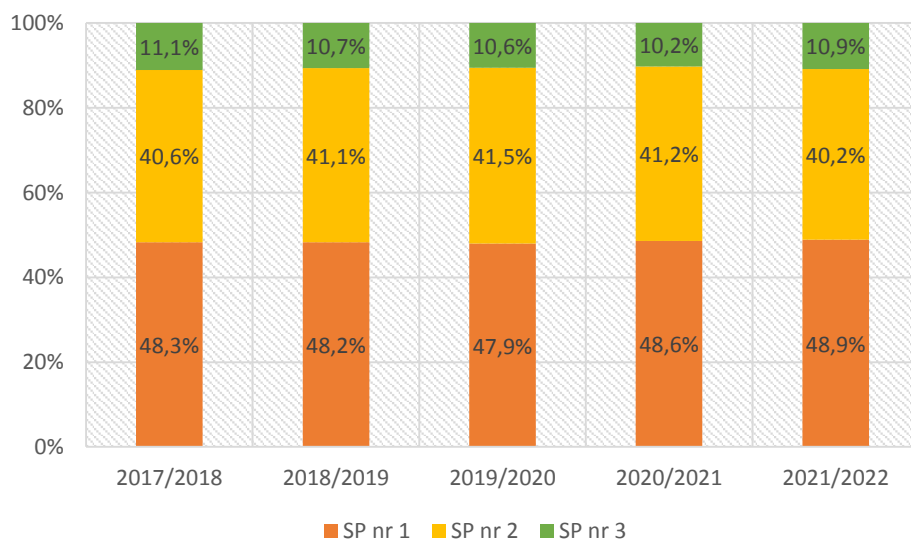
Liczba uczniów (włączając w to także oddziały przedszkolne) w przeworskich szkołach przez cały analizowany okres kształtowała się dość podobnie – do SP nr 1 uczęszczało ok. 50% ogółu, do SP nr 2 – ok. 40%, natomiast SP nr 3 nie skupiała więcej niż 11,1% ogółu uczniów. Chociaż pomiędzy 2017 a 2021 r. liczba uczniów w każdej z placówek wzrosła, zmiany w tej strukturze były nieznaczne. Rok szkolny 2021/2022 w przeworskich „podstawówkach” rozpoczęło łącznie 1 764 uczniów, co w całym analizowanym pięcioleciu było rezultatem najwyższym.

Wykres 35. Liczba uczniów w szkołach podstawowych z Przeworska w latach 2017/2018 – 2021/2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

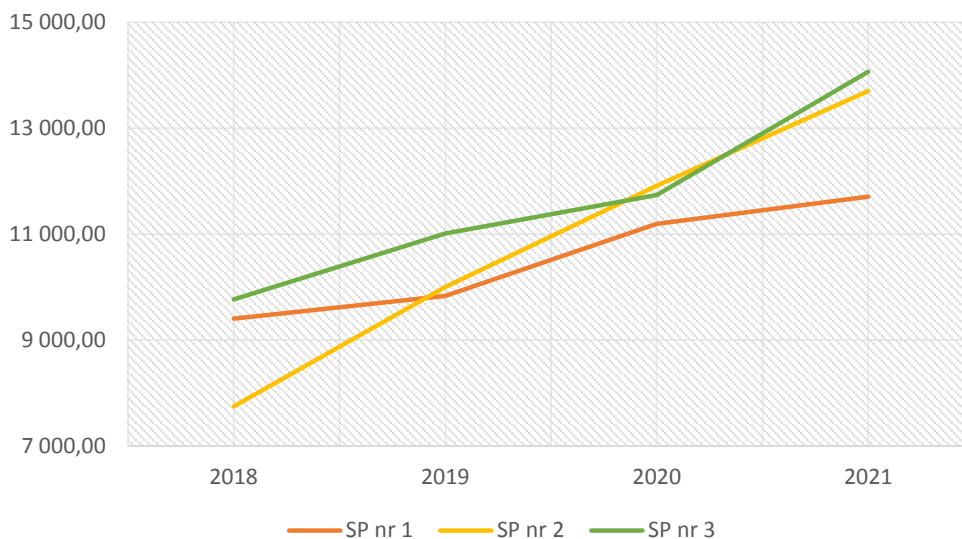
Wykres 36. Odsetek ogółu uczniów w szkołach podstawowych w Przeworsku, przypadający na każdą placówkę w okresie 2017/2018 – 2021/2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Podobnie jak w przypadku przedszkoli, analizie poddano wydatki z budżetu miasta na funkcjonowanie szkół podstawowych w przeliczeniu na 1 ucznia. Pomiędzy 2018 a 2021 r. w przypadku każdej z placówek odnotowano znaczący ich wzrost, z czego najwyższą wartość osiągnęła SP nr 3 (14,1 tys. zł). W dużej mierze na rezultat ten wpływ ma liczba uczniów uczących się w danej szkole.

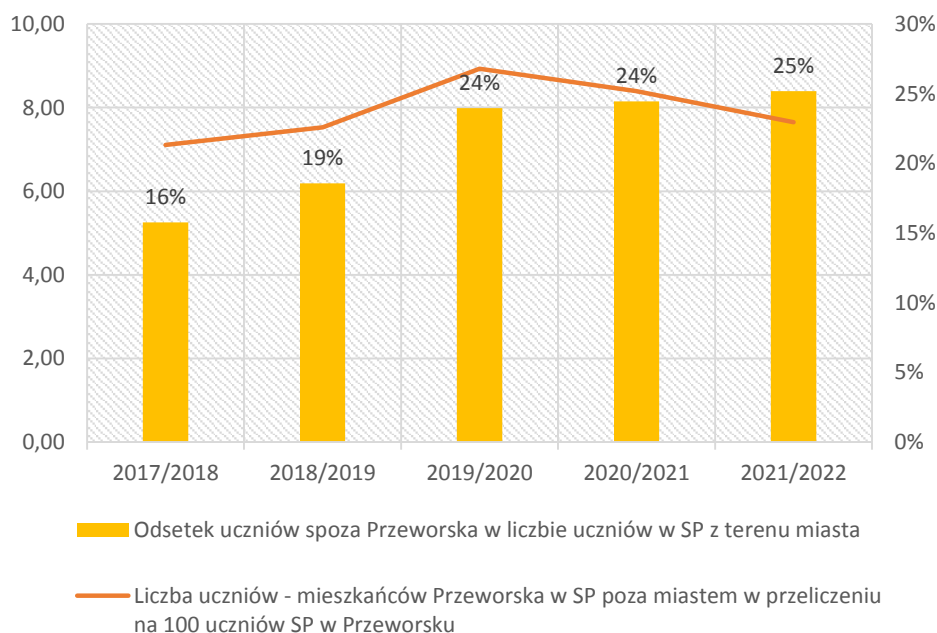
Wykres 37. Koszt utrzymania szkół podstawowych w przeliczeniu na jednego ucznia w latach 2018-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Analiza przepływów międzygminnych wskazuje na rosnący udział uczniów zamieszkujących tereny podmiejskie, uczęszczających do szkół na terenie Przeworska. W 2021 r. wynosił on 25%. Z uwagi na przypisanie do obwodu SP nr 3 wsi Gorliczyny wartości te nie precyzują, w jakim dokładnie stopniu przeworskie placówki są wykorzystywane przez mieszkańców ościennych gmin. Z kolei rok szkolny 2021/2022 w szkołach podstawowych położonych poza Przeworskiem rozpoczęło 135 uczniów mieszkających w mieście. Na 100 uczniów w przeworskich podstawówkach przypadało niespełna 8, uczących się poza miastem, a trend zmian wartości wskaźnika pomiędzy 2017 a 2021 r. układał się nieregularnie.

Wykres 38. Statystyka dot. przepływów międzygminnych uczniów szkół podstawowych w latach 2017/2018-2021/2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Młodzież z Przeworska ma możliwość kontynuowania nauki w mieście na poziomie ponadpodstawowym za sprawą dwóch placówek prowadzonych przez samorząd powiatowy – I Liceum Ogólnokształcącego im. W. Jagiełły oraz Zespołu Szkół Zawodowych im. J. Sobieskiego (w jej strukturach technikum, szkoła branżowa I stopnia oraz szkoła policealna). Od 2011 r. w Przeworsku działa Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza, posiadająca w swojej ofercie studia zaoczne na kierunkach związanych z administracją i zarządzaniem. Uzupełnienie oferty edukacyjnej stanowi natomiast Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. M. Karłowicza. Działalność tych placówek jest jednym z czynników przesądzających o ponadlokalnym zasięgu oddziaływania Przeworska w dziedzinie oświaty i wychowania.

Poziom nauczania

Jedną z metod określenia poziomu nauczania w szkołach jest porównanie wyników ogólnopolskich egzaminów – w przypadku szkół podstawowych jest nim egzamin ósmoklasistów, realizowany od kwietnia 2019 r. Sprawdzany jest poziom wiedzy z trzech obowiązkowych przedmiotów – języka polskiego, matematyki oraz nowożytnego języka obcego – w tej roli najczęściej wybierany jest język angielski. Analizie poddano zarówno szkoły w jednostkach porównywanych, jak i w gminach graniczących z opisywaną – z uwagi na fakt, że w przypadku dużych różnic w poziomie nauczania, przez uczniów oraz rodziców wybierane są zwykle szkoły położone nie dalej, niż właśnie w sąsiedniej jednostce.

Analiza wyników (średni % punktów zdobywany przez uczniów wszystkich szkół w danej gminie) wskazuje, że uczniowie ze szkół podstawowych z Przeworska osiągają zadowalające rezultaty, zwykle lepsze od średnich dla regionu i powiatu, a także od wyników ich rówieśników w szkołach gminy wiejskiej Przeworsk oraz gminy Zarzecze. Także na tle porównawczym stworzonym przez gminy Kolbuszowa, Leżajsk, Łańcut i Ropczyce miasto Przeworsk wypada dość dobrze, szczególnie w odniesieniu do rezultatów egzaminów z języka angielskiego.

Tabela 1. Średnie procentowe wyniki uczniów wybranych jednostek z egzaminu ósmoklasisty (j. polski, matematyka, j. angielski) w latach 2019-2022

	język polski				matematyka				język angielski			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Podkarpacie	64,4	60,8	61,6	61,4	46,3	47,8	49,2	59,0	57,1	52,8	65,0	65,8
powiat przeworski	66,7	60,1	60,6	61,1	43,6	44,9	46,6	54,6	53,4	47,2	63,5	60,3
Przeworsk [m]	68,1	62,5	61,3	61,6	48,0	48,4	46,6	57,3	62,4	59,6	70,6	68,5
Przeworsk [w]	69,0	61,7	60,9	63,9	43,3	44,9	46,4	57,2	54,8	43,6	66,2	58,7
Zarzecze	64,6	58,6	64,5	58,8	38,7	43,6	45,7	57,0	45,7	43,1	60,4	62,7
Kolbuszowa	64,5	61,9	63,3	64,5	48,0	46,4	43,6	62,2	61,4	55,1	65,5	71,0
Leżajsk	75,4	58,4	64,6	62,9	53,3	47,6	57,9	60,0	64,2	57,6	73,3	68,0
Łańcut	63,2	60,1	61,6	59,4	48,3	52,8	56,5	63,1	58,4	57,3	69,6	71,0
Ropczyce	63,5	61,6	57,1	56,4	43,8	42,5	45,3	51,1	55,6	48,3	61,3	57,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Kraków

Kapitał społeczny

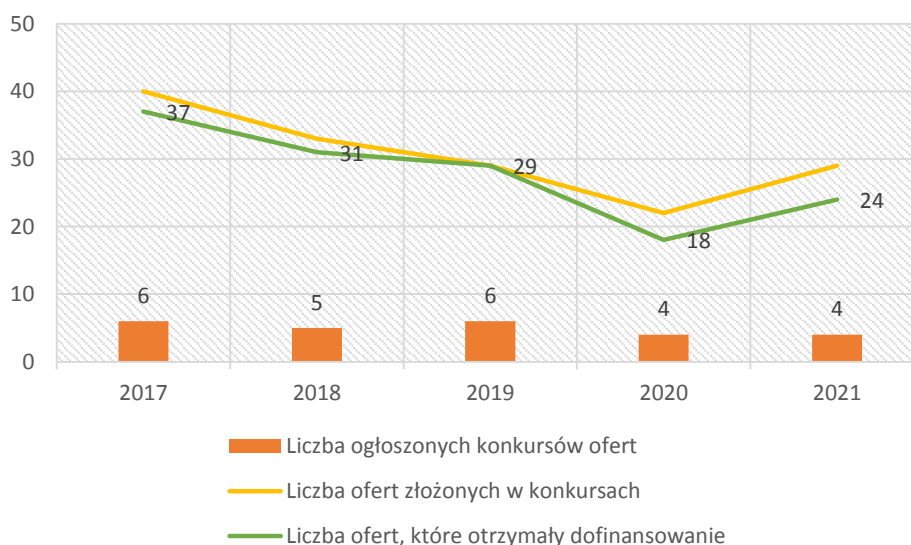
Aktywność obywatelska

Według danych zawartych w Krajowym Rejestrze Sądowym, na koniec 2022 r. na terenie Przeworska zarejestrowane były 63 podmioty, stowarzyszenia i fundacje, z czego 11 posiadających status „w likwidacji”. Większość stanowią organizacje nastawione na kreowanie i podtrzymywanie szeroko rozumianego rozwoju lokalnego poprzez sport, kulturę, turystykę czy edukację. W gronie tym wyróżniają się stowarzyszenia działające przy instytucjach publicznych (szkoły podstawowe, klub sportowy, muzeum) i wspierające ich funkcjonowanie. Do najaktywniejszych należą m.in. Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Bratek”, Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum w Przeworsku, Klub Szachowy Gambit Przeworsk czy Stowarzyszenie Przeworsk – Powiat Bezpieczny.

Według danych GUS, na terenie miasta na koniec 2021 r. działało 4,66 podmiotów – stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. Wartość ta w stosunku do roku 2017 wzrosła o 5,9% i na tle porównawczym była jedną z wyższych, obok odnotowanej w Leżajsku i Łańcucie, co można próbować tłumaczyć większym zaangażowaniem społecznym w miastach niż na terenach wiejskich. Świadczyć o tym mogą także niższe wartości parametru dla całego regionu (3,94) oraz powiatu przeworskiego (3,38). Należy pamiętać jednak, że wskaźnik – mimo poddania go analizie – jest dość zawodny. Liczba formalnie istniejących organizacji nie przekłada się bowiem na aktywność oraz sprawność ich działania.

Podstawową formą współpracy Przeworska z organizacjami pozarządowymi są otwarte konkursy ofert na wspieranie realizacji zadań publicznych. Z analizy danych wynika, że w okresie 2017-2021, przy w miarę stabilnej liczbie ogłaszanych konkursów, do 2020 r. nastąpił wyraźny spadek liczby składanych ofert. Wpływu na tę sytuację należy upatrywać przede wszystkim w pandemii COVID-19, która znacząco utrudniła, a w niektórych przypadkach wręcz uniemożliwiła realizację wielu przedsięwzięć, m.in. kulturalnych, rozrywkowych oraz sportowych. Wyraźne odbicie, pomimo niepewnej wciąż sytuacji epidemiologicznej, przyniósł rok 2021. Można przypuszczać, że w kolejnych latach wartości wskaźników będą zbliżać się do poziomu obserwowanego przed pandemią.

Wykres 39. Statystyka dot. konkursów ofert dla organizacji pozarządowych w Przeworsku w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Przeworsk

Przez cały pięcioletni okres zdecydowana większość środków finansowych, jakie z budżetu miasta trafiły do organizacji pozarządowych, została rozdysponowana w trybach konkursowych. Jedyny wyjątek stanowił rok 2019, w którym skorzystano z pozakonkursowej formy udzielania dotacji. Jej wysokość stanowiła zaledwie 1,5% ogółu przyznanych środków.

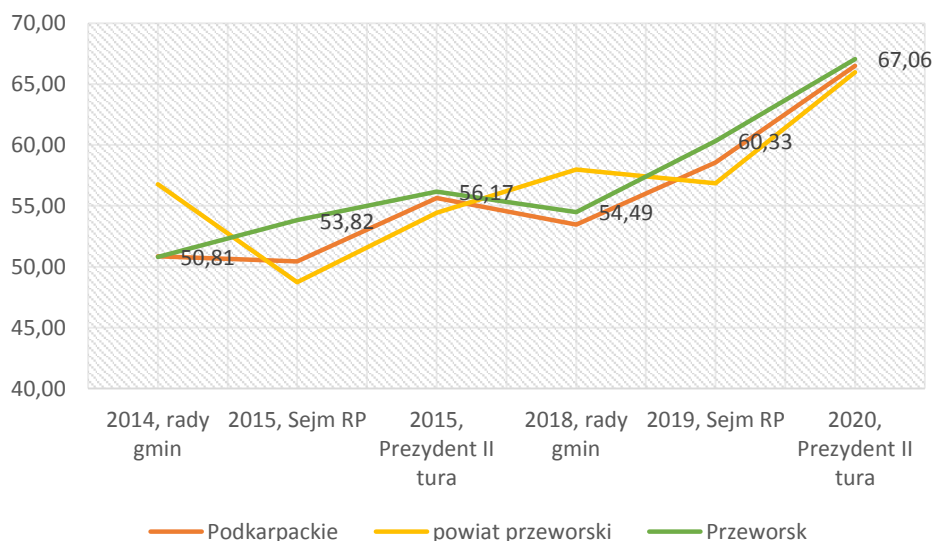
W Przeworsku od 2018 r., z jednoroczną przerwą spowodowaną pandemią COVID-19 (2020), funkcjonuje mechanizm budżetu obywatelskiego. Kwota przeznaczona na realizację zwycięskich projektów od początku pozostaje na niezmiennym poziomie, wynosząc 200 tys. zł. Mieszkańcy miasta mają możliwość zgłaszania i wybierania zadań ogólnomiejskich oraz lokalnych. Dane wskazują na niewielkie zainteresowanie tą formą partycypacji społecznej – w trzech edycjach (2018, 2019, 2021) liczba zadań dopuszczonych do głosowania wahała się pomiędzy 5 a 8, natomiast ważnych głosów nie przekroczyła poziomu 5 tys. Najczęściej wybierano zadania obejmujące modernizację bądź rewitalizację przestrzeni publicznych wykorzystywanych w celach rekreacyjno-wypoczynkowych (placów, skwerów, boisk itp.).

Frekwencja wyborcza

Analiza frekwencji wyborczej w niektórych głosowaniach, odbywających się pomiędzy 2014 a 2020 rokiem, wskazuje na rosnące zaangażowanie mieszkańców Przeworska w tym zakresie, choć zwraca uwagę, że wybory samorządowe (w tym przypadku analizie poddano głosowanie do rad gmin) wywołują nieco mniejsze zainteresowanie niż wybory parlamentarne i prezydenckie. Podobny trend obserwowany był w skali całego województwa, natomiast odwrotnie przedstawiała się sytuacja w powiecie przeworskim, gdzie to wybory na szczeblu lokalnym charakteryzowały się zauważalnie wyższym poziomem zainteresowania.

Niezależnie od tego, zaangażowanie wyborcze mieszkańców Przeworska zauważalnie rośnie. O ile wybory do rad gmin odbywające się w 2014 r. zgromadziły przy urnach nieco ponad 50% uprawnionych, o tyle II tura wyborów prezydenckich w 2020 r. odznaczała się frekwencją przekraczającą poziom 67%, najwyższą spośród głosowań na przestrzeni analizowanych 7 lat. Zwraca uwagę także zjawisko zbliżonej frekwencji pomiędzy Przeworskiem, powiatem oraz regionem, uwidaczniające się pod koniec tego okresu, pomimo wcześniejszych różnic.

Wykres 40. Frekwencja wyborcza w niektórych wyborach ogólnopolskich w okresie 2014-2021

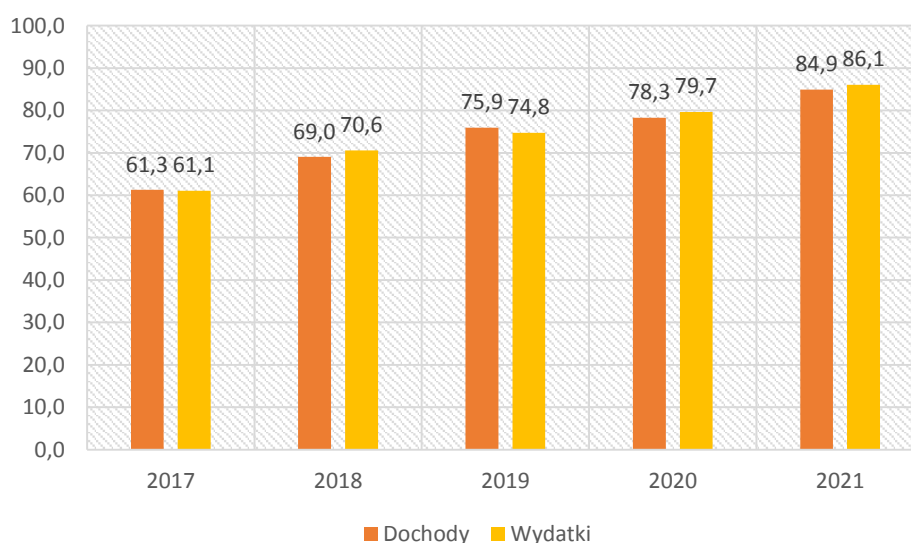
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW

Stan finansów samorządowych

Struktura dochodów

Na koniec 2021 r. dochody Przeworska wyniosły 84,9 mln zł. W stosunku do roku 2017 oznaczało to wzrost o 39%. Każda z analizowanych jednostek (włączywszy w to także gminy powiatu przeworskiego oraz Podkarpacia) odnotowała wzrost, przy czym w przypadku Przeworska był on na najniższym poziomie. Rezultat +39% charakteryzował także gminę Ropczyce, natomiast rekordzista pod tym względem, gmina Kolbuszowa, odnotowała wzrost poziomu swoich dochodów pomiędzy 2017 a 2021 r. na poziomie +54%. Na przestrzeni analizowanego pięcioletnia dochody budżetu miasta przekroczyły wydatki jedynie w 2017 oraz 2019 r., w pozostałych latach miasto więcej wydawało niż zarabiało, przy czym różnica ta była dość nieznaczna (od 1,2 do 1,6 mln zł) w odniesieniu do wysokości całego budżetu.

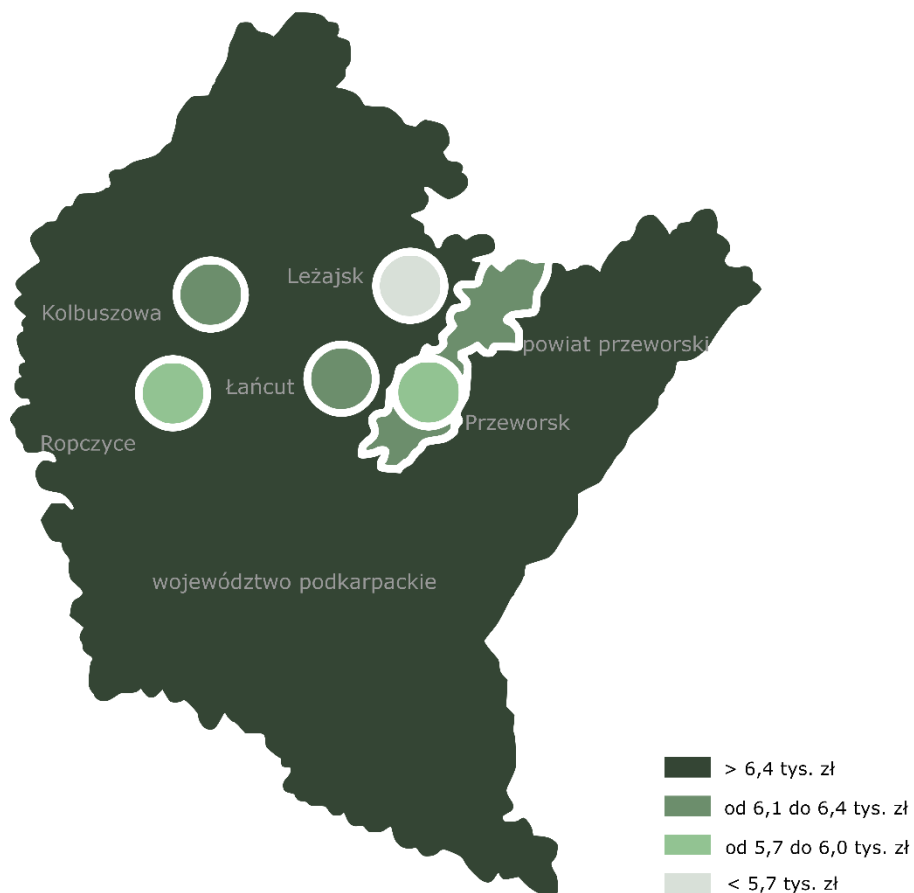
Wykres 41. Dochody i wydatki budżetu Przeworska w mln zł w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

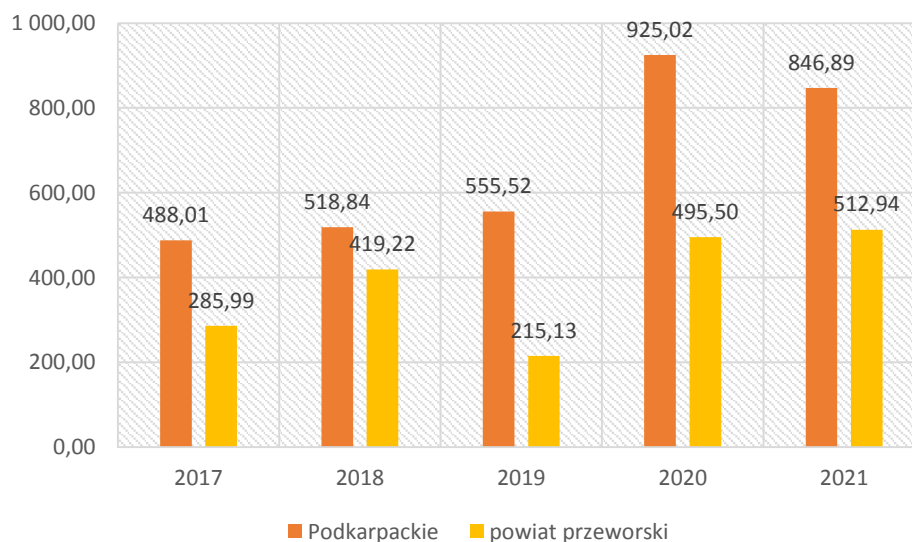
Poziom dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2021 r. w Przeworsku wyniósł 5 721,33 zł. To o 45% więcej niż w 2017 r., także i w tym przypadku wzrost wartości parametru był jednak jednym z niższych. Wśród jednostek porównywanych, w 2021 r. niższym poziomem dochodu w przeliczeniu na mieszkańca charakteryzowała się jedynie gmina Leżajsk (5 526,96 zł). Dostrzegalna była zwłaszcza różnica pomiędzy Przeworskiem a średnią dla gmin powiatu (blisko 513 zł) oraz regionu (prawie 847 zł). Na przestrzeni analizowanego pięcioletnia kwota różnicy w dochodach w przeliczeniu na 1 mieszkańca pomiędzy Przeworskiem a powiatem oraz województwem kształtowała się nieregularnie, choć w obu przypadkach wzrosła w 2021 r. w stosunku do roku 2017.

Rysunek 12. Dochody budżetów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

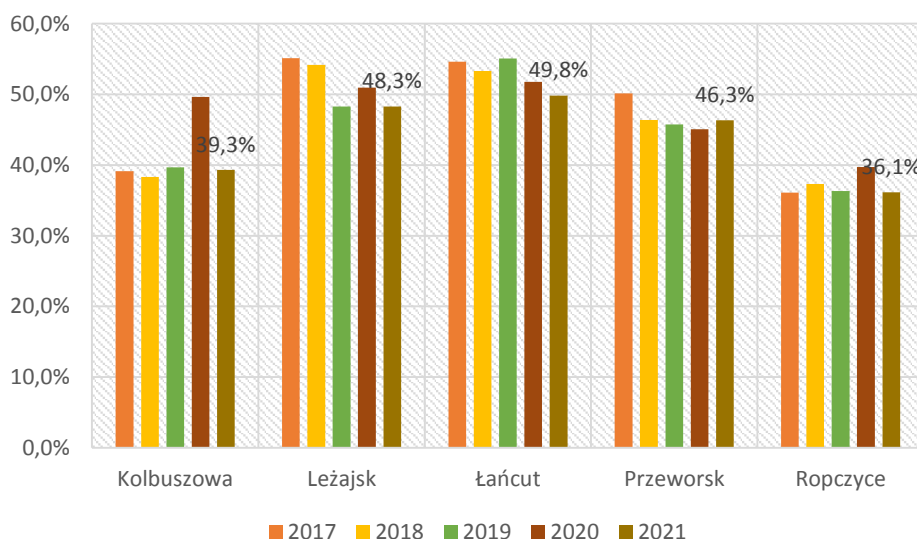
Wykres 42. Różnica [w zł] w poziomie dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca pomiędzy gminami Podkarpacia i powiatu przeworskiego a miastem Przeworskiem w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Struktura dochodów Przeworska ze względu na źródło wskazuje na dość znaczący poziom dochodów własnych, w dużej mierze przesadzających o zamożności i potencjale inwestycyjnym danej gminy. Odnotowana w 2021 r. wartość 46,3% ogółu jest nieznacznie niższa od obserwowanej w pozostałych dwóch miastach tła porównawczego, Leżajska i Łańcuta, ale znacząco przekracza poziom, jakim charakteryzowały się gminy miejsko-wiejskie Kolbuszowa i Ropczyce, których dochody własne w całym analizowanym pięcioleciu nie przekroczyły pułapu 40%. Miasto Przeworsk najlepszy rezultat pod tym względem odnotowało w 2017 r., kiedy to poziom dochodów własnych nieznacznie przekroczył połowę (50,2%).

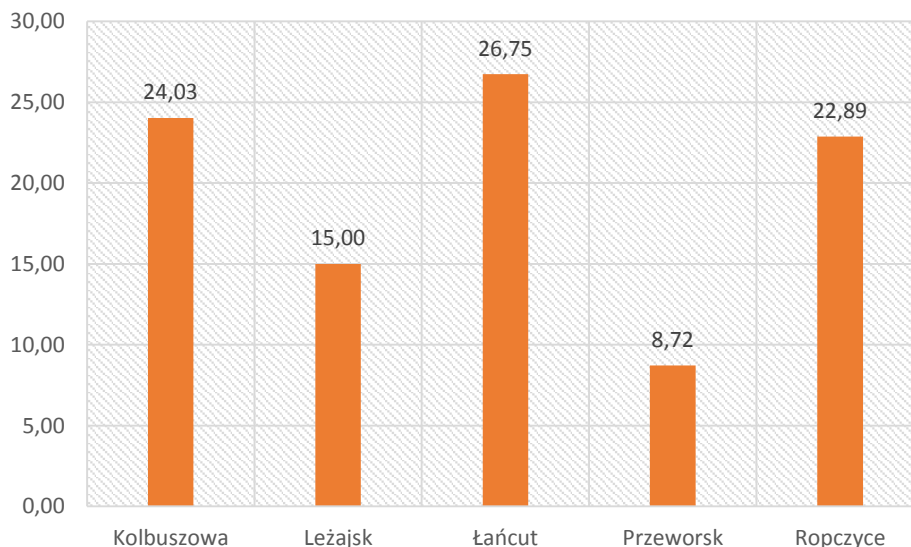
Wykres 43. Udział dochodów własnych w ogólnej kwocie dochodów jednostek porównywanych w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jednym ze sposobów na zobrazowanie sprawności danego samorządu w prowadzeniu gospodarki finansowej jest analiza kwoty zaabsorbowanej ze środków unijnych. Dane agregowane przez GUS pozwalają jedynie na częściową ocenę takich działań, m.in. z uwagi na fakt, że nie uwzględniają one środków pochodzących z budżetu państwa, przydzielanych w trybie konkursowym, przez co należy traktować je co najwyżej pomocniczo. Pod tym względem rezultat, jaki w latach 2017-2021 osiągnął Przeworsk na tle porównawczym jest mało zadowalający – kwota 8,72 mln zł jest wynikiem najniższym, niemalże dwukrotnie niższym od kolejnej w zestawieniu gminy Leżajsk, natomiast charakteryzująca się w tym gronie najwyższym poziomem zaabsorbowanych środków UE gmina Kolbuszowa odnotowała wynik, który jest niemalże trzykrotnością przeworskiego (24,03 mln zł).

Wykres 44. Wysokość [mln zł] zaabsorbowanych środków z funduszy unijnych w jednostkach porównywanych w okresie 2017-2021

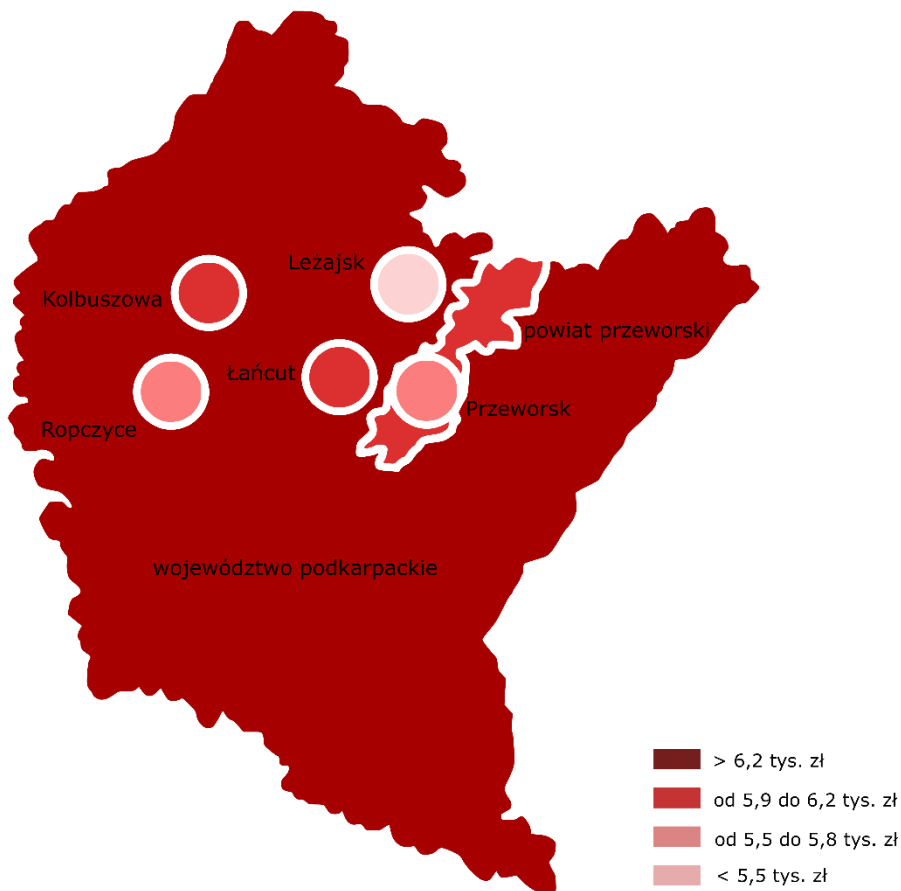
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Struktura wydatków

Wydatki miasta Przeworska w 2021 r. wyniosły 86,1 mln zł, o 41% więcej niż w 2017 roku. O ile w przypadku dochodów, procentowy wzrost ich poziomu pomiędzy 2017 a 2021 r. w Przeworsku na tle porównawczym był jednym z niższych, to dla wydatków zaszła sytuacja odwrotna i wspomniana wartość +41% była jedną z wyższych. Przeworsk ustępował pod względem tempa wzrostu kwoty wydatków jedynie gminie Kolbuszowa (+55%).

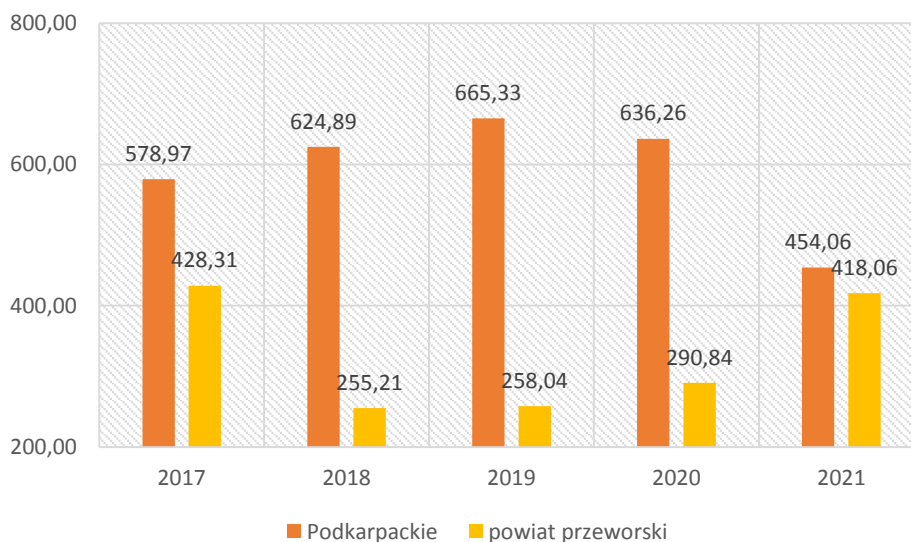
W przeliczeniu na 1 mieszkańca Przeworsk w 2021 r. wydał 5 799,44 zł. Choć na tle porównawczym był to jeden z niższych rezultatów, to o przeszło 700 zł przekraczał wartość odnotowaną w zamykającym zestawienie Leżajsku. Także i w przypadku tego parametru wzrost pomiędzy 2017 a 2021 r. był jednym z wyższych (+47%). Jednocześnie poziom wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Przeworsku przez cały analizowany okres był niższy od obserwowanego w gminach województwa oraz powiatu przeworskiego, a jego wysokość kształtowała się dość nieregularnie.

Rysunek 13. Wydatki budżetów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

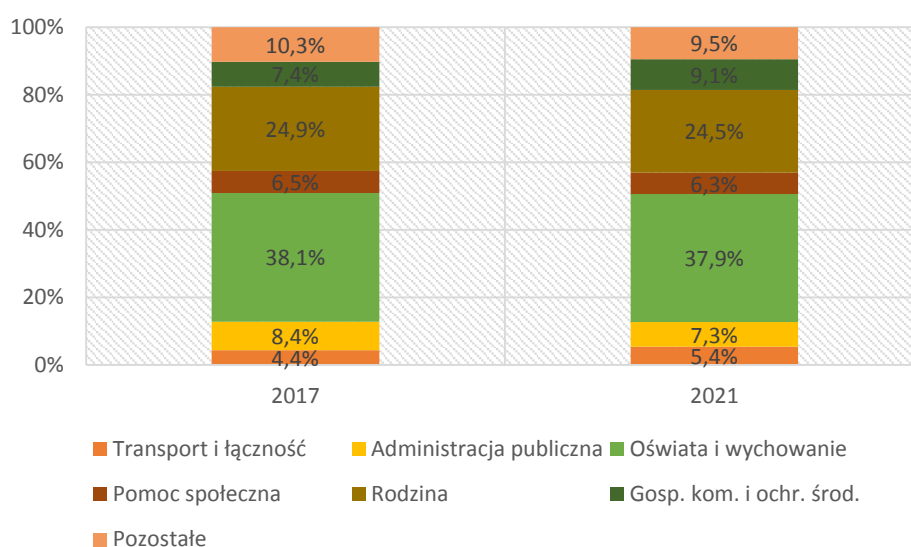
Wykres 45. Różnica [w zł] w poziomie wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca pomiędzy gminami Podkarpacia i powiatu przeworskiego a miastem Przeworskiem w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Struktura wydatków Przeworska, analizowana według działów klasyfikacji budżetowej, w dużej mierze zaburzona jest przez wypłaty świadczeń w ramach programu socjalnego „Rodzina 500+”. W 2017 oraz 2021 r. odsetek wydatków, przypadający na dział „Rodzina”, wynosił odpowiednio 24,9% i 24,5% ogółu, zajmując drugą pozycję w zestawieniu. Pierwszą, wskazującą jednocześnie na najistotniejszą kategorię wydatków budżetowych miasta, stanowił dział „Oświata i wychowanie”, obejmujący szeroko pojęte utrzymanie i funkcjonowanie przedszkoli, szkół podstawowych oraz innych placówek oświatowych i wychowawczych. Zarówno w 2017, jak i w 2021 r., wydatki na ten cel wynosiły ok. 38% ogółu. W przypadku pozostałych działów różnice pomiędzy skrajnymi latami analizowanego okresu nie były znaczące. Zmianę przyniesie rok 2022 wskutek przejścia obsługi programu „Rodzina 500+” przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

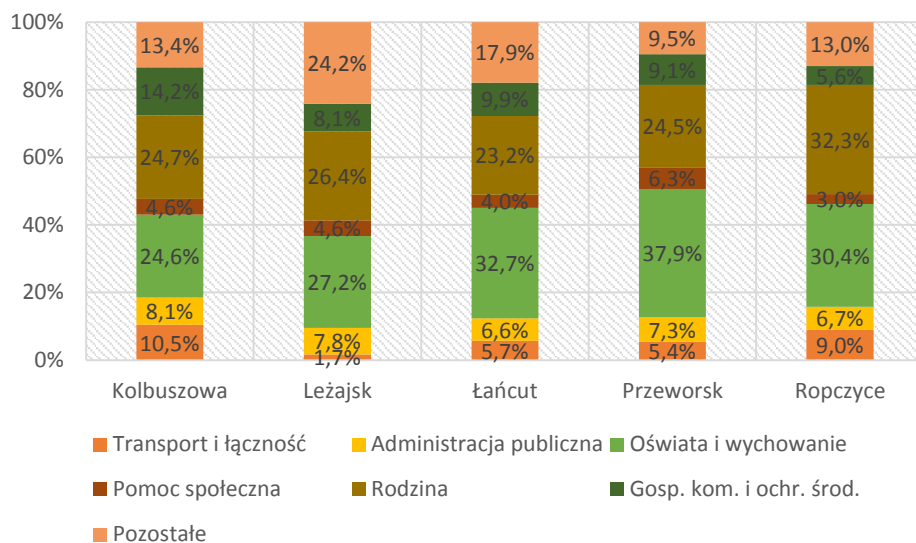
Wykres 46. Struktura wydatków Przeworska ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2017 i 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Z porównania struktury wydatków budżetów analizowanych gmin w 2021 r. uwidacznia się skala wydatków, jakie Przeworsk ponosi w dziale „Oświata i wychowanie”. Choć w każdej z jednostek odsetek przypadający na ten dział był najwyższy bądź drugi w kolejności, to poziom 37,9%, jaki odnotowano w Przeworsku, znacząco przekraczał wartości w każdej z gmin – drugie w zestawieniu miasto Łańcut na szeroko pojęte funkcjonowanie placówek edukacyjnych przeznaczyło w 2021 r. niespełna 33% ogółu wydatków. Równie wysoki na tle porównawczym był także odsetek wydatków, przypadających na dział „Pomoc społeczna” – 6,3% odnotowane w 2021 r. w Przeworsku to co najmniej o 1,7 punktu procentowego więcej niż w jednostkach tła porównawczego.

Wykres 47. Struktura wydatków wybranych jednostek ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2021 r.

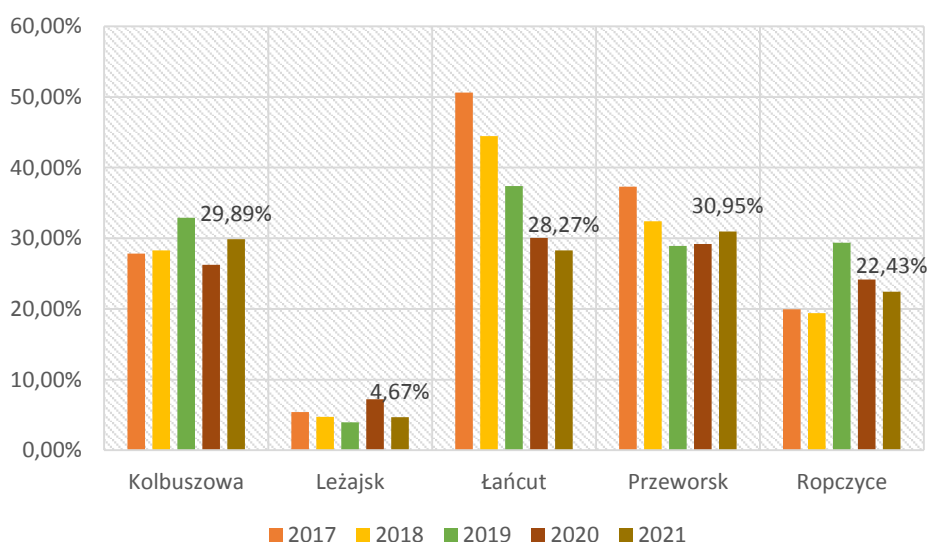

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zadłużenie

Zadłużenie Przeworska w roku 2021, według danych publikowanych przez Regionalną Izbę Obrachunkową w Rzeszowie, wynosiło 30,95%. W zestawieniu z jednostkami tła porównawczego był to rezultat najwyższy, choć gminy Kolbuszowa oraz Łańcut notowały wyniki zbliżone. Zjawiskiem pozytywnym jest redukcja poziomu zadłużenia w stosunku do 2017 r. o 6,4 punktu procentowego, choć niepokoi powolny wzrost wartości parametru począwszy od 2019 roku. Spośród tła porównawczego, Łańcut był jedyną gminą, której zadłużenie pomiędzy 2017 a 2021 rokiem sukcesywnie malało.

Wykres 48. Zadłużenie jednostek porównywanych w okresie 2018-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RIO

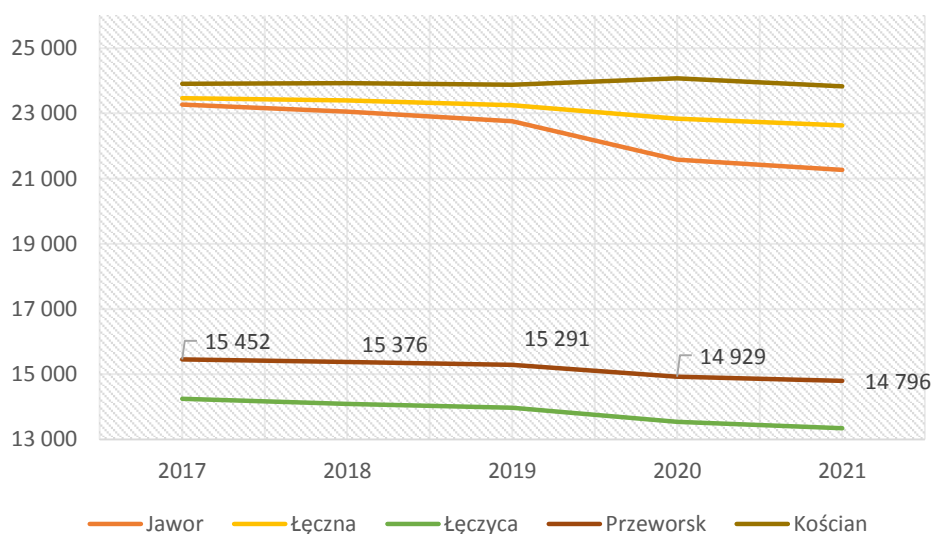
Przeworsk na tle wybranych miast Polski

Dla pełniejszego zobrazowania sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej, w jakiej znajduje się miasto Przeworsk, dokonano porównania wybranych danych statystycznych z czterema miastami o porównywalnym charakterze z innych regionów Polski. Podstawowym kluczem ich doboru była zbliżona liczba ludności, charakter stołeczny względem powiatu oraz podobna odległość w stosunku do stolic regionów, w których są ulokowane. Na tej podstawie tłem porównawczym stały się gminy Jawor (miejska, woj. dolnośląskie), Łęczna (miejsko-wiejska, woj. lubelskie), Łęczyca (miejska, woj. łódzkie) oraz Kościan (miejska, woj. wielkopolskie). Warto podkreślić, że spośród tych miast, na sporządzonej przez Polską Akademię Nauk w 2018 r. imiennej liście 139 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, ujęty został jedynie Jawor (pozycja 74, miasto stagnujące) oraz Przeworsk (pozycja 139, miasto zagrożone marginalizacją).

Demografia

Pomiędzy 2017 a 2021 rokiem, według statystyk GUS, każda z porównywanych gmin traciła mieszkańców. Na tym tle ubytek odnotowany w Przeworsku (-4,2%) był dość przeciętny – znaczniejszy od obserwowanego w Kościanie (-0,3%), ale mniejszy niż w zamykających zestawienie gminach Łęczyca (-6,4%) oraz Jawor (-8,6%).

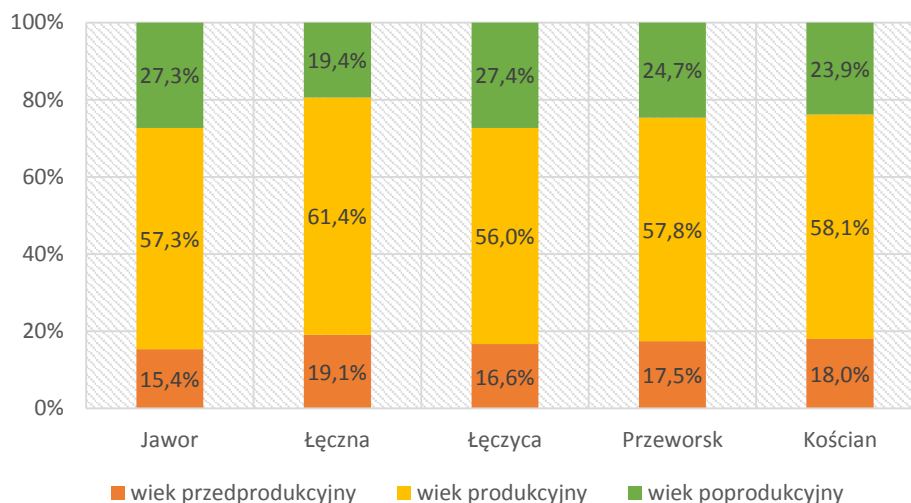
Wykres 49. Liczba ludności jednostek porównywanych w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Struktura demograficzna porównywanych jednostek wykazuje dość duże zróżnicowanie. Największym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym na koniec 2021 r. charakteryzowały się gminy Jawor (27,3%) oraz Łęczyca (27,4%). Przeworsk plasował się w środku stawki (24,7%), którą z najniższym rezultatem zamykała gmina Łęczna (19,4%). Wśród danych zwraca uwagę bardzo niska wartość przypadająca na grupę osób w wieku przedprodukcyjnym w Jaworze i Łęczycy – stanowią one odpowiednio 15,4% oraz 16,6% ogółu, co wskazuje na poważne problemy demograficzne w tamtych jednostkach, bardziej nasilone niż w przypadku diagnozowanych w Przeworsku.

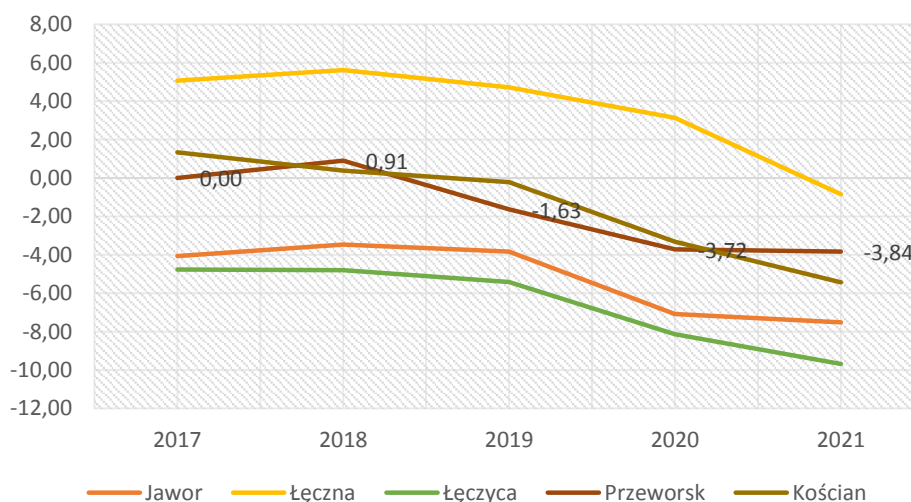
Wykres 50. Struktura demograficzna jednostek porównywanych w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na dobrą kondycję demograficzną gminy Łęczna wpływa fakt utrzymywania się dodatniego, a przy tym wysokiego rezultatu przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 osób w okresie 2017-2020. Dopiero w 2021 r. poziom zgonów przekroczył urodzenia, ale zjawisko to wystąpiło w każdej z analizowanych jednostek, co może być pokłosiem pandemii COVID-19 oraz powiązanych problemów. Gminami, w których przynajmniej raz w analizowanym pięcioleciu wystąpił dodatni przyrost naturalny, były Kościan (2017, 2018) oraz Przeworsk, z kolei okres 2017-2021 w przypadku Jawora i Łęczyczy w całości upłynął pod znakiem większej liczby zgonów niż urodzeń.

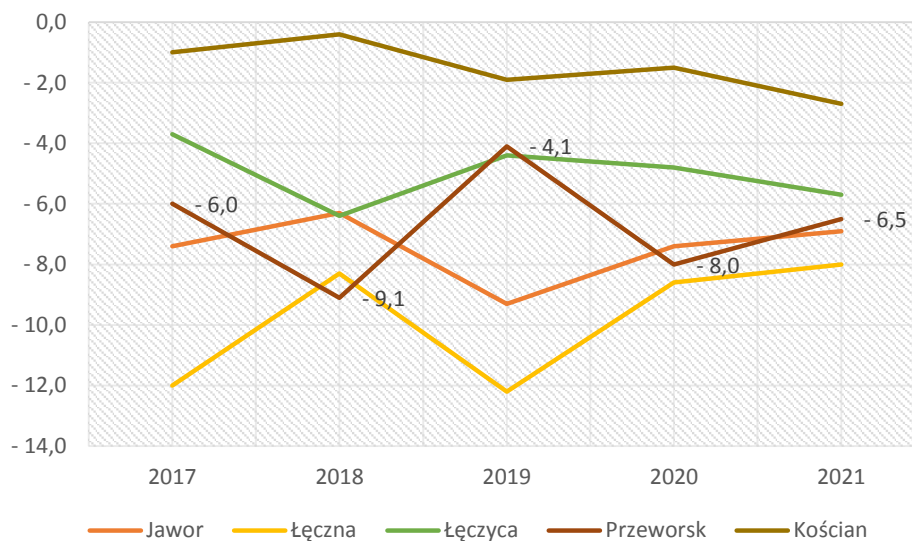
Wykres 51. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W większości analizowanych jednostek wartości salda migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców podlegały dużym wahaniom, bez możliwości wyznaczenia jednoznacznego trendu. Kluczowa jest natomiast informacja, że w żadnej z gmin przez cały okres 2017-2021 ani razu nie wystąpiła przewaga przyjazdów nad wyjazdami. Każda z jednostek notowała ujemne rezultaty, na czele z Łęczną, w przypadku której rezultat -12,2 (2019) był najniższym spośród wszystkich analizowanych. W gminie tej ubytek mieszkańców został w części skompensowany dodatnim przyrostem naturalnym, w przypadku pozostałych migracje miały kluczowy wpływ na spadek liczby ludności.

Wykres 52. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021

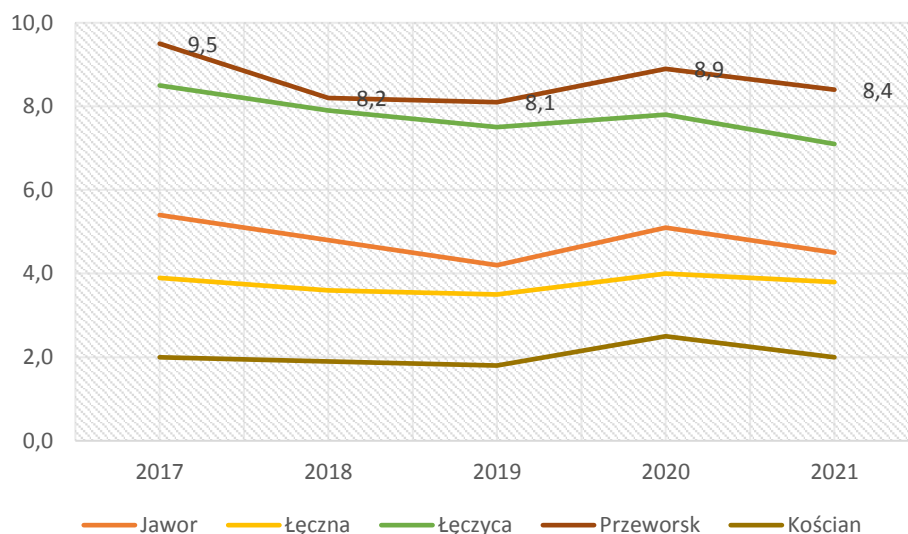
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gospodarka

Spośród analizowanych jednostek liderem pod względem wartości wskaźnika podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest gmina Jawor, notująca na koniec 2021 r. wynik 1 365 podmiotów. Przeworsk, z rezultatem 1 094, plasował się w środku stawki, notując rezultat zbliżony do gminy Łęczycza (1 049). Na tle porównawczym zdecydowanie odstawała gmina Łęczna, posiadając na koniec 2021 r. jedynie 742 podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Każda z gmin pomiędzy 2017 a 2021 r. odnotowała wzrost wartości wskaźnika, sięgający od kilku do kilkunastu procent. W każdym przypadku także zdecydowaną większość stanowiły podmioty o zatrudnieniu nie przekraczającym 9 osób. Do największych przedsiębiorstw należały te zatrudniające pomiędzy 250 a 999 osób – gminy Jawor, Łęczycza i Kościan posiadały po 3 takie podmioty, Przeworsk 2, natomiast gmina Łęczna – 1.

Trudna sytuacja na rynku pracy w Przeworsku, zdiagnozowana na regionalnym tle porównawczym, uwidoczniła się także w zestawieniu porównawczym z wybranymi polskimi miastami. Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w Przeworsku przez cały okres 2017-2021 był najwyższy, pomimo spadku wartości pomiędzy skrajnymi datami analizowanego pięcioletnia. Na uwagę zasługuje powtarzający się w każdej jednostek trend spadku wartości do 2019 r., jej wzrost w roku 2020 oraz kontynuacji spadku w roku kolejnym – przypuszczalnie w ten sposób zaznaczyły swoją obecność problemy gospodarcze związane z pandemią COVID-19.

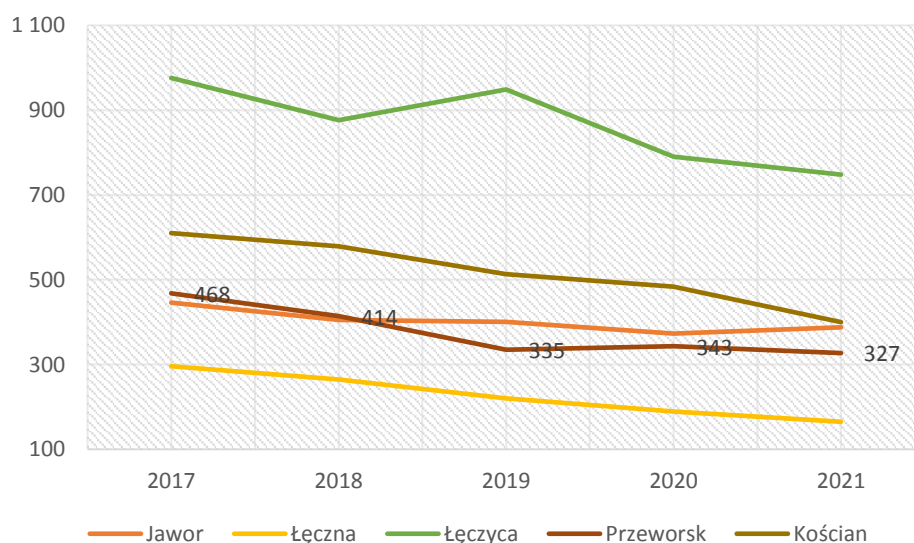
Wykres 53. Odsetek [%] bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w jednostkach porównywanych w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Pod względem liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wyraźnym liderem pozostaje gmina Łęczycza, gdzie wartość parametru na koniec 2021 r. wyniosła 748 osób. Jest to rezultat przeszło dwukrotnie wyższy niż w przypadku Przeworska (327). Najmniejszą liczbą osób korzystających z pomocy społecznej przez cały okres 2017-2021 charakteryzowała się gmina Łączna. W każdej z analizowanych jednostek liczba beneficjentów wsparcia społecznego spadała pomiędzy skrajnymi latami, ale w przeciwieństwie do prezentowanego wcześniej bezrobocia nie sposób wyróżnić powtarzającego się trendu – w niektórych gminach nie występowały wzrosty wartości rok do roku, w niektórych z kolei ujawniły się w różnych latach (np. Łączna – 2019 względem 2018, Przeworsk – 2020 względem 2019), w dodatku z różnym poziomem nasilenia.

Wykres 54. Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tysięcy mieszkańców wybranych jednostek w latach 2017-2021

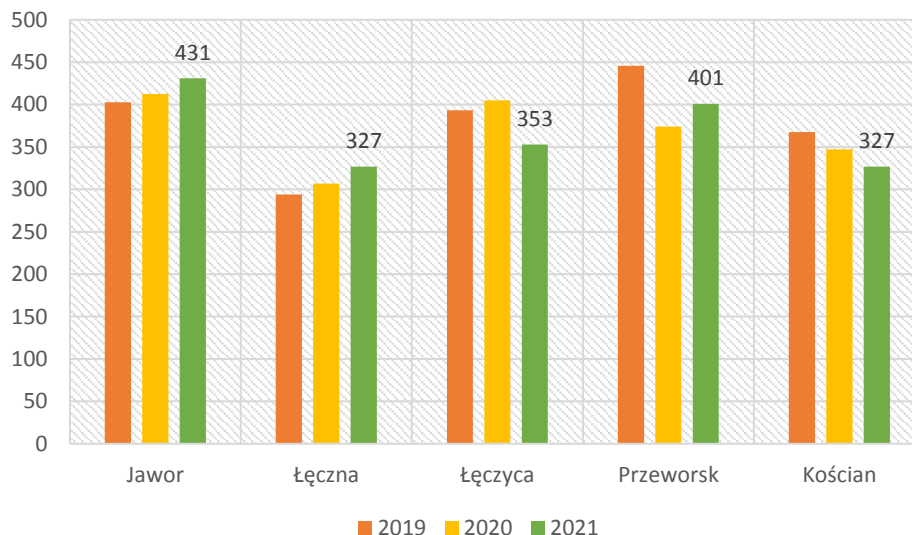

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gospodarka komunalna

W zestawieniu, obrazującym masę odpadów przypadających na jednego mieszkańca, przoduje gmina Jawor (431 kg w 2021 r.). Jednostka ta oraz gmina Łęczna jako jedyne odnotowały ciągły wzrost wartości parametru pomiędzy 2019 a 2021 rokiem. Wartość 401 kg, przypadająca na statystycznego mieszkańca Przeworska, była w 2021 r. jedną z wyższych, a jeszcze w 2019 r. miasto to przewodziło w zestawieniu.

Wykres 55. Masa odpadów zebranych w latach 2019-2021 w przeliczeniu na jednego mieszkańca

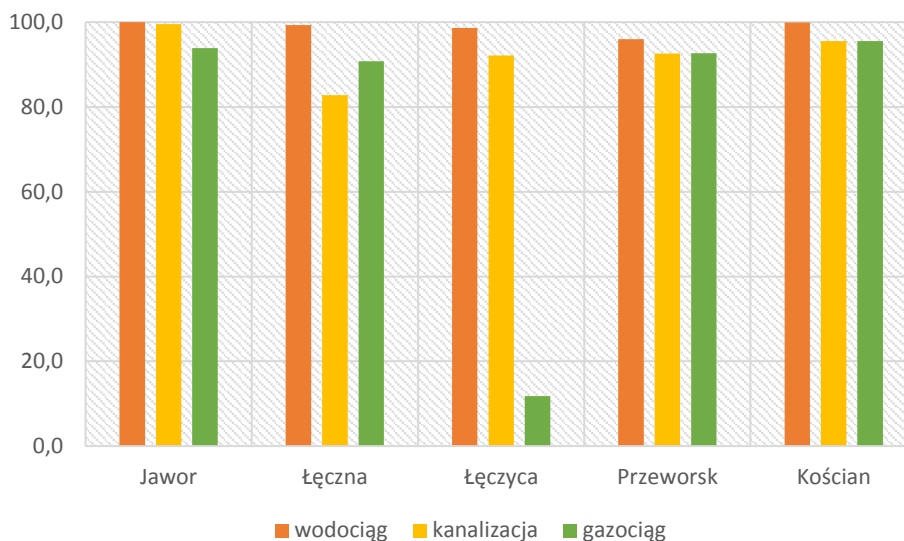

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W zakresie selektywnej zbiórki odpadów wśród porównywanych jednostek odstaje gmina Kościan – w 2021 r. odsetek odpadów zebranych selektywnie wyniósł tam 17,0%. Pozostałe gminy odnotowały bardzo podobny rezultat, mieszczący się w przedziale 29,7% – 34,4%, z gminą Jawor w roli lidera. Warto nadmienić, że największy wzrost wartości parametru pomiędzy 2017 a 2021 r. wystąpił w gminie Łęczycza (+26,7 punktów procentowych).

Analiza dostępności do infrastruktury sieciowej w każdej z jednostek wskazuje na występowanie poważniejszych deficytów jedynie w gminie Łęczycza i w dodatku tylko w zakresie gazociągu – na koniec 2021 r. według GUS dostęp posiadało tam 11,8% mieszkańców. W pozostałych gminach, w tym w Przeworsku, ograniczenia w dostępie do podstawowej infrastruktury sieciowej praktycznie nie występują. Można przypuszczać, że nieco gorszy rezultat, jaki notuje gmina Łęczna, wynika z miejsko-wiejskiego charakteru gminy i niedoborów występujących na obszarach wiejskich.

Wykres 56. Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do infrastruktury sieciowej w 2021 r.

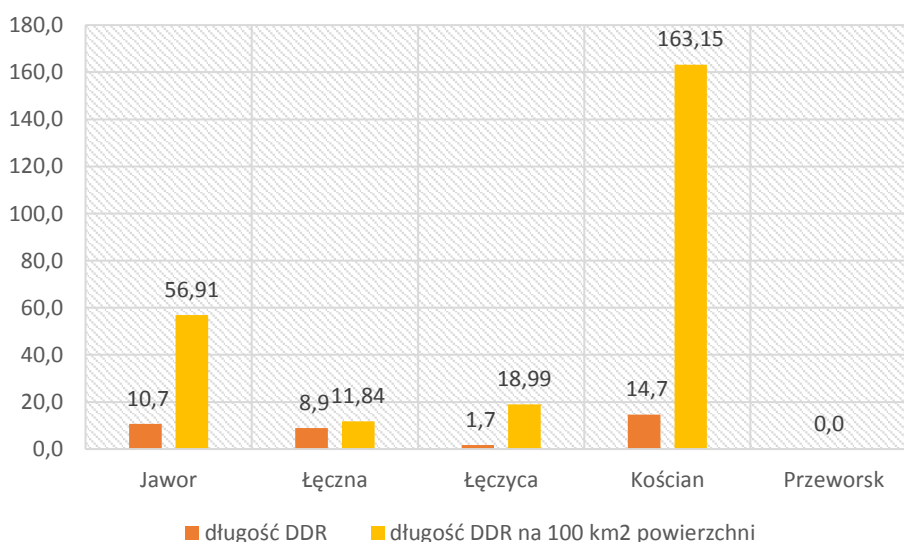

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Zagospodarowanie przestrzenne

W zakresie planowania przestrzennego analizowane gminy można podzielić na dwie kategorie – jednostek w całości pokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (gminy Jawor i Łęczna – wartość wskaźnika 100%) oraz posiadających spore deficyty w tym zakresie. W przypadku gminy Łęczycza (4,8% obszaru posiadającego obowiązujące mpzp) oraz miast Przeworsk (10,7%) i Kościan (17,3%) konieczne wydaje się zintensyfikowanie prac planistycznych.

Wykres 57. Statystyka długości [km] i zagęszczenia dróg dla rowerów (DDR) w jednostkach porównywanym w 2021 r.

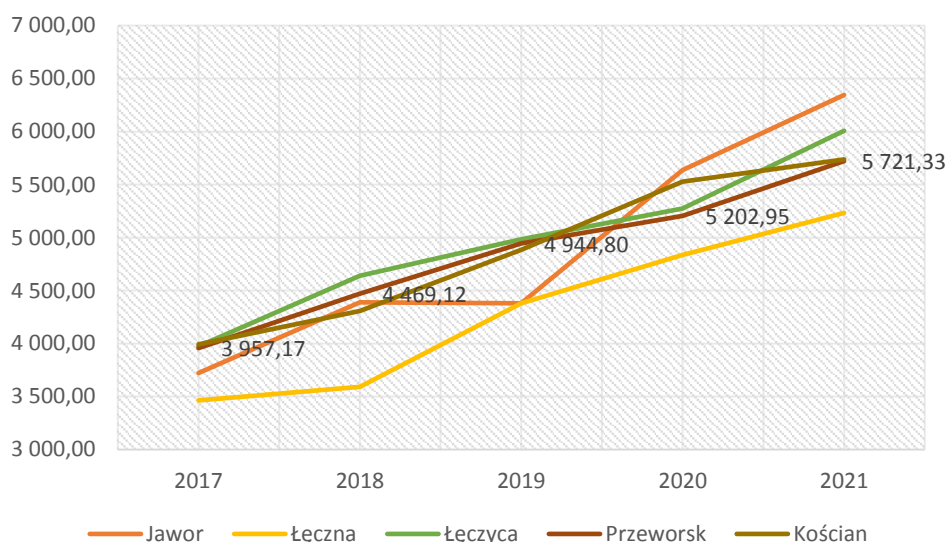
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Jednym z aspektów zagospodarowania przestrzennego, kluczowym nie tylko z punktu widzenia szeroko rozumianego komfortu życia, ale także z uwagi na mechanizmy nadchodzącej unijnej perspektywy finansowej, a przy tym mierzalnym, jest poziom rozwoju dróg dla rowerów (DDR). Pod tym względem uwidacznia się słaba pozycja Przeworsk, który nie dysponuje tego rodzaju infrastrukturą. Każda z pozostałych jednostek notuje wartość powyżej zera, choć w niektórych przypadkach są to wartości symboliczne (gmina Łęczycza – 1,7 km). Najdłuższą siecią dróg dla rowerów charakteryzuje się gmina Kościan (14,7 km), w jej przypadku także wartość wskaźnika długości dróg dla rowerów w przeliczeniu na 100 km² powierzchni jest najwyższy (163,15 km). Z kolei największy przyrost długości DDR pomiędzy 2017 a 2021 rokiem wystąpił w gminie Jawor (+6,6 km).

Finanse publiczne

Osiągnięta przez Przeworsk kwota dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2021 r. (5 721,33 zł) była wśród jednostek porównywanych jedną z niższych, choć różnice między nimi były niewielkie – kolejna w zestawieniu gmina Kościan odnotowała rezultat 5 737,04 zł. Zwraca natomiast uwagę fakt, że w gronie tym jeszcze w 2017 i 2019 r. wynik Przeworsk dawał miastu drugą lokatę spośród analizowanych gmin.

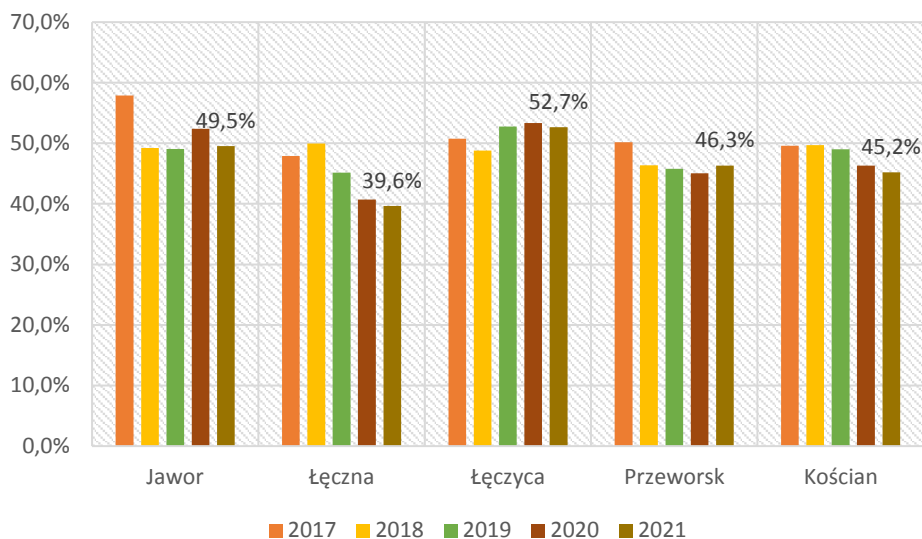
Wykres 58. Dochód budżetów wybranych jednostek w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Przywoływane we wcześniejszych rozdziałach raportu 46,3% dochodów własnych w całkowitej kwocie dochodów, jakie Przeworsk odnotował w 2021 r., także jest rezultatem, który nie wyróżnia się w odniesieniu do porównywanych jednostek. Spośród nich w 2021 r. pułap 50% jako jedyna przekroczyła gmina Łęczycza (52,7%), natomiast najmniejszy udział dochodów własnych wystąpił w Łęcznej (39,6%). W każdej z jednostek trend wartości wskaźnika pomiędzy 2017 a 2021 r. był nieregularny, z następującymi po sobie wzrostami oraz spadkami.

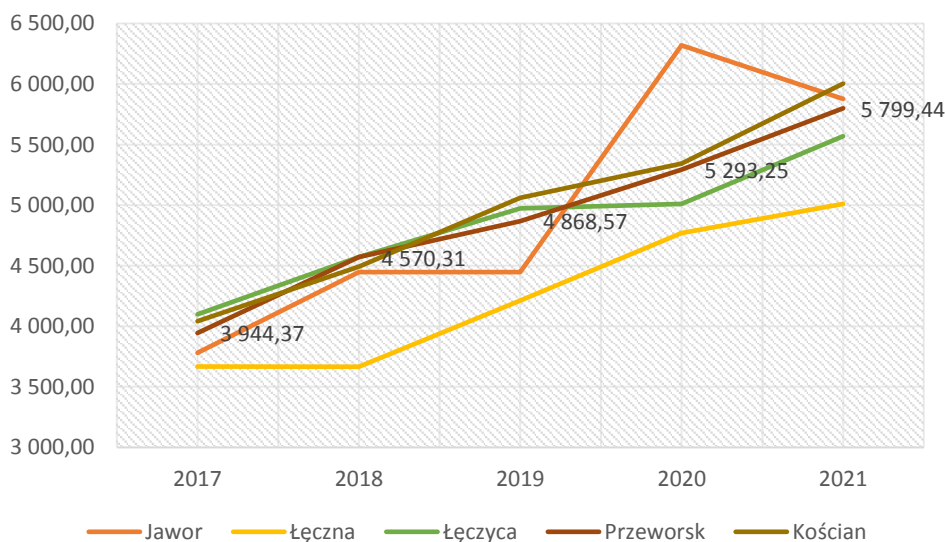
Wykres 59. Udział dochodów własnych w ogólnej kwocie dochodów jednostek porównywanych w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Poziom wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca, jaki w 2021 r. osiągnął Przeworsk (5 799,44 zł), na tle porównawczym był niewyróżniający się. Podobna sytuacja występowała przez całe analizowane pięcioletnie, począwszy od 2017 r. Co więcej, różnica pomiędzy pierwszą w zestawieniu gminą Kościąn (6 002,92 zł) a przedostatnią – gminą Łęczycza (5 568,90 zł) była relatywnie niewielka. Wśród jednostek porównywanych odstawała jedynie gmina Łęczna (5 010,34 zł).

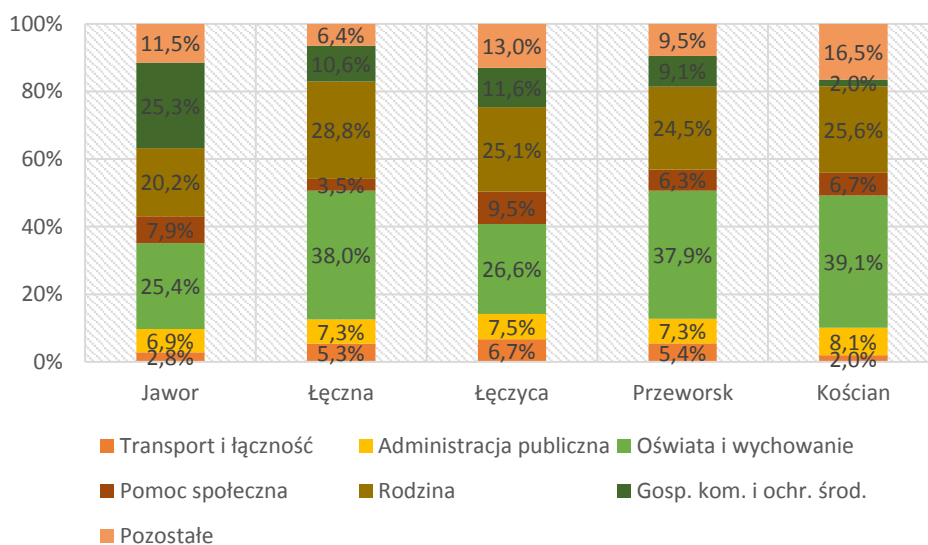
Wykres 60. Wydatki budżetów wybranych jednostek w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Podobnie jak w przypadku tła porównawczego, które stanowiły wybrane gminy województwa podkarpackiego, tak i w odniesieniu do jednostek z innych regionów, w strukturze wydatków za rok 2021 zwraca uwagę wysoki odsetek ogółu, jaki Przeworsk przeznaczał na dział klasyfikacji budżetowej „Oświata i wychowanie” (37,9%). Wartość ta nie była co prawda najwyższa, jednak analizowane miasto znalazło się w grupie tych jednostek, których odsetek wydatków na funkcjonowanie placówek edukacyjnych był zbliżony do 40% - obok Przeworska były to gminy Łęczna (38,0%) oraz Kościan (39,1%). Struktura wydatków w przypadku gmin Jawor oraz Łęczycza była nieco bardziej spłaszczona, choć zwraca uwagę 25,3% ogółu, przypadające na dział „gospodarka komunalna i ochrona środowiska” w Jaworze.

Wykres 61. Struktura wydatków wybranych jednostek ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Podsumowanie

Przeworsk jest jednym z kilkunastu miast, otaczających stolicę Podkarpacia – Rzeszów, pozostających jednocześnie w zasięgu do 50 kilometrów, co w przybliżeniu przekłada się na godzinę jazdy, w tym także komunikacją zbiorową. Pomimo szeregu różnic, wynikających m.in. z położenia geograficznego, dostępności transportowej, statusu administracyjnego czy zasłogi historycznych rzutujących na aktualne procesy rozwojowe, podobny charakter posiadają m.in. Ropczyce, Sędziszów Małopolski, Kolbuszowa, Głogów Małopolski, Sokołów Małopolski, Leżajsk, Łańcut, Błażowa, Boguchwała, Tyczyn, Dynów oraz Strzyżów nad Wisłokiem. Procesy rozwojowe każdego z tych miast są i nadal będą silnie powiązane z Rzeszowem. Każde z nich stara się wielowymiarowo korzystać z bliskości ośrodka o znaczeniu ponadregionalnym, a jednocześnie wykorzystywać lokalne zasoby i potencjały do budowania swojej atrakcyjności osadniczej, inwestycyjnej czy turystycznej. Jest to szczególnie ważne w kontekście problemów rozwojowych dotyczących miasta średnie, które są zagrożone stopniową utratą funkcji społeczno-gospodarczych oraz administracyjnych (a w konsekwencji marginalizacją). Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) wskazuje w województwie podkarpackim 11 takich miast: Przemyśl, Sanok, Jasło, Jarosław, Mielec, Krosno, Dębica, Nisko, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, a także właśnie Przeworsk. Dla wsparcia tych ośrodków Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 wyznaczyła dedykowane regionalne obszary strategicznej interwencji, aby wzmocnić ich atuty i zniwelować zagrożenie regresem w rozwoju.

W powyższym kontekście Przeworsk posiada kilka znaczących przewag konkurencyjnych, z wysuwającą się na pierwszy plan dobrą dostępnością komunikacyjną, umożliwiającą szybkie dotarcie nie tylko do stolicy regionu (autostrada, droga krajowa, magistralna linia kolejowa), ale i dojazd do innych rejonów kraju. Znaczenie może mieć także wieloletnia tradycja przemysłowa miasta, kontynuowana w nieco innym wydaniu wskutek zmian ustrojowych, w tym przez kilka przedsiębiorstw o rozpoznawalności ponadlokalnej, przy jednoczesnej ważnej roli rolnictwa, wykorzystującego wysokiej jakości gleby, występujące szczególnie na południu Przeworska. Spośród atutów miasta wyróżnia się także bardzo wysoki poziom nauczania w przeworskich szkołach podstawowych oraz możliwość kontynuowania procesu kształcenia w mieście na poziomie ponadpodstawowym.

Przy założeniu, że Przeworsk wejdzie na ścieżkę rozwoju, której jednym z istotniejszych komponentów będzie przekształcanie się w miasto sprzyjające spokojnemu życiu w nowoczesnym wydaniu, zgodnie z filozofią „slow city”, znaczącym atutem miasta jest jego potencjał turystyczny. Składa się na niego szereg zachowanych zabytków, obiektów i pamiątek historycznych, pojedynczo nie cechujących się dużą rozpoznawalnością, ale wspólnie umożliwiających stworzenie atrakcyjnej oferty spędzenia wolnego czasu dla mieszkańców, turystów oraz gości. Znaczenie może mieć także baza sportowa i rekreacyjna, w połączeniu z odpowiednim jej wykorzystaniem, z uwzględnieniem potrzeb wszystkich grup wiekowych. Jednocześnie, pomimo nieuniknionego konkurencji na innych polach, w zakresie rozwoju szeroko rozumianych „przemysłów czasu wolnego” dużo korzyści może przynieść współpraca z ościennymi ośrodkami, zwłaszcza tymi wyróżniającymi się obiektami o rozpoznawalności ponadregionalnej (Łańcut, Leżajsk, Jarosław) oraz partnerami pozarządowymi, np. w zakresie animacji infrastruktury sportowej czy turystycznej. Współpracę tę sugeruje również wspomniana strategia regionalna, określająca duopol Jarosław–Przeworsk jako obszar funkcjonalny, który posiada predyspozycje do rozwoju funkcji kulturalnych, turystycznych i gospodarczych, w szczególności rozwijania powiązań z Ukrainą.

Dużym wyzwaniem, stojącym przed Przeworskim w nadchodzącej dekadzie, będzie łagodzenie skutków problemów, których symptomy już teraz widoczne są w analizie danych statystycznych. Najpoważniejszym z nich jest zapaść demograficzna, która objawia się ubytkiem mieszkańców obserwowanym w skali niemal wszystkich osiedli oraz postępującym procesem starzenia się społeczeństwa. Nie jest to jednak domeną jedynie Przeworska, ale zdecydowanej większości miast średniej wielkości w Polsce. Jednocześnie będą one mogły liczyć na wsparcie ze szczebla krajowego i regionalnego dla odbudowy i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych oraz poprawy jakości życia mieszkańców (m.in. poprzez zwiększenie dostępności i jakości usług świadczonych przez instytucje publiczne).

W ujęciu bardziej szczegółowym, dla Przeworska za najważniejsze, bezpośrednio wpływające na rozwój miasta, można uznać następujące uwarunkowania, wynikające z:

a) położenia i zagospodarowania terenu

Gmina Miejska Przeworsk (dalej jako Przeworsk) leży w centralnej części województwa podkarpackiego. Miasto jest siedzibą gminy wiejskiej o tej samej nazwie oraz powiatu, stanowi także ośrodek administracyjny, gospodarczy, edukacyjny, kulturalny i usługowy o znaczeniu ponadlokalnym. Przeworsk położony jest na styku Pradoliny Podkarpackiej i Podgórze Rzeszowskiego, z granicą przebiegającą równoleżnikowo, wzdłuż torów kolejowych. Podział ten ma swoje odzwierciedlenie w ukształtowaniu terenu, z płaską północną częścią miasta i bardziej pofałdowanym południem. Sieć rzeczną tworzy Mlecza w jej dolnym biegu, uchodząca nieopodal miasta do Wisłoka, oraz kilka jej dopływów – potoków, strumieni i rowów. Miasto oraz jego najbliższe sąsiedztwo pozbawione jest lasów. Przeworsk od Rzeszowa dzieli około 40 kilometrów. Blżej położone są miasta – ośrodki usługowe i gospodarcze o znaczeniu lokalnym (Kańczuga, Sieniawa) oraz ponadlokalnym (Jarosław, Łańcut). Jak wspomniano, Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 zauważa te relacje i definiuje obszar strategicznej interwencji w postaci duopolu Jarosław–Przeworsk, wskazując na jego potencjał rozwojowy w zakresie kultury, turystyki i gospodarki, w szczególności rozwijania powiązań z Ukrainą.

Przeworsk charakteryzuje się bardzo dobrą dostępnością komunikacyjną, zapewnianą głównie przez autostradę A4 (węzeł „Przeworsk” tuż za granicami miasta) oraz linie kolejowe nr 91 i 68. Znaczenie w krajowym i międzynarodowym ruchu pasażerskim i towarowym posiada przede wszystkim pierwsza z nich, łącząc Kraków z Rzeszowem i Lwowem. Stacja Przeworsk posiada rangę węzła kolejowego, jest też stacją styczną – odchodzi od niej linia kolei wąskotorowej do Dynowa, wykorzystywana w ruchu turystycznym. Co więcej, pełni rolę centrum przesiadkowego dla mieszkańców miasta i okolicznych miejscowości, przede wszystkim w zakresie dojazdów do Rzeszowa. Przez miasto przebiegają także DK94 (równoleżnikowo) oraz DW835 (południkowo). W ich ciągu budowane są obwodnice, mające za zadanie wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza ścisłe centrum miasta. Sieć komunikacyjną uzupełniają drogi powiatowe i gminne.

W strukturze zagospodarowania obszaru miasta dominują tereny o możliwym wykorzystaniu rolniczym – grunty orne oraz pozostałe użytki rolne, stanowiąc blisko 70% ogółu. Największa ich koncentracja przypada na południowo-wschodnią oraz południowo-zachodnią część miasta, z krajobrazem typowym dla terenów wiejskich. Na koniec 2021 r. dane GUS wskazywały na pokrycie zaledwie 10,7% powierzchni Przeworska obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego, co jest

rezultatem dość niskim. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt wzrostu wartości parametru w stosunku do 2017 r. o niemal połowę, jak też średnią dla regionu, wynoszącą 9,3%.

Przeworsk przez wieki odgrywał ważną rolę rzemieślniczą i handlową, przede wszystkim dzięki położeniu na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych oraz, w późniejszym okresie, transportowych (kolejowych). Przemysłowy charakter miasta na wiele lat ukształtowało powstanie i rozwój Ordynacji Rodowej Lubomirskich – wówczas powstała m.in. nieistniejąca obecnie cukrownia, z której miasto było przez długi czas znane. Spuścizną Lubomirskich jest także szereg zabytków (głównie budynki mieszkalne o charakterze pałacowym i rezydencjalnym), zachowanych na terenie miasta do dziś.

Konsekwencje i wyzwania:

- Dostępność komunikacyjna Przeworska jest jednym z większych atutów miasta, zarówno w kontekście intensyfikacji osadnictwa, jak i atrakcyjności inwestycyjnej. Znaczenie ma także niewielka odległość od Rzeszowa – możliwość szybkiego, sprawnego dojazdu do tamtejszych szkół, uczelni, zakładów pracy czy punktów usług;
- Przeworsk jest ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym i usługowym o znaczeniu ponadlokalnym, co ma swoje przełożenie na generowanie ruchu samochodowego, związanego z codziennymi dojazdami do pracy czy szkoły, wskutek czego miasto boryka się z problemem natężenia ruchu samochodowego w godzinach szczytu. Podstawowy pakiet działań, zmierzający do poprawy tej sytuacji, obejmuje przede wszystkim inwestycje infrastrukturalne (w tym także w partnerstwie pomiędzy samorządami i instytucjami różnego szczebla), na czele z obwodnicami w ciągu DK94 oraz DW835;
- Jednym z najszybszych sposobów dotarcia do Rzeszowa – głównego ośrodka gospodarczego i usługowego Podkarpacia – są połączenia kolejowe. Z tego też względu, mając na uwadze zarówno mieszkańców miasta, jak i okolicznych miejscowości, jednym z kluczowych zadań wydaje się być przekształcenie miejscowego dworca kolejowego w wygodne, dostępne i sprawnie funkcjonujące centrum przesiadkowe, powiązane z różnymi formami transportu indywidualnego i publicznego, co wymagać będzie współpracy międzysamorządowej i międzyinstytucjonalnej;
- Zdiagnozowane braki w zakresie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego negatywnie wpływają na atrakcyjność osadniczą i inwestycyjną miasta. Działania w kierunku uporządkowania polityki przestrzennej miasta można uznać za jedno z większych wyzwań, stojących przed samorządem miejskim w nadchodzącej dekadzie.

b) sytuacji demograficznej

Na koniec 2021 r. miasto Przeworsk było zamieszkałe przez niespełna 15 tys. osób. Dane UM oraz GUS zgodnie wskazywały na spadek liczby mieszkańców pomiędzy 2017 a 2021 rokiem (odpowiednio -3,3% oraz -4,2%). Podobny trend był widoczny w skali całego powiatu, województwa oraz w gminach porównywalnych. Na 11 osiedli Przeworska w 10 odnotowano ubytek mieszkańców w analizowanym okresie. Zjawisko to występowało także na obrzeżach miasta, zaś największe jego natężenie można było zaobserwować w ścisłym centrum. Można przypuszczać, że faktyczna liczba ludności Przeworska, podobnie jak w przypadku miast o zbliżonym charakterze, jest jeszcze niższa, na co wpływ mają przede wszystkim migracje w celach naukowych bądź zarobkowych, w ślad za którymi nie idą wymeldowania.

Okres 2017-2021 charakteryzował się w Przeworsku w miarę stałym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym – jego wartość wahała się pomiędzy 17,2% a 17,5%. Zauważalnie rósł natomiast odsetek osób najstarszych, na przestrzeni analizowanego pięcioletnia o 3,3 punktu procentowego do wartości 24,7%. Oznacza to, że na czterech mieszkańców miasta jeden znajduje się w wieku emerytalnym. Sytuacja demograficzna Przeworska negatywnie wyróżnia się na tle porównawczym. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, wynoszący w 2021 r. 24,7%, był wyższy od wartości obserwowanej w całym regionie (21,3%), powiecie przeworskim (20,8%), a wśród gmin

porównywanych wyższy rezultat odnotowano jedynie w Leżajsku (26,7%). Niekorzystną sytuację demograficzną miasta potwierdza wskaźnik starości, obrazujący odsetek osób w wieku powyżej 65 lat. W 2021 r. w Przeworsku stanowiły one 21%. Wśród jednostek porównywanych poziom 20% został przekroczony jeszcze tylko w Leżajsku (22,4%) i Łańcucie (20,8%).

Dane statystyczne wskazują na zarysowującą się w Przeworsku od 2019 r. przewagę zgonów nad urodzeniami. Można przypuszczać, że jednym z wytłumaczeń tego zjawiska jest pandemia COVID-19, tym bardziej, że w bardzo podobnym stopniu kształtował się przyrost naturalny w całym województwie oraz powiecie przeworskim. W 2021 r. wartość przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła -3,84 os. i był to rezultat najniższy w całym analizowanym okresie. Znacznie większy wpływ na ubytek liczby mieszkańców Przeworska mają migracje. Przez cały okres 2017-2021 saldo, w przeliczeniu na 1 tys. osób, pozostawało na bardzo niskim poziomie, wahając się pomiędzy wartościami -4,1 os. (2019) a -9,1 os. (2018). Wśród gmin porównywanych był to jeden z niższych rezultatów, zbliżony do odnotowanego w Leżajsku. Mieszkańców traciły także województwo oraz powiat, choć proces ten był w nich znacznie mniej nasilony.

Sporządzone na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego 2011 prognozy GUS, obejmujące horyzont czasowy do 2030 r., wskazują na postępujący spadek liczby mieszkańców Przeworska do 2030 r. Wówczas miasto ma zamieszkiwać 14 208 osób, co wskazuje na spadek o 6,8% w stosunku do poziomu prognostycznego w 2020 r. Spośród jednostek porównywanych spadek ten jest jednym z wyraźniejszych – szybciej mieszkańców ma tracić jedynie Leżajsk (-8,5%). Niezależnie od stopnia sprawdzalności tych prognoz, można przyjąć, że w perspektywie najbliższych 10 lat liczba mieszkańców miasta zauważalnie zmaleje. Drugim poważnym problemem demograficznym Przeworska, diagnozowanym w horyzoncie czasowym najbliższej dekady jest kontynuacja procesu starzenia się społeczeństwa. Prognozy GUS wskazują, że w 2030 r. odsetek mieszkańców miasta zaliczanych do grupy w wieku poprodukcyjnym będzie wynosić aż 28,9%.

Konsekwencje i wyzwania:

- Sytuacja demograficzna Przeworska jest niekorzystna, z uwagi na współwystępowanie dwóch zjawisk – ubytku liczby ludności, w szczególności ze względu na dużą skalę emigracji, oraz starzenia się społeczeństwa. Z podobnym problemem mierzy się wiele średnich miast w skali całej Polski. Zostało to zauważone zarówno na szczeblu krajowym i regionalnym. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) wśród obszarów, które ze względu na koncentrację czynników społeczno-gospodarczych negatywnie wpływających na ich dynamikę rozwoju, nie w pełni wykorzystują swoje możliwości rozwojowe, wymienia właśnie średnie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze i administracyjne. SOR wskazuje w województwie podkarpackim 11 takich miast, w tym m.in. Przeworsk. W Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 zostały dla nich utworzone miejskie obszary funkcjonalne na poziomie regionalnym (w przypadku analizowanym przypadku jest to duopol Jarosław–Przeworsk). Dzięki temu interwencje podejmowane na szczeblu lokalnym (ukierunkowane na aktywizację gospodarczą, poprawę dostępności i jakości usług publicznych itp.) będą mogły liczyć na wsparcie zewnętrzne;
- Sposobem niejednego samorządu na rozwiązanie problemów demograficznych jest intensyfikacja działań w kierunku przekształcania miasta bądź gminy w miejsce przyjazne do spokojnego życia. Przeworsk – głównie za sprawą dobrej dostępności komunikacyjnej i bliskości Rzeszowa, a jednocześnie sfery usług i oferty czasu wolnego – ma w tym zakresie bardzo duży potencjał. Należy przy tym podkreślić, że występuje duża konkurencja w tym zakresie ze strony kilkunastu innych miast podobnej wielkości, otaczających Rzeszów. Można także przypuszczać, że to „współzawodnictwo” będzie się nasilać.

c) potencjału gospodarczego

Na koniec 2021 r. w Przeworsku funkcjonowało 1 618 podmiotów gospodarczych. W stosunku do roku 2017 był to wzrost o 6%, najniższy spośród wszystkich jednostek porównywanych, włączywszy w nie także województwo podkarpackie oraz powiat przeworski. Funkcjonowanie Ordynacji Lubomirskich oraz inwestycje w okresie PRL przekształciły Przeworsk w ośrodek gospodarczy o zasięgu i znaczeniu regionalnym. Do najważniejszych branż, obecnych na terenie Przeworska, należy przetwórstwo spożywcze, przemysł gumowy oraz meblarski. Tereny produkcyjne i produkcyjno-usługowe koncentrują się w dwóch lokalizacjach w północnej części miasta.

W strukturze gospodarczej Przeworska, rozpatrywanej pod kątem przynależności poszczególnych przedsiębiorstw do sekcji PKD, dominują firmy skupione w sekcji G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów – 24,9% ogółu w 2021 r.) oraz Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 11,3%). W tym drugim przypadku przypuszczalnie za wysoki rezultat odpowiadają podmioty indywidualnej praktyki lekarskiej. Kolejna pozycja to firmy z sekcji F (budownictwo – 10,9%). Pozytywnie wyróżnia się sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 9,8%). Udział podmiotów zaliczanych do sekcji I (gastronomia i zakwaterowanie), związanych z obsługą ruchu turystycznego, pozostaje nieznaczny (2,3%), ale jednocześnie rezultat ten nie odbiegał znacząco od średniej dla powiatu i regionu. Ogółem lokalna struktura częściowo różni się od obserwowanej w 2021 r. w skali całego Podkarpacia, gdzie co prawda także dominują podmioty w sekcji G (21,6%), ale kolejne lokaty zajęły sekcje F (budownictwo – 16%) oraz C (przetwórstwo przemysłowe – 9,4%). Podobnie przedstawia się gospodarka powiatu. Pomiędzy 2017 a 2021 rokiem w Przeworsku w przypadku większości sekcji PKD zwiększyła się liczba zarejestrowanych podmiotów. Najwyższe wzrosty dotyczyły sekcji F (budownictwo, +24) oraz M (działalność naukowa, profesjonalna i techniczna, także +24), z kolei najbardziej zauważalnie spadła liczba przedsiębiorstw przyporządkowanych do sekcji G (-11).

W mieście występuje dość specyficzna sytuacja w zakresie rolnictwa, z uwagi na zajmowanie sporych fragmentów obszaru miejskiego przez rolniczą przestrzeń produkcyjną, głównie grunty orne. Wpływ na to mają gleby wysokiej jakości, przeważające w południowej części miasta. Dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. wskazują na istnienie na terenie miasta Przeworska 212 gospodarstw rolnych, z czego większość (142, co stanowi 67,0%) o areale od 1 do 5 ha. Zwraca uwagę fakt, że gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha stanowiły w przypadku Przeworska 10,8% ogółu – tak wysokiego rezultatu nie odnotowało ani całe Podkarpacie (4,1%), ani powiat przeworski (6,4%), ani też żadna z porównywanych gmin, na czele z gminami miejsko-wiejskimi. W strukturze zasiewów w gospodarstwach z Przeworska dominowało zboże (74,7%) oraz rzepak (21,0%). Spośród wspomnianych 212 gospodarstw rolnych 77% przeznacza przynajmniej część swojej produkcji na sprzedaż. Jednocześnie (zgodnie ze statystyką) nie jest to znacząca gałąź gospodarki miasta – w 2020 r. pracujący w gospodarstwach rolnych stanowili zaledwie 5% liczby osób w wieku produkcyjnym, co było jednym z niższych rezultatów wśród wszystkich analizowanych jednostek.

Bezrobocie rejestrowane na terenie Przeworska pomiędzy 2018 a połową 2022 r. spadało, choć nie było to zjawisko regularne – w 2020 r. w stosunku do roku poprzedniego odnotowano wzrost. W podobny sposób kształtowały się dane dla jednostek porównywanych, co można wiązać z efektami pandemii COVID-19. W strukturze bezrobocia rejestrowanego na terenie Przeworska zwraca uwagę przede wszystkim wysoki, a przy tym nieznacznie zwiększający się w analizowanym pięcioleciu odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej powyżej 50 lat (20,4% w czerwcu 2022 r.). Drugim niepokojącym zjawiskiem w zakresie bezrobocia rejestrowanego na terenie miasta jest wysoki, a przy tym nieznacznie

wzrastający odsetek bezrobotnych długotrwale (68% ogółu na koniec analizowanego okresu). O problemach na lokalnym rynku pracy może świadczyć także odsetek bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym – w Przeworsku w 2021 r. jego wartość wyniosła 8,4% i, obok powiatu przeworskiego, była najwyższa spośród porównywanych jednostek.

Konsekwencje i wyzwania:

- Chociaż Przeworsk, za sprawą Ordynacji Rodowej Lubomirskich oraz rozwoju przemysłu w dobie PRL, kojarzony był z dużymi przedsiębiorstwami o zasięgu i rozpoznawalności ponadlokalnej, obecnie o jego potencjale gospodarczym stanowią przede wszystkim drobne przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, których działalność winna być wspierana w zakresie kompetencji, jakie posiada samorząd gminny;
- Oferta inwestycyjna miasta obejmuje sześć terenów o łącznej powierzchni ok. 19 ha. Część z obszarów objęta jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Prawie 60% tych terenów pozostaje w bezpośredniej dyspozycji miasta. Wymagają one odpowiedniego zaplanowania, skomunikowania i uzbrojenia, co jest już przedmiotem działań samorządu, aby następnie mogły zostać zagospodarowywane przez biznes. W przypadku pozostałych działek, które pozostają we własności prywatnej, konieczna będzie współpraca miasta z właścicielami i zarządcami gruntów, aby również doprowadzić do ich zaktywizowania gospodarczego. Działaniem towarzyszącym powinna być efektywna promocja oferty oraz stałe doskonalenie jakości obsługi inwestora;
- Można przypuszczać, że Przeworsk mierzy się i w perspektywie najbliższej dekady nadal będzie mierzyć się problemem typowym dla jednostek o podobnym charakterze – niedobór atrakcyjnej, dobrze płatnej pracy skutkujący odpływem ludzi młodych do większych ośrodków miejskich (głównie Rzeszów, także Kraków i Lublin). Jednym z nasuwających się rozwiązań tego problemu jest dynamiczny rozwój pracy zdalnej, która wymaga przede wszystkim bezawaryjnego dostępu do szybkiego Internetu;
- Wysoka jakość gleb i powiązany z nią rolniczy charakter południowej części miasta skłania do określenia w strategii rozwoju Przeworska postępowania względem tej gałęzi gospodarki lokalnej. Kompleksowe podejście powinno obejmować podejmowanie adekwatnych działań inwestycyjnych (np. budowa dróg dojazdowych do pól), jak i pozainwestycyjnych (np. wspieranie i promocja działalności rolniczej, m.in. w zakresie produkcji i zbytu produktów rolnych, nawiązywanie i podtrzymywanie partnerstw);
- Pomimo atrakcyjności Przeworska w tym zakresie, turystyka nie stanowi póki co znaczącej gałęzi gospodarki lokalnej – udział podmiotów gospodarczych zaliczanych do szeroko pojętej obsługi ruchu turystycznego jest nieznaczny, a obsługa ruchu turystycznego stanowi co najwyżej działalność doraźną bądź dodatkową. Bogate zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego stanowią jednak o potencjale rozwoju turystyki, w tym turystyki kulturowej, co powinno być przedmiotem aktywności własnej samorządu, jak również współpracy z sektorem prywatnym i sąsiednimi atrakcjami turystycznymi;
- Dla sporej części mieszkańców miejscem codziennej pracy jest Rzeszów, stąd znaczenie utrzymania i poprawy dostępności komunikacyjnej Przeworska. Jednocześnie wymuszony pandemią COVID-19 rozwój pracy zdalnej rozwija przed ośrodkami pokroju Przeworska nowe możliwości;
- Sytuacja na lokalnym rynku pracy wskazuje, że konieczna jest współpraca z powiatem przeworskim i podległymi mu jednostkami w zakresie zapobiegania bezrobociu i aktywizacji osób pozostających bez zatrudnienia. Jednocześnie dodatkowych badań i analiz może wymagać określenie przyczyn niektórych niepokojących zjawisk, związanych z bezrobociem wśród przedstawicieli grup problemowych.

d) stanu i potencjału środowiska naturalnego

Na obszarze miasta Przeworska nie występują obszary chronione, jedynymi formami ochrony przyrody są pomniki przyrody. Największe ich nagromadzenie występuje na terenie Parku Dworskiego otaczającego Pałac Lubomirskich, który jest jednocześnie najcenniejszym obszarem przyrodniczym w mieście. Tereny zielone w obrębie miasta to przede wszystkim urządzona zieleń miejska (skwery, zadrzewienia cementarne), ogródki przydomowe oraz obszary produkcji rolnej, położone na obrzeżach miasta.

W zakresie stanu środowiska naturalnego duży i wciąż nierozwiązany problem w skali całego kraju stanowi tzw. „niska emisja”, związana z ogrzewaniem budynków mieszkalnych paliwami stałymi (głównie węgiel, nierzadko niskiej jakości) oraz ciągle jeszcze zdarzającym się spalaniem śmieci. Najbliższa Przeworska stacja pomiarowa powietrza, działająca w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, jest zlokalizowana w Jarosławiu i monitoruje jedynie stężenia pyłów zawieszonych PM_{2,5} oraz PM₁₀. W 2021 r. nie odnotowano na niej przekroczeń dopuszczalnego stężenia średniorocznego pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz dopuszczalnej liczby dni ze stężeniem dobowym pyłu PM₁₀ wyższym niż 50 µg/m³. Określenie pełnej skali zjawiska, jakim na terenie Przeworska jest wykorzystywanie nieekologicznych kotłów do ogrzewania budynków mieszkalnych, jest utrudnione z uwagi na brak precyzyjnych danych. Za takie nie można uznać również deklaracji składanych do CEEB, z uwagi na wprowadzenie „dodatku węglowego” i związane z nim masowe zmiany w dokumentacji.

W 2021 r. mieszkaniec Przeworska wyprodukował średnio 401 kg odpadów, co wśród jednostek porównywanych stanowiło najwyższy rezultat, znacząco przekraczający średnią wojewódzką (250 kg) oraz powiatową (223 kg). Miasto było także liderem zestawienia w roku 2019 i 2020. Duża liczba powstających odpadów idzie w parze z relatywnie niewielkim poziomem ich segregacji – w 2021 r. odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogóle odpadów wyniósł 32,5%, co wśród jednostek porównywanych było rezultatem najniższym.

W przypadku miasta Przeworska dostęp do sieci wodociągowej nie stanowi problemu – na koniec 2021 r. według danych GUS posiadało go 98,8% ogółu budynków mieszkalnych. Spośród jednostek porównywanych Przeworsk charakteryzuje się najwyższą wartością tego wskaźnika. Także i w przypadku kanalizacji oraz dostępu do niej w Przeworsku nie występują deficyty. Według GUS na koniec 2021 r. dostęp do niej posiadało 94,5% budynków mieszkalnych oraz 92,6% mieszkańców miasta. W obu przypadkach były to rezultaty przekraczające rezultat obserwowany w województwie (odpowiednio 66,3% oraz 72,4%) oraz powiecie przeworskim (81,2% oraz 79,6%). Miasto Przeworsk charakteryzuje się także bardzo dobrą dostępnością sieci gazowej. Statystyki GUS wskazują na koniec 2021 r. na 92,7% mieszkańców posiadających dostęp do gazociągu. Część Przeworska – obiekty użyteczności publicznej, budynki zbiorowego zamieszkania, zabudowa przemysłowa i usługowa – objęta jest siecią ciepłowniczą. Jej zasilanie stanowi 85 kotłowni lokalnych, natomiast długość sieci nie przekracza 10 kilometrów.

Konsekwencje i wyzwania:

- Atrakcyjność środowiskowa Przeworska nie wyróżnia miasta na skalę ponadlokalną – typowa zieleń miejska (parki, skwery, zieleńce) to przede wszystkim miejsca wypoczynku dla mieszkańców miasta. Zarówno zasada zrównoważonego rozwoju, jak i zmiany społeczno-gospodarcze, jakie zajądą w mieście (np. związane z demografią) wymuszać będą utrzymanie dotychczasowych oraz zakładanie nowych przestrzeni wypoczynku w otoczeniu przyrody – tym bardziej, że najbliższe otoczenie miasta pozbawione jest terenów o wyróżniających się walorach przyrodniczo-krajobrazowych;
- Dane – pomimo ich niedoskonałości, wynikającej m.in. z braku możliwości zinventaryzowania wszystkich kotłów na paliwa stałe – wskazują na systematycznie poprawiający się stan powietrza w mieście, w czym także zasługa samorządu, działającego poprzez zadania inwestycyjne (np. wspieranie wymiany kotłów), jak i „miękkie” (kampanie edukacyjne, uświadamianie społeczeństwa). Działania te winny być kontynuowane, przy czym do osiągnięcia trwałych i dostrzegalnych efektów konieczne jest również zaangażowanie okolicznych gmin;
- Dostęp do infrastruktury sieciowej (wodociąg, gazociąg, kanalizacja) w Przeworsku jest zadowalający – w takim wypadku większym wyzwaniem od jej rozbudowy staje się utrzymywanie wysokiej jakości działania – modernizacja, optymalizacja nakładów na funkcjonowanie oraz zapobieganie awariom i przerwom w funkcjonowaniu;

- Coraz częstszym problemem są okresowe niedobory wody, powodowane wydłużającymi się okresami bezopadowymi. Należy przypuszczać, że wskutek zmian klimatycznych susze, zwłaszcza w okresie wiosennym i letnim będą zdarzać się częściej. Obok rozbudowy i utrzymywania mechanizmów zabezpieczających dostęp do wody na potrzeby miejskie (np. mała retencja i wykorzystywanie deszczówki to podlewanie miejskich terenów zielonych) istotne wydaje się prowadzenie działań edukacyjnych wśród mieszkańców, dotyczących rozsądnego gospodarowania wodą;
- Jednym z poważniejszych wyzwań staje się także racjonalna gospodarka odpadami, zmierzająca do podniesienia odsetka odpadów zebranych selektywnie w ogólnej ich liczbie. Istotnym komponentem w tym przypadku są także działania edukacyjne, kierowane do mieszkańców miasta.

e) zasobów dziedzictwa kulturowego i tzw. oferty spędzania wolnego czasu

Podstawowymi instytucjami, realizującymi zadania w zakresie szeroko pojętej edukacji i animacji kulturalnej na terenie Przeworska, są dwie prowadzone przez samorząd miejski: Miejski Ośrodek Kultury im. O. Kolberga oraz Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Przybosa. W strukturach MOK-u działa także kino „Warszawa”. Zadania każdej z instytucji, mimo różnego profilu działalności, prowadzą się do szeroko pojętej animacji życia kulturalnego miasta, przede wszystkim poprzez dostarczanie oferty kulturalnej (zajęcia, spektakle, wystawy i wernisaże itp.) dla wszystkich grup wiekowych. Wydarzenia kulturalne, realizowane przez obie jednostki to przede wszystkim imprezy adresowane do społeczności lokalnych, nierzadko o charakterze amatorskim bądź półamatorskim, jednakże bardzo istotne, zwłaszcza w zakresie kultywowania tradycji czy upowszechniania wiedzy historycznej związanej bezpośrednio z miejscem zamieszkania. Ofertę kulturalną Przeworska uzupełniają inicjatywy podejmowane przez podmioty pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, fundacje, parafie) oraz prowadzone przez inne jednostki samorządu terytorialnego, na czele z Muzeum w Przeworsku.

Na terenie Przeworska zachowało się wiele zabytków architektury – głównie mieszkalnej i sakralnej, zgromadzonych w ścisłym centrum miasta. Wśród nich wyróżniają się zarówno poprzez swoją unikatowość, jak i sposób wykorzystania przede wszystkim obiekty architektury drewnianej w Zajeździe Pastewnik oraz zespół kolei wąskotorowej Przeworsk – Dynów. Pojedyncze obiekty nie posiadają rozpoznawalności, która wyróżniałaby je na tle całego Podkarpacia czy nawet jego centralnej części. Jednak całość stanowi dobrze zachowany, atrakcyjny pod względem krajoznawczym zespół dawnego galicyjskiego miasta. Znaczącą atrakcją turystyczną Przeworska jest wspomniana wąskotorowa linia kolejowa do Dynowa, funkcjonująca pod marką „Pogórzanin”. W ostatnich latach przed ograniczeniem ruchu z połączeń korzystało ok. 15 tys. turystów rocznie. Najważniejszą placówką, działającą na terenie Przeworska, zajmującą się ochroną i upowszechnieniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest Muzeum w Przeworsku – Zespół Pałacowo-Parkowy.

Przeworsk nie posiada tradycji i specjalizacji sportowych o rozpoznawalności ponadlokalnej. Instytucją koordynującą działalność sportową i rekreacyjną na terenie miasta jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Instytucja jest organizatorem wielu wydarzeń sportowych i rekreacyjnych (m.in. piłkarskich, biegowych, rowerowych), adresowanych do różnych grup wiekowych. MOSiR administruje także infrastrukturą sportową, zlokalizowaną na terenie miasta (łącznie kilkanaście obiektów i terenów, m.in. Ośrodek Rekreacyjno-Turystyczno-Sportowy, Hala Sportowa, stadion, boiska, place zabaw). Dostrzegalnym deficytem w tym zakresie w mieście jest brak dróg dla rowerów.

Konsekwencje i wyzwania:

- Nagromadzenie zabytków architektury oraz techniki w mieście daje podstawy do stworzenia atrakcyjnej oferty dla turystów i gości, angażującej ich czas przez cały dzień. Oferta ta może być rozbudowywana o atrakcje w okolicznych gminach, także przy uwzględnieniu jednolitej tematyki (np. sakralno-pielgrzymkowej, z wykorzystaniem okolicznych sanktuariów);
- Szczególną atrakcją, dość powszechnie kojarzoną z Przeworskiem, stanowi kolej wąskotorowa do Dynowa, wykorzystywana w sezonowym ruchu turystycznym. Okres bezpośrednio po zakończeniu trwającego remontu trasy będzie przypuszczalnie cechować się zwiększonym zainteresowaniem jej ofertą, co otwiera możliwości do promocji innych atrakcji turystycznych miasta i w efekcie do skutecznego przyciągnięcia odwiedzających;
- Kolej wąskotorowa Przeworsk – Dynów jest jednym z przykładów atrakcji turystycznej prowadzonej przez inny podmiot (w tym przypadku powiat przeworski). Warunkiem do stworzenia atrakcyjnej oferty spędzenia wolnego czasu w Przeworsku jest nawiązanie oraz podtrzymywanie szeroko rozumianej współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz podmiotami prywatnymi;
- Duże nagromadzenie obiektów zabytkowych zwykle przekłada się na problemy natury konserwatorskiej, szczególnie w przypadku ich adaptacji do współczesnych potrzeb. Jednocześnie miasto – za sprawą wykorzystania obiektów Zajazdu Pastewnik – może stanowić przykład włączania obiektów zabytkowych w obieg społeczno-gospodarczy;
- Niezależnie od ruchu turystycznego i jego obsługi, Przeworsk stanowi ważny ośrodek usług kulturalnych, adresowanych w pierwszej kolejności do mieszkańców miasta. Samorządowe jednostki kultury, działające w mieście, stanowią nierzadko placówki pierwszego kontaktu z kulturą. Deficyty w tym zakresie mogą ujawniać się nie tyle wskutek braku dostępu do instytucji kultury, co poprzez niezadowalającą ich działalność. Stąd konieczność jej weryfikowania, monitorowania zapotrzebowania zgłaszanego przez potencjalnych odbiorców oraz dbałość o odpowiednie wyposażenie i stan infrastruktury;
- W podobny sposób należy potraktować infrastrukturę sportową i rekreacyjną, mając na uwadze także prognozowane zmiany demograficzne i konieczność zapewnienia oferty dostosowanej do możliwości osób najstarszych. Jednocześnie intensyfikacji działań może wymagać budowa sieci dróg dla rowerów na terenie miasta, co poza znaczeniem dla jego oferty wypoczynkowej, może rozwiązać część problemów w skomunikowaniu jego obrzeży z centrum.

f) poziomu bezpieczeństwa publicznego

Przeworsk, mający status miasta powiatowego, jest siedzibą komend powiatowych policji oraz straży pożarnej. W mieście w wymiarze całorocznym i całodobowym stacjonują ponadto dwa zespoły ratownictwa medycznego, obejmujące zasięgiem swojego działania miasto oraz okoliczne gminy. Obecność tych instytucji w Przeworsku przesądza o szybkim czasie reagowania w przypadku zdarzeń zaistniałych na terenie miasta, który w normalnych warunkach nie powinien przekraczać kilkunastu minut. Dodatkową lokalną instytucją z zakresu utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego jest Straż Miejska w Przeworsku. Dane udostępnione przez KPP w Przeworsku pozwalają na stwierdzenie, że miasto jest względnie bezpieczne. Przez cały okres 2017-2021 nie odnotowano zabójstw, przestępstwa o charakterze rozbójniczym (bójki, pobicia, rozboje itd.) zdarzały się incydentalnie, najczęściej odnotowanymi były kradzieże.

Podstawowym zagrożeniem naturalnym w przypadku Przeworska wydają się być powodzie – zarówno te związane z wystąpieniem z brzegów Mleczki i jej dopływów, jak również tzw. „powodzie błyskawiczne”, będące bezpośrednim następstwem krótkotrwałych, nawalnych ulew, na które narażone są przede wszystkim miejsca położone w zagłębieniach terenu, z brakiem bądź niewydolną kanalizacją deszczową. Zgodnie z danymi PGW „Wody Polskie”, obszarem zagrożonym powodzią (o prawdopodobieństwie wystąpienia = 1%) są tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie koryta Mleczki, nie posiadającej obwałowań na terenie miasta (m.in. rejon Stadionu Miejskiego, Zajazdu

Pastewnik, Błonia Browarnego i Błonia Rzeźniczego). Miastu w nieznacznym stopniu zagrażają także osuwiska. Państwowy Instytut Geologiczny diagnozuje w granicach Przeworska 7 osuwisk o łącznej powierzchni 5,77 ha co stanowi niespełna 0,3% powierzchni miasta oraz 4 tereny zagrożone występowaniem masowych ruchów ziemi.

Dużym i jak dotąd jedynie częściowo rozwiązany problem Przeworska jest przebieg drogi krajowej i wojewódzkiej przez centrum miasta. Część ruchu tranzytowego przejął uruchomiony w 2016 r. fragment autostrady A4, mimo to według danych GDDKiA w 2020 r. odcinek DK94 pomiędzy granicami miasta przejeżdżało średnio 14 565 pojazdów na dobę. Natężenie ruchu obniża poziom bezpieczeństwa mieszkańców, negatywnie wpływając także na szeroko rozumiany komfort życia (hałas komunikacyjny, spaliny, spowolnienie ruchu). Rozwiązaniem sytuacji jest budowa południowej obwodnicy Przeworska w ciągu DK94 – pierwszy etap inwestycji jest obecnie realizowany.

Konsekwencje i wyzwania:

- Pomimo uruchomienia autostrady A4, w dalszym ciągu natężenie ruchu na przecinającej miasto DK94 jest znaczące. Z jednej strony potwierdza to znaczenie szlaku komunikacyjnego na osi wschód-zachód, na którym leży Przeworsk, z drugiej natomiast wskazuje, że uporządkowanie lokalnego ruchu samochodowego stanowi duże wyzwanie na najbliższe lata. Jednym ze sposobów jest budowa brakujących odcinków dróg (głównie kategorii wyższych niż gminne) i szeroko pojęte wsparcie samorządu miejskiego w tym zakresie;
- Przeworsk, jako ośrodek miejski o znaczeniu ponadlokalnym, skupia w sobie szereg instytucji bezpieczeństwa publicznego, których obecność przekłada się na szybkość i skuteczność reagowania w obrębie miasta. Konieczne jest ich wspieranie (bezpośrednie bądź we współpracy z innymi jednostkami), skutkujące utrzymywaniem gotowości bojowej;
- Zagrożenia naturalne na terenie Przeworska w dużej mierze warunkowane są pogodą (podtopienia, zalania, uaktywnienie się osuwisk). Niektórym z nich można zapobiec – tym bardziej, że wiele rozwiązań (jak chociażby utrzymywanie drożności rowów i przepustów czy utrzymywanie magazynów ze sprzętem przeciwpowodziowym) jest relatywnie niskonakładowych;
- Jednocześnie, w kontekście zabezpieczenia przeciwpowodziowego kluczowego znaczenia nabierają inwestycje realizowane poza obszarem miasta, jak też poza kompetencjami miejscowego samorządu (np. budowa suchych zbiorników retencyjnych na Mlecze). Mogą one być jednak wspierane, np. poprzez lobbowanie czy nawiązywanie partnerstw międzysamorządowych.

g) polityki społecznej

Podstawową instytucją realizującą ustawowe zadania z zakresu pomocy społecznej jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przeworsku. Uzupełnieniem dla funkcjonowania MOPS jest ponadto Środowiskowy Dom Samopomocy w Przeworsku, prowadzony przez miasto. Placówka zapewnia codzienne wsparcie dla osób dorosłych z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością intelektualną.

Dane MOPS wskazują na malejącą w przedziale czasowym 2017-2021 liczbę osób oraz rodzin korzystających ze wsparcia społecznego. Spadek w obydwu przypadkach był dość wyraźny i wynosił, odpowiednio, -48% oraz -42%. Nie odnotowano wzrostów w latach 2020 i 2021, które można byłoby łączyć ze skutkami pandemii COVID-19. Wśród beneficjentów świadczeń udzielanych w ramach pomocy społecznej dość znaczący jest udział osób w wieku przedprodukcyjnym (24,7% ogółu w 2021 r.) i poprodukcyjnym (12,7%). Uwagę zwraca także wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej długotrwale, tj. powyżej 1 roku. W 2021 r. osoby takie stanowiły 75% ogółu. W katalogu powodów udzielania świadczeń pomocy społecznej w 2021 r. dominowały: „długotrwała lub ciężka choroba” (29% ogółu świadczeń) oraz „niepełnosprawność” (17%). Wyliczany przez GUS wskaźnik,

obrazujący beneficjentów pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na koniec 2021 r. dla Przeworska wyniósł 327 osób, co było jednym z niższych rezultatów wśród tła porównawczego, znacząco odstającym od średniej dla województwa (477 os.) oraz, przede wszystkim, powiatu przeworskiego (606 os.).

Podstawową placówką ochrony zdrowia na terenie Przeworska jest miejscowy szpital – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej (SP ZOZ) w Przeworsku, prowadzony przez powiat przeworski. Działalność placówki wspierana jest przez samorząd gminny, także w wymiarze finansowym (m.in. udzielane dofinansowania na zakup specjalistycznego sprzętu). Ofertę dla mieszkańców Przeworska w zakresie ochrony zdrowia uzupełniają niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, przychodnie oraz prywatne gabinety lekarskie.

Konsekwencje i wyzwania:

- Statystyka nie wskazuje na wzrost zapotrzebowania na pomoc społeczną ze względu na pandemię COVID-19. Nie można jednak wykluczyć wystąpienia takiego zjawiska w przyszłości, w związku z problemami pojawiającymi się w dłuższej perspektywie czasowej;
- Można zakładać także wzrost zapotrzebowania na pomoc społeczną w związku z aktualną sytuacją gospodarczą, na czele z rosnącymi kosztami codziennego, bieżącego funkcjonowania, powodowanymi m.in. przez inflację;
- Grupą, do której w szczególności winno być skierowane dodatkowe, wielowymiarowe wsparcie jest młodzież – alarmujące są ogólnokrajowe statystyki dotyczące prób samobójczych w tej grupie wiekowej, a sytuację dodatkowo pogorszyła pandemia COVID-19, która dla wielu młodych osób oznaczała przede wszystkim ograniczenie kontaktów z rówieśnikami i ograniczenie możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu;
- Duże wyzwanie w zakresie pomocy społecznej wiąże się z wskazanymi wcześniej zmianami w strukturze demograficznej jednostki – w najbliższych latach liczba osób starszych i chorych, a zatem wymagających rozmaitych form wsparcia będzie rosła. Należy przez to rozumieć nie tylko działania typowe dla ośrodków pomocy społecznej, ale także wszelkie formy aktywizacji, budowania oferty spędzania czasu wolnego, przeciwdziałania wykluczeniu, animacji poprzez kulturę itd.;
- Zmiany w strukturze demograficznej wymuszają także dodatkowe działania w obszarze ochrony zdrowia. Poza standardowymi działaniami, zapewniającymi odpowiednie wyposażenie infrastrukturalne i sprzętowe placówek systemu opieki zdrowotnej, należy położyć odpowiedni nacisk na zapewnienie i podnoszenie kwalifikacji kadr medycznych oraz dostosowanie usług do zapotrzebowania i podniesienie ich pełnej dostępności.

h) edukacji i wychowania

Edukację na poziomie przedszkolnym w Przeworsku prowadzi obecnie 6 placówek, z czego 4 niepubliczne i 2 prowadzone przez samorząd (Przedszkola Miejskie nr 2 i nr 3). Zajęcia w roku szkolnym 2021/2022 rozpoczęło w nich łącznie 528 dzieci, z czego 267 (50,6%) uczęszczało do obydwu przedszkoli publicznych. W ostatnich latach obserwowany jest ciągły spadek udziału odsetka dzieci w placówkach publicznych. Wydatki ponoszone z budżetu miasta na 1 dziecko w przedszkolach pomiędzy 2018 a 2021 r. rosły, choć nie był to wzrost znaczący, do poziomu 14,8 tys. zł. Rocznie (PM nr 2) oraz 17,3 tys. zł (PM nr 3).

Kształcenie na poziomie podstawowym w Przeworsku zapewniają trzy publiczne szkoły podstawowe, prowadzone przez miasto (SP nr 1, SP nr 2 oraz SP nr 3), nie funkcjonuje przy tym żadna szkoła niepubliczna. Obwody szkolne pokrywają się z obszarem Przeworska, dodatkowo do SP nr 3 przypisano wieś Gorliczynę (gmina wiejska Przeworsk). Rok szkolny 2021/2022 w przeworskich „podstawówkach” rozpoczęło łącznie 1 764 uczniów, co w całym analizowanym pięcioleciu było rezultatem najwyższym. Największa ich część (ok. 50%) ogółu uczęszcza do SP nr 1. Analiza przepływów międzygminnych wskazuje na rosnący udział uczniów zamieszkujących tereny podmiejskie, uczęszczających do szkół na

terenie Przeworska. W 2021 r. wynosił on 25%, przy czym w wartości tej ujęci są także mieszkańcy Gorliczyny, dla której szkołą „z obwodu” jest przeworska SP nr 3.

Analiza wyników (średni % punktów zdobywany przez uczniów wszystkich szkół w danej gminie) wskazuje, że uczniowie ze szkół podstawowych z Przeworska osiągają zadowalające rezultaty, zwykle lepsze od średnich dla regionu i powiatu, a także od wyników ich rówieśników w szkołach gminy wiejskiej Przeworsk oraz gminy Zarzecze, mogących stanowić najpoważniejszą „konkurencję” w wyborze placówki kształcenia. Pod względem jakości kształcenia Przeworsk wypada bardzo korzystnie także na tle porównawczym.

W zakresie edukacji, za sprawą funkcjonowania szkół ponadpodstawowych (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa) Przeworsk stanowi ośrodek edukacyjny o oddziaływaniu ponadlokalnym. W mieście możliwa jest kontynuacja nauki w oparciu o studia, jak również jej uzupełnienie za sprawą państwowej szkoły muzycznej.

Konsekwencje i wyzwania:

- Dostęp do edukacji na poziomie przedszkolnym i szkolnym jest jednym z ważniejszych czynników, wpływających na atrakcyjność osadniczą jednostki. W przypadku Przeworska należy ocenić go jako zadowalający. Co więcej, znaczącym atutem miasta jest możliwość kontynuacji nauki za sprawą działalności szkół ponadpodstawowych oraz uzupełniających podstawowy tok edukacji (np. szkoła muzyczna);
- Ważną kwestią jest poziom nauczania – ten, co sugerują wyniki z egzaminu ósmoklasisty, jest bardzo wysoki, co znacząco podnosi konkurencyjność przeworskich szkół podstawowych w stosunku do placówek z okolicznych gmin;
- Pomimo obserwowanego w ostatnich latach i diagnozowanego na najbliższą dekadę spadku liczby ludności zamieszkującej miasto, samorządowym placówkom edukacyjnym – przedszkolom i szkołom – nie zagraża widmo braku chętnych do kontynuowania edukacji. Ewentualne braki mogą być uzupełniane przez dzieci i młodzież zamieszkujące tereny podmiejskie, wybierające placówki w Przeworsku m.in. za sprawą wspomnianego poziomu nauczania, pod warunkiem, że zostanie on utrzymany;
- Jednym z warunków posiadania atrakcyjnej oferty edukacyjnej jest ponoszenie nakładów na utrzymanie infrastruktury szkolnej w odpowiednim stanie – tyczy się to zarówno samych budynków szkół i ich wyposażenia, jak również infrastruktury okołoszkolnej, ułatwiającej codzienne funkcjonowanie.

i) kapitału społecznego

Według danych zawartych w Krajowym Rejestrze Sądowym, na koniec 2022 r. na terenie Przeworska zarejestrowane były 63 podmioty – głównie stowarzyszenia i fundacje, z czego 11 posiadających status „w likwidacji”. Większość stanowią organizacje nastawione na kreowanie i podtrzymywanie szeroko rozumianego rozwoju lokalnego poprzez sport, kulturę, turystykę czy edukację. Według danych GUS, na terenie miasta na koniec 2021 r. działało 4,66 podmiotów – stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. Wartość ta była jedną z wyższych na tle porównawczym, jednak należy pamiętać, że liczba formalnie istniejących organizacji nie przekłada się na aktywność oraz sprawność ich działania.

Podstawową formą współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi są otwarte konkursy ofert na wspieranie realizacji zadań publicznych. Przez okres 2017-2021 zdecydowana większość środków finansowych, jakie z budżetu miasta trafiły do organizacji pozarządowych, została rozdysponowana w trybach konkursowych. Z analizy danych widoczny jest spadek liczby składanych ofert w roku 2020, przypuszczalnie w związku z pandemią COVID-19 oraz wzrost w roku kolejnym, co może sugerować powolny powrót do stanu sprzed pandemii. Inną formą partycypacji społecznej jest mechanizm

budżetu obywatelskiego, działający w mieście od 2018 r. Dane wskazują na niewielkie zainteresowanie tą formą partycypacji społecznej – w trzech edycjach (2018, 2019, 2021) liczba zadań dopuszczonych do głosowania wahała się pomiędzy 5 a 8, natomiast ważnych głosów nie przekroczyła poziomu 5 tys.

Analiza frekwencji wyborczej w niektórych głosowaniach, odbywających się pomiędzy 2014 a 2020 rokiem wskazuje na rosnące zaangażowanie mieszkańców Przeworska w tym zakresie, choć zwraca uwagę, że wybory samorządowe (w tym przypadku analizie poddano głosowanie do rad gmin) wywołują nieco mniejsze zainteresowanie niż wybory parlamentarne i prezydenckie. Ostatnie z analizowanych głosowań, II tura wyborów prezydenckich w 2020 r., odznaczała się frekwencją przekraczającą poziom 67%, co stanowiło rezultat zbliżony do powiatowego oraz wojewódzkiego.

Konsekwencje i wyzwania:

- Pomimo zadowalającego poziomu partycypacji społecznej, wyrażającego się m.in. poprzez liczbę i rodzaj działających organizacji społecznych, dostrzegalnych jest kilka niepokojących trendów, na czele z niewielkim zainteresowaniem mechanizmem budżetu obywatelskiego wśród mieszkańców Przeworska, co rodzi pytania o wynalezienie i wdrożenie sposobów zmierzających do podniesienia znaczenia tego instrumentu;
- Dużym atutem Przeworska jest homogeniczność społeczności lokalnej, której brak doświadczenia gminom przeżywającym duży napływ nowych mieszkańców. Daje to znaczący potencjał w zakresie działalności oddolnej, zwłaszcza nakierunkowanej na kultywowanie i rozwijanie społeczności lokalnych.

j) sytuacji finansowej gminy

Na koniec 2021 r. dochody Przeworska wyniosły 84,9 mln zł, co w stosunku do roku 2017 oznaczało wzrost o 39%. Natomiast w przeliczeniu na 1 mieszkańca poziom dochodów w 2021 r. wyniósł 5 721,33 zł. Wśród jednostek porównywanych, w 2021 r. niższym poziomem dochodu w przeliczeniu na mieszkańca charakteryzowała się jedynie gmina Leżajsk (5 526,96 zł). Dostrzegalna była zwłaszcza różnica pomiędzy Przeworskiem a średnią dla gmin powiatu (blisko 513 zł) oraz regionu (prawie 847 zł). Przez cały okres 2017-2021 wartość parametru dla Przeworska pozostawała niższa od powiatowej i wojewódzkiej. Struktura dochodów Przeworska ze względu na źródło wskazuje na dość znaczący poziom dochodów własnych, w dużej mierze przesadzających o zamożności i potencjale inwestycyjnym danej gminy. W 2021 r. wynosił on 46,3% ogółu.

Wydatki miasta Przeworska w 2021 r. wyniosły 86,1 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało rezultat 5 799,44 zł. Także i w tym przypadku każdorazowo w okresie 2017-2021 wartość parametru dla Przeworska była niższa od uśrednionej wartości dla gmin powiatu oraz regionu. W strukturze wydatków budżetu miasta ze względu na działy klasyfikacji budżetowej zarówno w 2017 r. jak i w 2021 r. dominowały kategorie „Oświata i wychowanie” (37,9% w 2021 r.) oraz „Rodzina” (24,5%). W pierwszym przypadku wydatki związane były z szeroko pojętym utrzymaniem placówek oświatowych, w drugim z transferami w ramach programu „Rodzina 500+”. W budżetach porównywanych gmin obie kategorie także zajmują czołowe pozycje, przy czym zwraca uwagę fakt, że wspomniane 37,9% ogółu budżetu, jakie Przeworsk wydaje na edukację, jest wartością najwyższą.

Zadłużenie Przeworska w roku 2021, według danych publikowanych przez Regionalną Izbę Obrachunkową w Rzeszowie, wynosiło 30,95%. Zjawiskiem pozytywnym jest redukcja poziomu zadłużenia w stosunku do 2017 r. o 6,4 punktu procentowego, choć niepokoi powolny wzrost wartości parametru począwszy od 2019 roku. Na tle porównawczym poziom zadłużenia Przeworska był najwyższy.

Konsekwencje i wyzwania:

- Zjawiskiem, które w strukturze finansowej Przeworska może budzić obawy jest malejący odsetek dochodów własnych. Choć przypadająca na nie wartość jest wysoka – w ostatnich 5 latach nie spadły one bowiem poniżej poziomu 45% ogółu – określenie przyczyn jej spadku oraz wdrożenie mechanizmów zaradczych wydaje się być pożądane;
- Pomijając dział „Rodzina”, związany z transferami w ramach programu „Rodzina 500+”, największym obciążeniem dla budżetu miasta jest funkcjonowanie placówek oświatowych – szkół i przedszkoli. Kwestia ta winna być przedmiotem szczególnej uwagi, nie wyłączając działań optymalizacyjnych na tyle, na ile są one możliwe;
- Konieczne jest również utrzymanie dużej sprawności w pozyskiwaniu środków unijnych w nowej perspektywie finansowej UE (2021-2027), z jednoczesnym racjonalnym doбором inwestycji;
- Stosownych działań może wymagać także utrzymujące się na zbliżonym, a przy tym dość wysokim poziomie zadłużenie miasta.

Spis wykresów

Wykres 1. Struktura zagospodarowania obszaru miasta Przeworska w 2023 r.	7
Wykres 2. Liczba ludności w Przeworsku w latach 2017-2021	9
Wykres 3. Struktura demograficzna Przeworska w latach 2017-2021	12
Wykres 4. Struktura demograficzna jednostek porównywanych w 2021 r.	12
Wykres 5. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w okresie 2017-2021	15
Wykres 6. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021	15
Wykres 7. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w okresie 2017-2021	16
Wykres 8. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021	16
Wykres 9. Pozwolenia na budowę i zgłoszenia budowy obiektów mieszkalnych w gminach powiatu przeworskiego w okresie 2018-2021	17
Wykres 10. Struktura gospodarcza Przeworska w latach 2017 i 2021	20
Wykres 11. Struktura gospodarcza jednostek porównywanych w roku 2021.....	20
Wykres 12. Zmiana liczby podmiotów zarejestrowanych na terenie Przeworska w danej sekcji PKD pomiędzy 2017 a 2021 rokiem	21
Wykres 13. Struktura gospodarstw rolnych w jednostkach porównywanych pod względem ich powierzchni w 2020 r.....	22
Wykres 14. Porównanie struktury gospodarstw rolnych pod względem ich powierzchni w Przeworsku w 2010 i 2020 r.	22
Wykres 15. Struktura zasiewów w jednostkach porównywanych w 2020 r.....	23
Wykres 16. Struktura gospodarstw rolnych w jednostkach porównywanych ze względu na przeznaczenie własnej produkcji w 2020 r.	23
Wykres 17. Odsetek pracujących w gospodarstwach rolnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w jednostkach porównywanych w 2020 r.	24
Wykres 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w porównywanych jednostkach w okresie 2018-2022 (VI)	25
Wykres 19. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem wieku w latach 2018-2022 (VI).....	25
Wykres 20. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem długości trwania bezrobocia w latach 2018-2022 (VI)	26
Wykres 21. Struktura bezrobotnych w Przeworsku pod względem płci w latach 2018-2022 (VI).....	26
Wykres 22. Masa odpadów zebranych w latach 2019-2021 w przeliczeniu na jednego mieszkańca	28
Wykres 23. Frekwencja [tys. osób] na wybranych kolejach wąskotorowych świadczących przewozy o charakterze turystycznym w latach 2019 i 2021	33
Wykres 24. Frekwencja [tys. osób] w placówkach muzealnych wybranych gmin w województwie podkarpackim w latach 2019 i 2021.....	34
Wykres 25. Statystyka wypadków, ofiar i osób poszkodowanych na terenie Przeworska w okresie 2017-2021.....	37
Wykres 26. Średnia dobową liczbą pojazdów na odcinku DK94 w granicach Przeworska w latach 2005-2020.....	38
Wykres 27. Średnia dobową strukturą pojazdów na odcinku DK94 w granicach Przeworska w latach 2005-2020.....	38
Wykres 28. Liczba osób i rodzin korzystających z wsparcia społecznego w Przeworsku w latach 2017-2021	39
Wykres 29. Struktura osób korzystających ze wsparcia społecznego w Przeworsku w latach 2017-2021, z wyszczególnieniem grup problemowych	40
Wykres 30. Struktura osób korzystających ze wsparcia społecznego w Przeworsku w podziale ze względu na czas udzielania pomocy w latach 2017-2021	40
Wykres 31. Struktura świadczeń pomocy społecznej w Przeworsku w latach 2017 i 2021, ze względu na powody ich udzielania	41
Wykres 32. Liczba dzieci w przedszkolach w Przeworsku w latach 2017/2018 – 2021/2022.....	43
Wykres 33. Odsetek ogółu dzieci w przedszkolach w Przeworsku, przypadający na każdą placówkę w okresie 2017/2018 – 2021/2022	43
Wykres 34. Koszt utrzymania przedszkoli na terenie Przeworska w przeliczeniu na jedno dziecko w okresie 2018-2021	44
Wykres 35. Liczba uczniów w szkołach podstawowych z Przeworska w latach 2017/2018 – 2021/2022.....	45
Wykres 36. Odsetek ogółu uczniów w szkołach podstawowych w Przeworsku, przypadający na każdą placówkę w okresie 2017/2018 – 2021/2022.....	45
Wykres 37. Koszt utrzymania szkół podstawowych w przeliczeniu na jednego ucznia w latach 2018-2021	46
Wykres 38. Statystyka dot. przepływów międzygminnych uczniów szkół podstawowych w latach 2017/2018-2021/2022... ..	46
Wykres 39. Statystyka dot. konkursów ofert dla organizacji pozarządowych w Przeworsku w latach 2017-2021	48
Wykres 40. Frekwencja wyborcza w niektórych wyborach ogólnopolskich w okresie 2014-2021.....	49
Wykres 41. Dochody i wydatki budżetu Przeworska w mln zł w okresie 2017-2021	50
Wykres 42. Różnica [w zł] w poziomie dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca pomiędzy gminami Podkarpacia i powiatu przeworskiego a miastem Przeworskiem w latach 2017-2021.....	51
Wykres 43. Udział dochodów własnych w ogólnej kwocie dochodów jednostek porównywanych w okresie 2017-2021	52
Wykres 44. Wysokość [mln zł] zaabsorbowanych środków z funduszy unijnych w jednostkach porównywanych w okresie 2017-2021	53
Wykres 45. Różnica [w zł] w poziomie wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca pomiędzy gminami Podkarpacia i powiatu przeworskiego a miastem Przeworskiem w latach 2017-2021.....	54
Wykres 46. Struktura wydatków Przeworska ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2017 i 2021 r.	55

Wykres 47. Struktura wydatków wybranych jednostek ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2021 r.	56
Wykres 48. Zadłużenie jednostek porównywanych w okresie 2018-2021	56
Wykres 49. Liczba ludności jednostek porównywanych w okresie 2017-2021	57
Wykres 50. Struktura demograficzna jednostek porównywanych w 2021 r.	58
Wykres 51. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021	58
Wykres 52. Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 osób w jednostkach porównywanych okresie 2017-2021	59
Wykres 53. Odsetek [%] bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w jednostkach porównywanych w latach 2017-2021	60
Wykres 54. Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tysięcy mieszkańców wybranych jednostek w latach 2017-2021	60
Wykres 55. Masa odpadów zebranych w latach 2019-2021 w przeliczeniu na jednego mieszkańca	61
Wykres 56. Odsetek mieszkańców posiadających dostęp do infrastruktury sieciowej w 2021 r.	62
Wykres 57. Statystyka długości [km] i zagęszczenia dróg dla rowerów (DDR) w jednostkach porównywanych w 2021 r.	62
Wykres 58. Dochód budżetów wybranych jednostek w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2017-2021	63
Wykres 59. Udział dochodów własnych w ogólnej kwocie dochodów jednostek porównywanych w okresie 2017-2021	64
Wykres 60. Wydatki budżetów wybranych jednostek w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2017-2021	64
Wykres 61. Struktura wydatków wybranych jednostek ze względu na działy klasyfikacji budżetowej w 2021 r.	65

Spis tabel

Tabela 1. Średnie procentowe wyniki uczniów wybranych jednostek z egzaminu ósmoklasisty (j. polski, matematyka, j. angielski) w latach 2019-2022	47
--	----

Spis rysunków

Rysunek 1. Odsetek powierzchni pokrytej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wybranych jednostek w 2021 r.	8
Rysunek 2. Liczba mieszkańców na koniec 2021 r. oraz zmiana liczby mieszkańców w latach 2017-2021 na poszczególnych osiedlach Przeworska	10
Rysunek 3. Liczba mieszkańców na koniec 2021 r. oraz zmiana liczby mieszkańców w latach 2017-2021 w jednostkach porównywanych	11
Rysunek 4. Wskaźnik starości w 2021 r. i zmiana jego wartości (w punktach procentowych) w 2021 r. w stosunku do 2017 r.	14
Rysunek 5. Prognozowana zmiana liczby ludności w roku 2030 w stosunku do roku 2020 w jednostkach porównywanych .	18
Rysunek 6. Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2021 r. i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.	19
Rysunek 7. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2021 r. i zmiana tej wartości (w punktach procentowych) w roku 2021 w stosunku do 2017 r.	27
Rysunek 8. Odsetek odpadów zebranych selektywnie w ogólnej masie odpadów zebranych w 2021 r. i zmiana jego wartości (w punktach procentowych) w 2021 r. w stosunku do 2017 r.	29
Rysunek 9. Odsetek budynków mieszkalnych w wybranych jednostkach posiadających dostęp do wodociągu w 2021 r.	30
Rysunek 10. Odsetek budynków mieszkalnych w wybranych jednostkach posiadających dostęp do kanalizacji w 2021 r.	31
Rysunek 11. Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tysięcy mieszkańców wybranych jednostek w 2021 r. i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.	42
Rysunek 12. Dochody budżetów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.	51
Rysunek 14. Wydatki budżetów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca i procentowa zmiana tej wartości w roku 2021 w stosunku do 2017 r.	54